

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARIN ANNE BABALARININ
EBEVEYNLİK STRESİ, EŞ DESTEĞİ VE DUYGU SOSYALLEŞTİRMESİ
ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ**

Büşra POTUR
ORCID: 0000-0003-2128-4893

Danışman
Prof. Dr. Şahin KESİCİ
ORCID: 0000-0003-3823-5385

Konya – 2025

ÖN SÖZ

Ebeveynlik stresi pek çok anne-babanın, anne-baba olma yolculuğunda karşılaştığı güçlükleri, bireysel ve sosyal kaynaklarıyla farklı düzeylerde yaşadığı bir süreçtir. Bu çalışmada ebeveynlik stresinin anne-baba-çocuk arasındaki etkileşim ile ilişkisi incelenirken, eş desteğinin ebeveynlik yolculuğunda rolü araştırılacaktır. Araştırma konusuna uygun olarak;

Öncelikle hayatımdaki varlığıyla, yakınlığıyla, sevgi, ilgi ve merhametiyle, fiziki ve psikolojik her türlü desteğiyle hep yanımda olan ve bana kendimi daima güçlü hissettiren kıymetli eşime tüm sevgimle ve minnetle teşekkürlerimi sunuyorum. Neşeleriyle hayatıma neşe katan kızlarıma, oyun oynamaya doyamadıklarımı bildiğim erken çocukluk dönemlerinde çalışmalarım esnasında beni sabırla bekledikleri için sonsuz sevgilerimi iletiyorum.

Tüm yaşamım süresince bana koşulsuz destek olan çok kıymetli ablama ve ailesine teşekkür ediyorum. Maddi ve manevi destekleriyle beni büyüten, iyi veya kötü geçen her günümde varlıklarıyla beni mutlu eden anneme ve babama minnettarım. Eğitimim için beni daima cesaretlendiren kayınvalideme ve kayınbabama, çocuklarıma güler yüzü ve oyunlarıyla eşlik eden halamıza minnettarım.

Yüksek lisans serüvenimin daha en başında beni arayarak ilgisini gösteren, eğitimimi dondurmamak zorunda kaldığım süreçte bana sağlığın ve ailenin hayattaki her şeyden daha değerli olduğunu hatırlatan, eğitimimi tamamlamam için bana destek olan, zorlaştırmayıp kolaylaştıran, akademik ve akademik olmayan pek çok tecrübesiyle bana yön veren danışman hocam sayın Prof. Dr. Şahin KESİCİ'ye teşekkür ediyorum.

Güler yüzü ve neşesiyle motivasyon kaynağı olan, tez bitime sürecimi kolaylaştıran kıymetli hocam Prof. Dr. Zeliha TRAŞ'a, tez jürimde bulunan, akademik çalışmalara yönelik yönlendirmeleri ve tavsiyeleriyle destek olan Doç. Dr. Çağla GİRGİN BÜYÜKBAYRAKTAR hocama, eğitimim süresince fikirleriyle bana destek veren Doç. Dr. Hatice İrem ÖZTEKE KOZAN'a ve bugüne kadar beni öğreten, bugünlere gelmemde emeği geçen tüm öğretmenlerime, arkadaşlarıma ve yakın çevreme teşekkürü de bir borç bilirim.

İyi ki varsınız.

Büşra POTUR

Ocak 2025

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
TABLolar LİSTESİ.....	v
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vi
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU	vii
BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	ix
ÖZET	x
ABSTRACT	xi
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	2
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Varsayımlar	5
1.5. Sınırlılıklar.....	5
1.6. Tanımlar	5
2. ALAN YAZIN.....	7
2.1. Ebeveynlik Stresi.....	7
2.1.1. Belsky'nin Ebeveynlik Modeli.....	8
2.1.2. Abidin'in Ebeveyn Stres Modeli	10
2.1.3. Deater-Deckard'ın Ebeveyn Stresi Yaklaşımı	11
2.1.4. Ebeveynlik Stresi ile İlişkili Faktörler.....	11
2.2. Eş Desteği.....	14
2.2.1. Sosyal Destek	14
2.2.2. Eş Desteği.....	15
2.2.3. Eş Desteği ile İlişkili Faktörler.....	17
2.3. Duygu Sosyalleştirme.....	19
2.3.1. Açıklayıcı (Heuristic) Model.....	19
2.3.2. Duygu Sosyalleştirme Davranışları.....	20
2.3.3. Duygu Sosyalleştirme ile İlişkili Faktörler	22
2.4. İlgili Araştırmalar	24
2.4.1. Türkiye'de Yapılan Araştırmalar	24
2.4.2. Yurtdışında Yapılan Araştırmalar	28
3. YÖNTEM.....	30
3.1. Araştırmanın Modeli	30

3.2. Araştırmanın Evren ve Örnekleme	30
3.3.1. Araştırmanın Dahil Edilme ve Dışlama Kriterleri	32
3.4. Veri Toplama Araçları	32
3.4.1. Demografik Bilgi Formu	32
3.4.2. Anne-Baba Stres Ölçeği	32
3.4.3. Eş Destek Ölçeği	33
3.4.4. Çocukların Olumsuz Duyguları ile Baş Etme Ölçeği	33
3.5. Verilerin Toplanması	35
3.6. Verilerin Analizi	36
4. BULGULAR	38
4.1. Araştırma Değişkenlerinin Sosyodemografik Özelliklere Göre Farklılaşması	38
4.1.1. Ebeveynlik Stresinin Sosyodemografik Özelliklere Göre Farklılaşması	38
4.1.2. Eş Desteğinin Sosyodemografik Özelliklere Göre Farklılaşması	39
4.1.3. Duygu Sosyalleştirmenin Sosyodemografik Özelliklere Göre Farklılaşması	40
4.2. Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiler	43
4.2.1. Çocuk, Anne, Baba Yaşları ve Evlilik Süresi ile Ölçek Puanları Arasındaki İlişkiler	43
4.2.2. Ebeveynlik Stresi, Eş Desteği ve Duygu Sosyalleştirme Arasındaki İlişkiler	44
5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	46
5.1. Tartışma	46
5.1.1. Değişkenlerin Sosyodemografik Özelliklere Göre İncelenmesi	46
5.1.2. Ebeveynlik Stresi ile Eş Desteği Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	52
5.1.3. Ebeveynlik Stresi ile Duygu Sosyalleştirme Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	54
5.1.4. Eş Desteği ile Duygu Sosyalleştirme Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	57
5.2. Sonuç	59
5.3. Öneriler	60
KAYNAKLAR	62
EKLER	79
EK-1: Bilgilendirilmiş Onam Formu	79
EK-2: Demografik Bilgi Formu	80
EK-3: Anne Baba Stres Ölçeği	81
EK-4: Eş Destek Ölçeği	82
EK-5: Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği	83
EK-6: Etik Kurul Kararı	85

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 3. 1. Katılımcıların Tanımlayıcı Özellikleri	31
Tablo 3. 2. Ölçekler ve Alt Boyutlarına İlişkin Güvenirlik Analizi Sonuçları.....	35
Tablo 4. 1. Ebeveynlik Stresinin Sosyodemografik Özelliklere Göre Farklılaşması	39
Tablo 4. 2. Eş Desteğinin Tanımlayıcı Özelliklere Göre Farklılaşması	40
Tablo 4. 3. Çocukların Olumsuz Duygularına Verilen Tepkilerin Tanımlayıcı Özelliklere Göre Farklılaşması	41
Tablo 4. 4. Çocuk, Anne, Baba Yaşları ve Evlilik Süresi ile Ölçek Puanları Arasındaki İlişki	44
Tablo 4. 5. Ebeveynlik Stresi, Eş Desteği ve Duygu Sosyalleştirme Arasındaki İlişkiler	45

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Belsky'nin Ebeveynlik Modeli	9
Şekil 2. Ebeveyn Stres Modeli	10
Şekil 3. Ebeveynlik Stresi ile İlişkili Faktörler	11
Şekil 4. Araştırmanın Dahil Edilme ve Dışlama Kriterleri	32
Şekil 5. Araştırmanın Tasarım Aşamaları	36

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Okul Öncesi Çocukların Anne Babalarının Ebeveynlik Stresi, Eş Desteği ve Duygu Sosyalleşirmesi Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi başlıklı tez çalışmamın toplam **64** sayfalık kısmına ilişkin, 9/01/2025 tarihinde tez danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı **%7** olarak belirlenmiştir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Tez çalışması orijinallik raporu sayfası hariç
2. Bilimsel etik beyannamesi sayfası hariç
3. Önsöz hariç
4. İçindekiler hariç
5. Simgeler ve kısaltmalar hariç
6. Kaynaklar hariç
7. Alıntılar dahil
8. 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Necmettin Erbakan Üniversitesi Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve tez çalışmamın, bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranının (%30) altında olduğunu ve intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

10/01/2025

Büşra POTUR

Prof. Dr. Şahin KESİCİ

BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ

Bu tezin tamamının kendi çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar tüm aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez hazırlama kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını ve bu kaynakların kaynaklar listesine eklendiğini beyan ederim.

10/01/2025

Büşra POTUR

SİMGELER VE KISALTMALAR

ABSÖ: Anne Baba Stres Ölçeği

EDÖ: Eş Destek Ölçeği

ÇODBEÇ: Çocukların Olumsuz Duyguları ile Baş Etme Ölçeği

SS: Standart sapma

Ort: Ortalama

ÖZET

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARIN ANNE BABALARININ EBEVEYNLİK STRESİ, EŞ DESTEĞİ VE DUYGU SOSYALLEŞTİRMESİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ

Büşra POTUR

Bu araştırmanın amacı, ebeveynlerin deneyimlediği stres düzeyi, algıladıkları eş desteği ve duygu sosyalleşirmesi (çocukların olumsuz duygularına karşı verilen destekleyici ve destekleyici olmayan tepkileri) arasındaki ilişkilerin incelenmesidir. Çalışmada elverişlilik örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Evli ve okul öncesi dönemde çocuğu olan toplam 400 ebeveyn (270 anne, 130 baba), ebeveynlik stresini ölçmek amacıyla “Anne Baba Stres Ölçeği”, algılanan eş desteğini ölçmek amacıyla “Eş Destek Ölçeği” ve çocukların olumsuz duygularına karşı verdikleri tepkileri ölçmek amacıyla “Çocukların Olumsuz Duyguları ile Baş Etme Ölçeği” aracılığıyla veri toplanmıştır. Veriler NCSS 2020 programında nicel ilişki tarama modeli kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmadan elde edilen veriler ebeveynin cinsiyetine göre incelendiğinde, annelerin ebeveynlik stresi babalara göre daha yüksektir; babaların çocuklarının olumsuz duygularına karşı verdiği destekleyici olmayan tepkiler annelere göre daha yüksektir. Anne ve babaların algıladığı eş desteği arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Değişkenler arasındaki ilişkilerin istatistiksel analizine göre, ebeveynlik stresi ile algılanan eş desteği arasında negatif yönde, algılanan eş desteği ile ebeveynlerin çocukların olumsuz duygularına verdikleri destekleyici tepkiler arasında olumlu yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Ebeveynlik stresiyle ebeveynlerin duyguya odaklı tepkileri ve küçümseyici tepkileri arasında negatif yönde, ebeveynde sıkıntı tepkileri arasında olumlu yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Araştırma, ebeveynlik stresi, evlilik ilişkisindeki algılanan eş desteği ve ebeveyn-çocuk etkileşimindeki çocukların olumsuz duygularına verilen tepkiler arasındaki ilişkilerin anlaşılmasına yönelik önemli bulgular ortaya koymaktadır. Araştırma sonuçları, ebeveynlik eğitimleri, psikolojik danışmanlıkta mesleki uygulamalar ve sonraki araştırmalar için önemli uygulama alanları açmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Okul öncesi, Ebeveynlik stresi, Eş desteği, Çocukların olumsuz duyguları, Destekleyici tepkiler, Destekleyici olmayan tepkiler.

ABSTRACT

Necmettin Erbakan University, Graduate School of Educational Sciences
Department of Educational Sciences
Guidance and Psychological Counseling Program
Master Thesis

INVESTIGATING THE RELATIONSHIPS BETWEEN PARENTING STRESS, SPOUSE SUPPORT AND EMOTION SOCIALIZATION OF PRESCHOOL CHILDRENS' MOTHERS AND FATHERS

Büşra POTUR

In this research, examining the relationships between experienced parenting stress, perceived spouse support and parental emotion socialization (supportive and nonsupportive reactions given to the negative emotions of children) were aimed. Convenience sampling was used. Data were collected from parents being married and having at least one preschool child using the Parenting Stress Scale for parenting stress, the Spouse Support Scale for perceived spouse support and the Coping with Children's Negative Emotions Scale for parental emotion socialization (total participants n=400; 270 mothers and 130 fathers). NSCC 2020 was used for the statistical analysis of our study designed with correlational methods. Study results reveal that according to the parents' gender, parenting stress of mothers is higher than fathers and nonsupportive reactions given to the negative emotions of children of fathers are higher than mothers. Any significant difference between the perceived spouse support among mothers and fathers was found. According to the relationships between variables, significant negative relationship between parenting stress and perceived spouse support; significant positive relationship between perceived spouse support and supportive reactions given to the negative emotions of children were found. Parenting stress and parents' emotion-focused reactions and minimizing reactions are significantly negatively related. Parenting stress and distress reactions are significantly positively related. Research reveals various important findings to understand the relationships between parenting stress, perceived spouse support within the marriage relationship and reactions given to the negative emotions of children within the parent-child relationship. Study results carry out substantial implications for parent education, professional practice in psychological counseling and future research.

Keywords: Pre-school, Parenting stress, Spouse support, Negative emotions of children, Supportive reactions, Nonsupportive reactions.

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Ebeveynlik -bir başka ifadeyle ana babalık- çocukların büyüme ve gelişiminin önemli bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Ebeveynlik davranışları çocukların gelişimini etkiler ve çocuk açısından olumlu ve olumsuz sonuçlara yol açabilir (Respler-Herman vd., 2012). Ebeveynliğin çocuk üzerindeki dönemsel veya uzun vadeli gelişimsel etkileri bir yana, çocuk açısından sonuçları etkileyebildiği düşünüldüğünde, ebeveynliği geliştiren ve engelleyen faktörlerin belirlenmesi önemlidir (McCurdy, 2005). Ebeveynlik stili ve davranışlarını ele alan çoğu modele göre, çocuğa, ebeveyne ve çevreye ait faktörler ebeveynliği belirlemektedir (Abidin, 1992; Belsky, 1984; Deater-Deckard, 2014).

Belsky (1984)'e göre, ebeveynin ve çocuğun özellikleri (kişilik, patoloji gibi) ile ailenin sosyal bağlamının özellikleri (evlilik ilişkisi, sosyal destek gibi) birbirlerini etkileyerek ve birbirlerinden etkilenerek ebeveynliği belirlemekte ve neticede ebeveynlik davranışları, çocuk gelişimini etkilemektedir. Öne sürüldüğü günden bugüne yaygın kabul gören Belsky (1984)'nin modelindeki ebeveynlik davranışları ve çocuk açısından sonuçları özelleştirilerek araştırılmaya devam etmektedir (Taraban ve Shaw, 2018). Bu özelleştirmelerden biri de Eisenberg vd. (1998)'nin duygu sosyalleştirme modelidir. Ebeveynle çocuk arasında duygulara ilişkin iletişim ve çocuğun duygularına verilen tepkiler olarak ifade edilen ebeveyn duygu sosyalleştirmesi, özelleştirilmiş çocuk yetiştirme davranışlarından biri olarak görülmektedir (Çorapçı, 2012; Eisenberg vd., 1998; Taraban ve Shaw, 2018).

Duygu sosyalleştirmesi çocukların duyguların anlamlarını, ifadesini ve yönetimini öğrendiği süreçtir ve ebeveynlerin bu süreçte önemli bir öğretici rolü vardır (Denham vd., 1997; Eisenberg vd., 1998; Grusec, 2010). Duygu sosyalleştirmenin en önemli yöntemlerinden biri ebeveynlerin çocukların duygularına verdikleri tepkiler olarak tanımlanmaktadır (Eisenberg vd., 1998). Bunlar genellikle destekleyici ve destekleyici olmayan tepkiler olarak sınıflandırılmaktadır (Root ve Rasmussen, 2017). Destekleyici tepkiler, çocuklarda duyguları anlama, duygu düzenleme ve sosyal iletişim becerilerini güçlendirirken; destekleyici olmayan tepkiler anksiyete, saldırganlık ve düşük duygu düzenleme becerileri gibi uyumsuz sonuçlara sebep olabilmektedir (Eisenberg, 2020; Kaya-Bican vd., 2023). Bir başka ifadeyle, ebeveynlerin çocuklarının duygularına tepki verme şekilleri, çocuklarda duygusal yetkinlik, sosyal sonuçlar ve gelişimsel psikopatolojiyle bağlantılıdır. Bu bağlantılar dahilinde neden bazı

ebeveynlerin daha destekleyici bazılarınıninsa destekleyici olmayan tepkiler verdiklerini anlamak önemlidir (Denham vd., 2007; Eisenberg vd., 1998; Root ve Rasmussen, 2017).

1.1. Problem Durumu

Ebeveynlerin kendileri, içinde buldukları durumlar ve çocukları hakkında hissettiklerinin tümü çocuklarına karşı tepkilerini etkiler (Belsky, 1984). Yıllardır yapılan araştırmalar göstermektedir ki stresli yaşam koşulları ve bireysel farklılıklar ebeveynlerin bakım rollerinden keyif alma ve etkili olma fırsatlarını kısıtlayabilir (Deater-Deckard, 2014). Hatta, tek başına ebeveynliğin günlük sorumlulukları bile pek çok yetişkin için stres verici olabilmektedir (Suárez vd., 1997).

Ebeveynlik sorumluluklarının getirdiği psikolojik ve fiziksel yükler olarak tanımlanan ebeveynlik stresinin ebeveynler ve çocuklar üzerinde uzun vadeli olumsuz etkileri vardır (Abidin, 1992; Belsky, 1984). Ebeveynlik stresi düşük özyeterlilik (Seah ve Morawska, 2016), yüksek depresyon ve anksiyete (Delvecchio vd., 2015; Guo vd., 2014; Seah ve Morawska, 2016) ve düşük bilinçli farkındalık (Corthorn ve Milicic, 2016) gibi olumsuz duygularla ilişkilidir. Ebeveynlik sorumluluklarıyla ilgili bu olumsuz duygular, ebeveynlerin çocuklarıyla iletişimdeki duygularını yönetme becerilerini zorlaştırır ve bu durum etkili olmayan ebeveynlik davranışlarına sebep olur (Abidin, 1990; Deater-Deckard, 2014). Ebeveynlik stresinin yüksek olduğunu bildiren ebeveynler çocuklarıyla daha az ilgilenirler, ebeveynlik stilleri daha az duyarlı ve daha talepkârdır (Deater-Deckard, 1998; Deater-Deckard ve Scarr, 1996; Ponnet vd., 2013). Ebeveynleri yüksek strese sahip çocuklar ise, duygusal ve davranışsal problemler yaşamaya daha meyillidir ve sosyal-bilişsel becerileri daha yavaş gelişir (Deater-Deckard, 2014).

Ebeveynlik stresinin ebeveyn üzerinde, ebeveynlik davranışı üzerinde ve neticede çocuk üzerindeki olumsuz etkileri araştırılmaya devam ederken, bir yandan da ebeveynlik stresinin olumsuz etkilerini azaltmaya yardımcı olabilecek faktörler incelenmektedir. Ebeveynlik stresi ve ebeveynlik davranışlarını inceleyen Belsky (1984) ve Abidin (1990, 1992)'e göre, evlilik ilişkisi, eş ilişkisi ve sosyal destek gibi çevresel faktörler ebeveynlik stresini ve neticede ebeveynlik davranışını etkilemektedir. Sosyal destek, destekten duyulan memnuniyet, evlilik uyumu, eşler arası iletişim ve destek ebeveynlik stresini azaltmaya yardımcı olurken; sosyal destek miktarının az olması, eşler arası çatışma ve uyumsuzluk ebeveynlik stresini artırabilmektedir (De Stasio vd., 2020; Eyberg vd., 1993; Malinen vd., 2017; Roggman vd., 1994; Schellinger vd., 2020). Hatta, Belsky (1984)'e göre ebeveynlik stresinin ebeveynlik

davranışları üzerindeki olumsuz etkilerini azaltan en önemli unsur evlilik ilişkisi ve eşlerin birbirine desteğidir. Belsky (1984), eşleri tarafından değer gören ve desteklenen ebeveynlerin psikolojik iyi oluşlarının artacağını ve neticede çocuklarına karşı davranışlarının daha sıcak ve ilgili olabileceğini belirtmektedir.

Belsky (1984) ve Abidin (1990, 1992)'in ebeveynlik stresi ve ebeveynlik davranışlarını açıklayan modelleri temelinde, araştırmamızda ebeveynlik stresi, çocukların duygularına karşı verilen tepkiler şeklinde özelleştirilmiş bir ebeveynlik davranışı olarak ifade edilen (Eisenberg vd., 1998) ebeveyn duygu sosyalleştirmesi ve evlilik ilişkisi bağlamında eş desteği arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Kısaca, bu araştırmada okul öncesi çocukların anne-babalarının ebeveynlik stresi, eş desteği ve ebeveyn duygu sosyalleştirmesi arasında anlamlı ilişkiler var mıdır sorusuna cevap aranmıştır. Bu ilişkilerin yanı sıra, ebeveynliğin aile biriminin içinde bulunduğu pek çok bağlamdan etkilenebildiği düşünülerek araştırmamızda ebeveyn (cinsiyet, yaş, eğitim durumu, iş durumu), çocuğa (cinsiyet, yaş) ve aileye (evlilik süresi, çocuk sayısı, gelir düzeyi) ait sosyodemografik değişkenler de incelenmiştir. Bu doğrultuda araştırmada aşağıdaki alt problemlere yanıt aranmaktadır:

1. Ebeveynlik stresi ve sosyodemografik özellikler (ebeveynin özellikleri: cinsiyeti, yaşı, eğitim düzeyi, çalışma durumu; çocuğun özellikleri: cinsiyeti, yaşı; ailenin özellikleri: ailenin toplam gelir düzeyi ve çocuk sayısı) arasında anlamlı farklılık var mıdır?
2. Eş desteği ve sosyodemografik özellikler (ebeveynin özellikleri: cinsiyeti, yaş, eğitim düzeyi, iş durumu; ailenin özellikleri: ailenin toplam gelir düzeyi, evlilik süresi ve çocuk sayısı) arasında anlamlı farklılık var mıdır?
3. Ebeveyn duygu sosyalleştirme davranışları ve sosyodemografik (ebeveynin özellikleri: cinsiyeti, yaşı; çocuğun özellikleri: cinsiyeti, yaşı ve ailenin özellikleri: ailenin toplam gelir düzeyi) arasında anlamlı farklılık var mıdır?
4. Ebeveynlik stresi, eş desteği ve ebeveyn duygu sosyalleştirme davranışları arasında anlamlı ilişkiler var mıdır?

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, okul öncesi çocukları olan anne-babaların ebeveynlik stresi, eş desteği ve ebeveyn duygu sosyalleştirme davranışlarını belirlemek, bu değişkenlerin ebeveyn, çocuğa ve aileye ait demografik özelliklerle ilişkisini incelemek ve ebeveynlik stresi ile ebeveyn duygu sosyalleştirmesi arasındaki ilişkiyi, ebeveynlik stresi ile eş desteği arasındaki ilişkiyi, eş desteği ile ebeveyn duygu sosyalleştirmesi arasındaki ilişkiyi incelemektir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Araştırmalar anne babaların ebeveynliklerinin çocuğun yaşamının büyük bir bölümünde, doğumdan çocukluğa, erken okul yaşlarından orta çocukluğa, ergenlik, gençlik ve hatta yetişkinlik döneminde bile, çocuk açısından çıktıkları olduğunu desteklemektedir (Crnic vd., 2005; Grusec, 2010). Tüm bu gelişimsel dönemler içinde, ebeveynliğin özellikle erken çocukluk dönemindeki önemi düşünülmelidir. Ebeveynlik ve çocuk sonuçları arasındaki ilişkiler, erken çocukluk döneminde, muhtemelen küçük çocukların anne babalarına daha fazla fiziksel ve psikolojik bağımlılığı nedeniyle diğer dönemlere göre daha güçlüdür (Taraban ve Shaw, 2018).

Bu dönemdeki çocukların sosyal ve duygusal gelişimine etki eden en önemli unsurlardan biri ebeveyn duygu sosyalleştirme davranışlarıdır (Grusec, 2010). Çocuklar, duyguları anlayabilme, ifade edebilme ve duygu düzenleme becerilerini hızlı bir şekilde okul öncesi dönemde kazanırlar. Kazanılan bu beceriler çocuğun çevresine uyumunu kolaylaştırır, okul başarısını destekler ve ileriki yaşamında etkili olacak sosyal becerilerini etkiler. Uzun dönemdeki olumsuz sonuçları göz önüne alındığında, çocukların sosyal-duygusal becerilerine katkıda bulunan aile içi etkileşimleri ve anne-babaların okul öncesi dönemde duygu sosyalleştirme davranışlarını anlamak oldukça önemlidir (Çorapçı, 2012).

Duygu sosyalleştirme davranışlarını anlamak için ebeveynlerin içinde bulunduğu aile sisteminde davranışına etki edebilecek faktörlerin belirlenmesi gerekmektedir. Çünkü Belsky (1984)'e göre ebeveynlik davranışlarının ebeveyninden kaynaklanan, çocukla ilgili ve aile bağlamında belirleyicileri bulunmaktadır. Ebeveynlik davranışlarını belirleyen ebeveynle ilgili ve evlilik ilişkisiyle ilgili faktörler ortaya çıkarıldığında, bu faktörlere etkili müdahale yöntemleri geliştirilebilecektir. Bu doğrultuda literatürde eş desteğinin çocukların olumsuz duygularına verilen tepkilerle ilişkisini inceleyen araştırmaya rastlanmamıştır. Yalnızca babaların tepkilerinin annelerin tepkileri ve çocukların duygu düzenlemeleri arasındaki düzenleyici rolünü araştıran bir çalışma bulunmuştur (Kaya-Bican vd., 2023). Ebeveynlik stresi ve duygu sosyalleştirme arasındaki ilişkileri inceleyen araştırmalara rastlanmış olsa da (Akel Güçlü, 2023; Nelson vd., 2023), bu araştırmaların sayısı oldukça azdır. Ayrıca mevcut ulusal araştırmada (Akel Güçlü, 2023) yalnızca anneler üzerinde inceleme yapılmıştır. Eisenberg (2020)'in duygu sosyalleştirme ile ilgili yaptığı derleme çalışmasına göre, bugüne kadarki çalışmaların çoğu annelerle yapılmıştır ve bundan sonraki çalışmaların ebeveynlerde duygu sosyalleştirme davranışlarının belirleyicilerinin farklılıklarını ve potansiyel sonuçlarını

incelemesi açısından hem anne hem babalarla yapılması önem arz etmektedir. Bu değerlendirme, Türkiye’de anne ve babaları aynı anda inceleyen bir araştırmanın gerekliliğini göstermektedir.

Tüm bunlardan yola çıkarak bu çalışmada, ebeveynlik davranışı olarak ebeveyn duygu sosyalleşmesi ele alınmış olup, onun belirleyicileri olarak ebeveynlik stresi ve algılanan eş desteği arasındaki ilişkilerin araştırılması, sonuçlara bağlı olarak iki müdahale yönteminin geliştirilmesine katkı sağlayabilir. Birincisi ebeveynlik müdahale programları, diğeri çift ve aile danışmanlığı. Birincisinde anne-babalara stres yönetim teknikleri ve duygu sosyalleştirme stratejileri öğretilenilecektir. İkincisinde eşler arası iletişim ve desteği artırabilecek bir aile danışmanlığı uygulanabilecektir. Bu iki müdahale programıyla aile dinamiklerinin güçlendirilmesine ve çocuğun sosyal-duygusal gelişimi desteklenerek duygusal becerileri yüksek ve sosyal olarak daha uyumlu bir nesil yetiştirilmesine imkân oluşturulabilir.

1.4. Varsayımlar

- Araştırma kapsamında katılımcıların kendilerine sorulan sorulara dürüstçe ve içtenlikle cevap verdiği düşünülerek, elde edilen verilerin güvenilir olduğu varsayılmıştır.
- Kullanılan veri toplama araçlarının değişkenleri etkili bir şekilde ölçebildiği varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

- Katılımcılar ciddi bir hastalığı veya engellilik durumu olmayan çocukların anne-babaları ile sınırlıdır.
- Katılımcılar, okul öncesi dönemde çocuğa sahip anne babalar ile sınırlıdır.
- Katılımcılar evli ebeveynlerle sınırlıdır.
- Katılımcılar psikiyatrik rahatsızlığı olmayan ebeveynler ile sınırlıdır.
- Katılımcılar araştırmacının ulaşabildiği çevreden seçildiği için, örneklem çeşitliliği sınırlıdır.
- Araştırma verileri kullanılan ölçme araçlarının ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.
- Araştırmamız, yapılan istatistiksel analizlerle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Stres: Bireyin çevresi ile ilişkisinde bireysel ve çevresel kaynakların zorlanması veya aşılması durumunda refahın olumsuz etkisi olarak tanımlanmaktadır (Lazarus ve Folkman, 1984).

Ebeveynlik Stresi: “Ebeveynliğin taleplerine uyum sağlama girişimlerinden kaynaklanan caydırıcı psikolojik ve fizyolojik reaksiyonlara yol açan bir dizi süreç” şeklinde tanımlanmaktadır (Deater-Deckard, 2014, s.6). Başka bir deyişle ebeveynlik stresi, anne-baba rolündeki talep ve sorumlulukların getirdiği psikolojik ve fiziksel yükün ebeveyn üzerindeki olumsuz etkisini ifade eder (Abidin, 1992; Belsky, 1984).

Sosyal Destek: Kişinin kendisine önem verildiğine ve sevildiğine, saygı duyulduğuna ve değer verildiğine ve/veya bir iletişim ve karşılıklı yükümlülük ağına ait olduğuna inanmasını sağlayan bilgidir (Cobb, 1976).

Duygu Sosyalleştirme: Anne-babanın duyguya ilişkin yaklaşımları, yaklaşımıyla uyumlu ve uyumlu olmayan düşünceleri ve ebeveynlerin çocuklarının duygularına ilişkin davranışlarıdır (Gottman vd., 1996).

BÖLÜM 2

2. ALAN YAZIN

Bu bölümde ebeveynlik stresi, eş desteği ve ebeveyn duygu sosyalleşirmesi konularında kuramsal çerçeve sunulacaktır. Bununla birlikte ebeveynlik stresi ile ilişkili faktörler, eş desteği ile ilişkili faktörler, duygu sosyalleştirme davranışları ve duygu sosyalleştirmeyle ilişkili faktörler açıklanacaktır. Son olarak yurtiçinde ve yurtdışında bu konularda yapılmış araştırmalara yer verilecektir.

2.1. Ebeveynlik Stresi

Ebeveynlik stresinin anlaşılabilmesi ve kavramsal çerçevesinin sunulabilmesi için öncelikle ebeveynlik stresini de içine alan stres kavramının bilinmesi ve anlaşılması gerekmektedir. Stres kavramı kaygı, çatışma, gerilim, duygusal bozulma, travma gibi pek çok kavramla çalışan araştırmacıların aklına gelen ve araştırmalarına yerleştirdikleri bir kavramdır (Copen ve Appley, 1964; akt. Lazarus ve Folkman, 1984). Kavram 14. yy'dan beri çeşitli zorlukların karşılığı olarak kullanılmakta ve sosyoloji, psikoloji, tıp, davranış bilimleri, fizyoloji, biyoloji gibi çeşitli bilimler tarafından araştırılmaktadır. Fizikçi ve biyolog olan Hooke, 17. yy'da yapılarla ilgili yürüttüğü çalışmaları esnasında bir yapı üzerindeki ağırlığı yük, yükün çarptığı alanı stres olarak adlandırmıştır. Hooke'nin çalışmaları fizyoloji, psikoloji ve sosyoloji alanında 20. yy stres modellemelerine temel oluşturmuştur (Lazarus, 1993). 1930'larda ise "*stres araştırmalarının babası*" olarak adlandırılan Hans Selye tarafından ilk stres kavramsallaştırması yapılmıştır (Tan ve Yip, 2018) Selye, stresi: "*vücudun herhangi bir değişim talebine karşı vermiş olduğu özgün olmayan tepki*" olarak tanımlamış ve stresi biyolojik bir süreç olarak ele almıştır (Tan ve Yip, 2018). Genel Adaptasyon Sendromu olarak adlandırdığı bu süreç üç aşamadan oluşur: vücudun alarm tepkisi, direnç dönemi ve tükenme dönemi (Selye, 1946).

Selye (1946)'nin biyolojik stres yaklaşımına karşın Lazarus ve Folkman (1984), stresle ilgili geliştirdikleri yaklaşımda stres sürecinde bilişsel değerlendirmenin rolüne vurgu yapar. Bu yaklaşıma göre, bireylerin çevresel talepleri ve kendi baş etme kaynaklarını değerlendirme şekilleri stres sürecinde önemli bir etkiye sahiptir. Bireysel değerlendirmelerin etkisiyle, Selye (1946)'nin stres yaklaşımındaki özgün olmayan -sabit- tepkilerin yerini stres sürecinde dinamik bir etkileşim alır. Bir başka deyişle stres faktörüne verilen tepki kişiden kişiye değişir. Böylelikle Lazarus ve Folkman (1984)'a göre stres, bireylerin çevresi ile ilişkilerinde bireysel

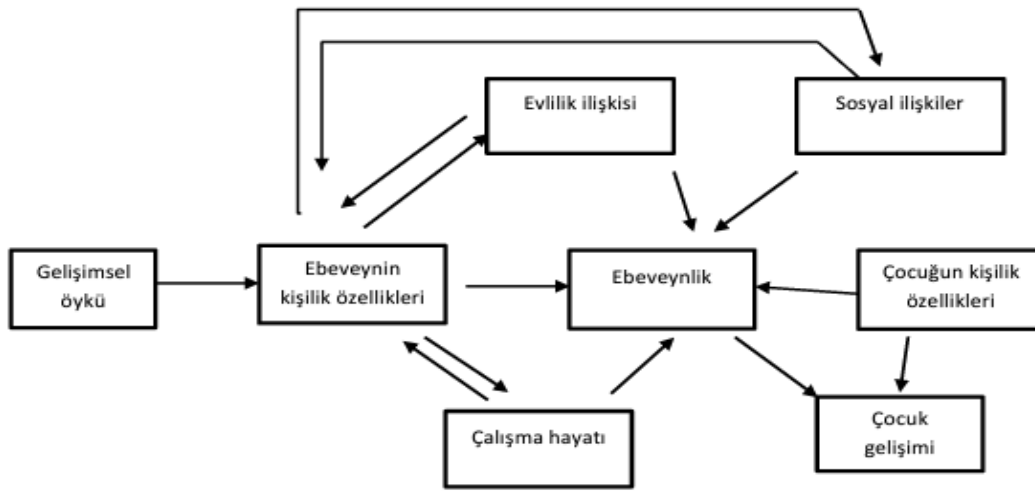
ve çevresel kaynakların zorlanması veya aşılması durumunda refahın olumsuz etkisi olarak tanımlanmaktadır. Lazarus (1993)'a göre stres dört bileşenli bir süreçtir. Bu bileşenler, stresin nedensel etkeni, olayın bilişsel değerlendirmesi, baş etme kanalları ve olayın stres sahibi üzerindeki çok yönlü etkileridir.

Ebeveynlik stresi kavramı ise esasen, ebeveynin kendisinin ve içinde bulunduğu toplumun kendisinden beklediği anne-baba rolü ile ebeveynlik rolünü tamamlayabilmek için mevcut kaynaklarını algılayışı ile ilgilidir (Deater-Deckard ve Scarr, 1996). Ebeveynlik stresi her ne kadar diğer yaşam stresleri ile ilişkili olsa bile iş stresi, mali sıkıntı gibi diğer stres türlerinden kavramsal anlamda ayrılır. Ebeveynlik stresi, özellikle ebeveynlik talepleri anne-babann beklentileriyle tutarsız olduğunda ve/veya anne-babalar bu talepleri karşılayacak yeterli kaynaklara (bireysel, sosyal, çevresel, zaman, enerji vb.) sahip olmadığında ebeveynlerin gösterebileceği olumsuz psikolojik tepki şeklinde ifade edilmektedir (Holly vd., 2019). Kısaca, ebeveynlik stresi anne-baba rollerindeki taleplerin ve sorumlulukların getirdiği psikolojik stres çeşididir (Deater-Deckard, 2014). Ebeveynlik stresini kavramsallaştıran ve açıklayan iki önemli isim vardır. Bunlardan biri ebeveynlik stresini ve ilgili faktörleri Lazarus (1993)'un genel stres teorisi üzerinden açıklayan Deater-Deckard (1996); diğeri ise ebeveynlik stresi ile ilgili yapılmış en kapsamlı çalışmalara sahip Richard R. Abidin (1990)'dir. Bu iki yaklaşımın yanı sıra, ebeveynlik stresi ve diğer değişkenler arasındaki muhtemel ilişkilerin daha iyi anlaşılması için öncelikle Belsky (1984)'nin ebeveynlik modeli bilinmelidir.

2.1.1. Belsky'nin Ebeveynlik Modeli

Belsky'nin ebeveynlik modeli temelde aile sistemler kuramından ilham almaktadır. Aile sistemler kuramına yönelik farklı yaklaşımlar olsa da (Belsky, 1981; Minuchin, 1985), bütün yaklaşımlara göre aile birbirleriyle etkileşimde bulunan alt sistemlerin bir araya gelerek oluşturduğu, güç, kurallar ve hiyerarşiye dayanan bir sistemdir (Güre, 2012). Aile sistemindeki ilişkiler tek yönlü ya da çift yönlü değil, birbirini etkileyen ve birbirinden etkilenen dairesel ve dinamik ilişkilerdir. Bir başka deyişle aile bireyleri çevrelerindeki kişilerden etkilenir ve onları etkiler. Ayrıca ailedeki bireylerin gelişmesi ve değişmesi aile içindeki etkileşimleri ve alt sistemleri de değiştirmektedir (Menaghan, 1983). Aile sistemleri kuramı, bireylerin aile içinde karşılıklı etkileşimler yoluyla şekillendiğini savunurken; Belsky'nin ebeveynlik modeli de ebeveyn-çocuk ilişkisini bir sistem içinde değerlendirmekte ve bu ilişkinin bireysel, ilişkisel ve çevresel faktörlerden etkilendiğini vurgulamaktadır (Belsky, 1981; Cox ve Paley, 1997).

Belsky (1981)'nin ebeveynlik modeline göre aile üyeleri ve üyeler arasındaki etkileşimler, sistemi oluşturur. Aile üyeleri arasındaki etkileşimler sistemi doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir. Doğrudan etkilerine göre inceleyecek olursak, ebeveynin kişilik özellikleri evlilik ilişkisini etkiler ve evlilik ilişkisinden etkilenir. Bu ikisi ayrı ayrı ebeveynlik davranışlarını etkiler. Sistemdeki bir üyenin ve etkileşimin diğerini başka bir üye veya etkileşim aracılığıyla etkilemesi ise dolaylı etkidir. Bunu bir örnekle açıklayacak olursak, evlilik ilişkisi eşlerin ebeveynlik davranışlarını etkiler ve dolaylı olarak çocuğun davranışları ve gelişimi üzerinde etkilidir (Belsky, 1981, 1984; Güre, 2012). Belsky'nin ebeveynlik modeli Şekil 1. (Yüceol, 2016)'dedir.

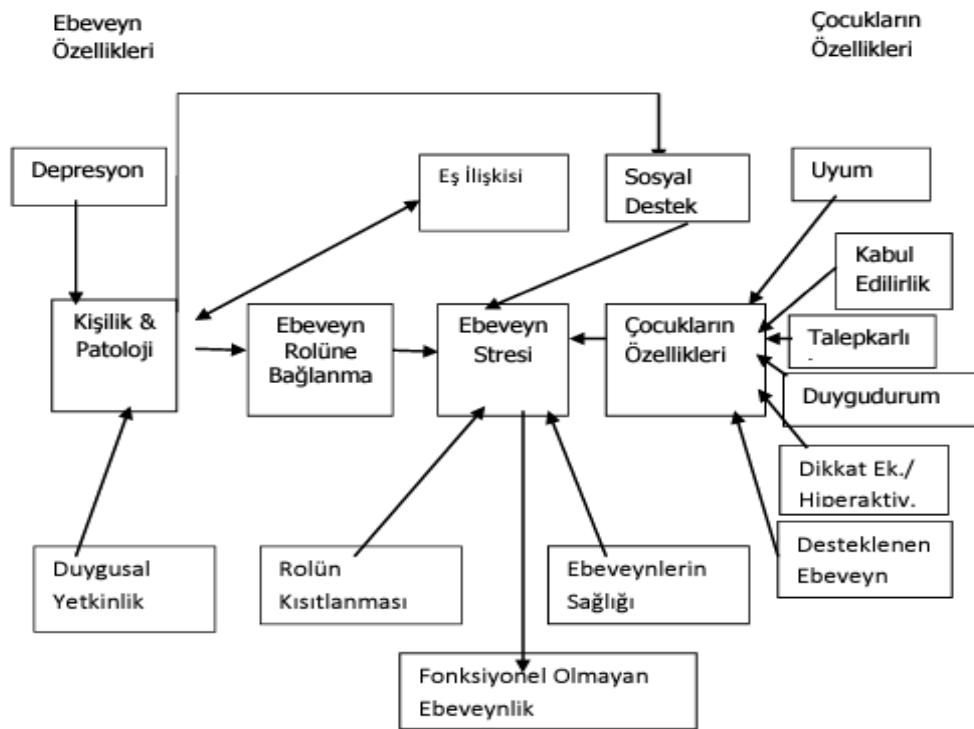
Şekil 1. Belsky'nin Ebeveynlik Modeli

Modele göre, ebeveynin özellikleri (kişilik, psikolojik durum gibi), çocuğun özellikleri (örn. mizacı) ve çevresel faktörler (evlilik ilişkisi, sosyal destek gibi) karşılıklı etkileşim halinde ebeveynlik davranışını belirler (Belsky, 1984). Çevresel faktörlerden evlilik ilişkisi ebeveynlerin genel iyilik halini ve dolayısıyla çocuğun gelişimini etkilemektedir. Hatta, bu model temelinde, ebeveynler için stres ya da desteğin kaynağı olarak evlilik ilişkisi vurgulanmaktadır. Bu kapsamda, evlilikte görülen anlaşmazlık ebeveynlerin gücünü, enerjisini azaltan ve çocuklarına yönelik ilgi ve hassasiyeti tehdit eden stresin kaynağı olarak belirtilmektedir. Evlilik ilişkisini ebeveynler için en önemli destek sistemi olarak gören Belsky (1984), eşleri tarafından değerli olduğu hissettirilen ebeveynlerin özgüven ve iyi oluşlarının artacağını ve dolayısıyla çocuklarına daha ilgili ve sıcak davranma ihtimallerinin artacağını dile getirmektedir. Öte yandan, evlilikteki stres ebeveynlerin psikolojik sağlıklarını olumsuz etkileyebilir ve bunun sonucunda ebeveynliklerine zarar verebilir. Kısaca, evlilikteki destek

ebeveynlik üzerindeki stres kaynaklarının olumsuz etkilerini azaltan bir unsur olarak görülmektedir (Ponnet vd., 2013; Respler-Herman vd., 2012; Suárez vd., 1997).

2.1.2. Abidin'in Ebeveyn Stres Modeli

Ebeveynlik stresinin bir diğer kapsamlı modellemesini oluşturan Abidin (1990)'e göre, ebeveynlik stresi ebeveynlerin anne-baba rolüne dair mevcut kaynaklarını aşan taleplerle karşılaştıklarında yaşadıkları stres türüdür. Bu modele göre ebeveyn stresi, ebeveyn özellikleri, çocukla ilgili özellikler ve sosyal-durumsal faktörlerle ilişkilidir ve bu ilişkiler sonuç olarak ebeveynlik davranışlarını belirler. Ebeveynlik davranışını belirleyen ve ebeveynlik stresini etkileyen ebeveyne ait özellikler anne-babanın fiziksel sağlığı, kişilik özellikleri, mizacı ve psikopatolojisi olarak belirtilmektedir. Çocukla ilgili özellikler, çocuğun fiziksel ve psikolojik sağlığı, kişilik özellikleri ve mizacıdır. Bunların yanı sıra ebeveynin günlük yaşam stresi ve aile içi diğer bireylerle iletişimini ve çevresel kaynakları kapsayan sosyal-durumsal faktörler de ebeveynlik stresi ile ilişkilidir ve ebeveynlik davranışını etkiler (Abidin, 1990, 1992). Abidin'in ebeveyn stres modelinde ebeveynlik davranışını etkileyen faktörler ve bu faktörlerin birbirleri ile ilişkisi Şekil 2.2. (Çekiç vd., 2015)'de gösterilmektedir.

Şekil 2. Ebeveyn Stres Modeli

Şekil 2.'de görüldüğü gibi Abidin'in Ebeveyn Stres Modeli (1990, 1992)'nde ebeveyne, çocuğa ve sosyal-durumsal faktörlere ait pek çok belirleyici ebeveynlik stresini etkilemekte ve

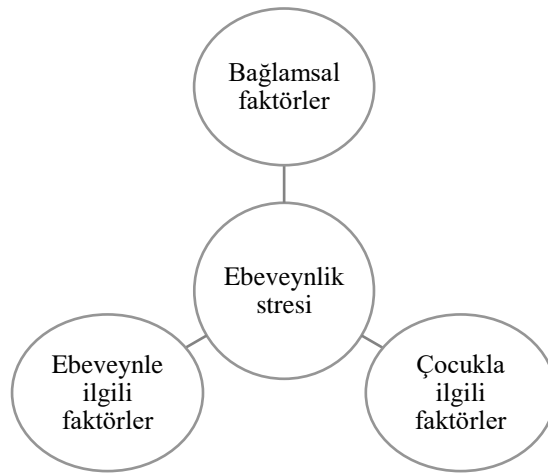
ebeveynlik stresi sonuçta işlevsel olmayan ebeveynlik davranışlarına sebep olmaktadır (Çekiç vd., 2015).

2.1.3. Deater-Deckard'ın Ebeveyn Stresi Yaklaşımı

Deater-Deckard (1998)'a göre bütün anne-babalar, çocuk sahibi olduklarında az ya da çok ebeveynlik stresi yaşarlar, bu anne-babaların değerlendirme süreçleriyle ilgilidir. Deater-Deckard (1998)'in ebeveyn stresi açıklamaları Lazarus (1993)'un stresi değerlendirme teorisi üzerine kuruludur. Lazarus (1993)'un dört bileşenli (stresin nedensel etkeni, olayın bilişsel değerlendirmesi, baş etme kanalları ve olayın stres sahibi üzerindeki çok yönlü etkileri) stres modeli temel alındığında, ebeveynlik stresinin nedensel etkeni anne-baba rolleri ve anne-babanın sorumluluğundaki çocuktur. Anne-babanın kendini ebeveynlik rolüne ne kadar uyumlu hissettiği bilişsel değerlendirmedir. Anne-babanın kendisinden ve çevresinden aldığı bilişsel, fiziksel, duygusal, davranışsal ve sosyal baş etme kanalları bulunmaktadır. Ebeveyn stresinin hem ebeveyn üzerinde hem ebeveyn-çocuk etkileşimi üzerinde pek çok etkisi olmaktadır. Baş etme kanalları etkili bir şekilde kullanıldığında hem ebeveynlik stresi azalır hem de ebeveynlik stresinin ebeveyn-çocuk etkileşimi üzerindeki olumsuz etkisi azalır (Deater-Deckard, 1998).

2.1.4. Ebeveynlik Stresi ile İlişkili Faktörler

Belsky (1984)'nin modeli, Abidin'in modeli (1990, 1992), Deater-Deckard'ın yaklaşımı (2014) ve ebeveyn stresi ile ilgili yapılmış diğer çalışmalar incelendiğinde ebeveynlik stresi ile ilişkili faktörleri üç gruba ayırmak mümkündür. Bunlar: çocukla ilgili faktörler, ebeveynle ilgili faktörler ve bağlamsal faktörler olarak gruplandırılabilir (Fang vd., 2024). Ebeveynlik stresi ile ilişkili faktörler Şekil 3. (Fang vd., 2024)'te gösterilmektedir.

Şekil 3. Ebeveynlik Stresi ile İlişkili Faktörler

Çocukla ilgili faktörler, mizaç, çocuk gelişimi, duygusal ve davranışsal problemler, demografik özellikler ve özel gereksinimler şeklinde incelenmiştir (Fang vd., 2024). Abidin (1990, 1992)'e göre ebeveynlik stresi, çocuğun mizacı (esneklik, kabul edilebilirlik, talepkârlık, vb. özellikleri) ve duygudurumu ile ilişkilidir. Ebeveynlik stresi çocukların duygusal ve davranışsal gelişimi ile ilişkilidir; yüksek ebeveynlik stresi, çocukların duygusal ve davranışsal gelişimi üzerinde olumsuz etkiler oluşturur (Deater-Deckard, 2014). Ebeveynin stres düzeyi ile çocuğun davranışsal bozuklukları arasında pozitif bir ilişki vardır; yani ebeveynlik stresi yükseldikçe çocukta davranış problemleri görülme olasılığı artar (Louie vd., 2017). Ergenlik dönemini de olumsuz etkileyen ebeveynlik stresi, davranışsal problemler ve özellikle erkek ergenlerde duygusal problemlerle ilişkili bulunmuştur (Bakoula vd., 2009). Çocuğun demografik özellikleri ile ebeveynlik stresinin ilişkisini inceleyen araştırmaların sonuçları ilişkinin bulunması açısından farklılaşmaktadır. Bazı çalışmalarda yaş ile ebeveynlik stresi ilişkili bulunurken (Özyazıcı ve Yaray, 2022), bazılarında çocuğun yaşı ile ebeveynlik stresi arasında ilişki bulunmamıştır (Delvecchio vd., 2015; Westerberg vd., 2020). Benzer şekilde çocuğun cinsiyeti ile ebeveynlik stresi arasında ilişki bulunmayanlar (Westerberg vd., 2020) olduğu gibi, ilişkili olduğunu bulanlar da vardır (McBride vd., 2002). Çocuğa dair ilişkili faktörlerin sonuncusu olarak ebeveynlik stresi ile çocuğun kronik hastalığı veya gelişimsel bozukluğu olup olmadığı ilişkilidir (Cousino ve Hazen, 2013; DesChamps vd., 2020; Dilworth-Bart vd., 2007).

Ebeveynle ilgili faktörler, ebeveynin demografik özellikleri, kişiliği ve psikolojik özellikleri, bilişleri, ebeveyn-çocuk etkileşimi, bağlanma, sağlık/patolojik özellikleri şeklinde incelenmiştir (Fang vd., 2024). Literatürde ebeveynin demografik özelliklerinden biri olan ebeveynin yaşı ve ebeveynlik stresi arasında anlamlı bir ilişki bulunmayan araştırmalar olduğu gibi (Scher ve Sharabany, 2005; Younger, 1991), annenin ebeveynlik stresinin annenin yaşı ile ilişkili olduğunu bulan araştırmacılar da (Guo vd., 2014) vardır. Ebeveyn cinsiyetinin ise ebeveynlik stresi ile arasında ilişki bulunmamıştır (Delvecchio vd., 2015; Seah ve Morawska, 2016). Ebeveynlerin çalışıyor olması ebeveynlik stresinin yüksek olmasıyla ilişkili bulunmuştur (Çetin, 2023; Warfield, 2005). Ebeveynlerin kişilik ve psikolojik özellikleri (anksiyete, depresyon, doğum öncesi depresyon), ebeveynlik stresiyle genellikle olumlu yönde ilişkilidir (Delvecchio vd., 2015; Guo vd., 2014; Seah ve Morawska, 2016).

Ebeveyn bilişleri çatısında ebeveynin özyeterlik algısı (Seah ve Morawska, 2016), ebeveyn duyarlılığı (Seah ve Morawska, 2016), ebeveyn-çocuk ilişkisi pozitif algısı (Sher-

Censor vd., 2018) ve bilinçli farkındalık (Corthorn ve Milicic, 2016) ile ebeveynlik stresinin olumsuz yönde ilişkileri bulunmuştur. Bilinçli farkındalık ve öz-anlayışın yüksek olduğu ebeveynlerde stres düzeyleri daha düşük ve genel iyi oluş halleri daha yüksektir (Öztürk, 2022). Ayrıca, ebeveynlik stresi cezalandırıcı ebeveynlik tutumları ile ilişkilidir (McCurdy, 2005). Artan stres ebeveynlerin çocuklarına daha az duyarlı ve daha tepkisel davranmalarına sebep olabilir. Bağlanma ile ilgili bulgular, özellikle bebeklik döneminde ebeveynin bakım verme davranışlarını zorlaştıran yüksek ebeveynlik stresinin, ebeveyn-çocuk güvensiz bağlanması ile ilişkili olduğunu göstermektedir (Jarvis ve Creasey, 1991). Ebeveynle ilgili faktörlerden sonuncusu olarak ebeveynin sağlık/patolojik durumu ile ebeveynlik stresi arasında olumlu yönde bir ilişki bulunmuştur, yani ebeveynin -özellikle babanın- psikolojik problemleri arttıkça ebeveynlik stresi de artmaktadır (DesChamps vd., 2020; Seah ve Morawska, 2016; Younger, 1991).

Ebeveynlik stresi ile ilişkili bağlamsal faktörler; sosyal destek, ailevi faktörler, sosyal ekonomik durum ve evlilik ilişkisi olarak gruplandırılabilir (Fang vd., 2024). Araştırmalarda sosyal destek ve ebeveynlik stresi olumsuz yönde ilişki bulunmuştur. Sosyal destek miktarı ve destekten duyulan memnuniyet arttıkça ebeveynlik stresi azalmaktadır (De Stasio vd., 2020; Schellinger vd., 2020; Younger, 1991). Ailevi faktörlerde kardeşlerin cinsiyetinin aynı olması ebeveynlik stresi ile olumsuz yönde ilişkili bulunurken (Qian vd., 2021), ailedeki çocuk sayısı ile ebeveynlik stresi arasında ilişki bulunmayanlar (Schellinger vd., 2020) ve pozitif yönde ilişki bulanlar mevcuttur (Qian vd., 2021; Warfield, 2005). Sosyo-ekonomik faktörlerden gelir düzeyi ile eğitim seviyesinin ebeveynlik stresi ile olumsuz yönde ilişkili olduğunu bulan araştırmalar olduğu gibi (Dilworth-Bart vd., 2007; Qian vd., 2021; Younger, 1991), ilişkili olmadığını gösteren araştırmalar (Delvecchio vd., 2015; Schellinger vd., 2020) ve olumsuz yönde ilişkili olduğunu gösterenler (Warfield, 2005) de mevcuttur.

Evlilik ilişkisi ile ebeveynlik stresi arasındaki ilişkilerde nikah durumu, evlilik süresi ve ortak ebeveynlik araştırılmıştır. Nikahın varlığı (Schellinger vd., 2020) ve evlilik süresi (Delvecchio vd., 2015) ile ebeveynlik stresi ilişkili bulunmamış; ortak ebeveynlik ile ebeveynlik stresi negatif yönlü ilişkili bulunmuştur (Delvecchio vd., 2015). Eşler arası çatışma ve düşük aile dayanıklılığı, ebeveynlik stresini artırabilir (İldeniz ve Karadeniz, 2022). Aile içi ilişkilerin kalitesi, özellikle eşler arası iletişim ve destek, ebeveynlik stresini belirleyen önemli faktörlerdendir (Eyberg vd., 1993; Malinen vd., 2017; Milkie vd., 2002; Roggman vd., 1994).

Eş desteği ile ebeveynlik stresi arasındaki ilişkiler eş desteğinin ilişkili olduğu faktörler başlığı altında detaylı incelenecektir.

2.2. Eş Desteği

Eş desteği, literatürde sosyal destek araştırmaları dahilinde incelendiği için bu bölümde öncelikle sosyal destek kavramı ve kuramsal çerçevesi sunulacak, daha sonra eş desteği ile ilgili bilgiler açıklanacaktır.

2.2.1. Sosyal Destek

Sosyal destek, pek çok araştırmaya konu olmasına rağmen üzerinde uzlaşılan bir tanımı bulunmamaktadır (Yıldırım, 2004). Bununla birlikte sosyal destekle ilgili teori ve araştırmaları birleştirme amaçlı bir çalışma yapan Hupcey (1998), sosyal desteğin teorik tanımlarını beş kategori altında toplamıştır. Bunlardan ilki, sosyal desteği kişiye sağlanan destek tipine göre tanımlar. Bu kategoride, Cohen (1985) sosyal desteği, *“diğer insanlar tarafından sağlanan kaynaklar”* şeklinde tanımlamıştır. Cobb (1976) sosyal desteğe daha özelleştirilmiş bir tanımlama yapar. Ona göre sosyal destek: *“Kişinin kendisine önem verildiğine ve sevildiğine, saygı duyulduğuna ve değer verildiğine ve/veya bir iletişim ve karşılıklı yükümlülük ağına ait olduğuna inanmasını sağlayan bilgi”*dir (Cobb, 1976, s.300).

İkinci kategorideki sosyal destek araştırmacılarına göre, sosyal destek kişinin algıları ile ilgilidir (algılanan sosyal destek). Burada araştırmacılar sosyal desteğin kişinin destek, bilgi ve ihtiyaçlarının ne kadar karşılandığına olan inancıyla ilgili olduğunu söylerler. (Procidano ve Heller, 1983). Üçüncü kategorideki araştırmacılar sosyal desteği destek sağlayıcının niyetine ve davranışlarına göre tanımlamışlardır. Bu doğrultuda, sosyal desteğin destek alan ya da destek sağlayan tarafından algılanan, destekte bulunan kişinin refahını artırmaya yönelik iki kişi arasında gerçekleşen kaynak alışverişi olduğunu belirtilir (Shumaker ve Brownell, 1984). Dördüncü kategoride sosyal desteği alıcı ve sağlayıcı arasındaki karşılıklı kaynak alışverişi olarak değerlendiren araştırmacılar bulunmaktadır. Mesela, Antonucci (1985) sosyal desteği karşılıklı değiş-tokuş olarak değerlendirmektedir. Son kategoride ise sosyal destek, bireyin diğer insanlar, gruplar ve topluluklarla kurduğu sosyal ağlar yoluyla ulaşabildiği destek olarak tanımlanmaktadır (Lin vd., 1979).

Bütün bu teorik tanımlamaları birleştirecek olursak sosyal destek, alıcının iyi olma halini artırmak için bireyler, gruplar ve daha geniş topluluk tarafından sağlanan duygusal, araçsal ve bilgilendirici desteği içeren çok yönlü bir kavramdır (Hupcey, 1998). Böyle

düşününce hem fiziksel hem ruhsal sağlığa önemli bir katkı sunan sosyal desteğin bireyin iyi olma haline (refahına) etkisi konusunda iki model öne sürülmektedir: “*tampon etki modeli*” ile “*temel etki modeli*” (Cohen ve Wills, 1985; Yıldırım, 2004). Tampon modeline göre, sosyal destek, stres altındaki bireyin baş etme mekanizmalarını güçlendirerek stresin zararlı etkilerine karşı tampon görevi üstlenir. Temel etki modeline göre ise kişinin stresli olup olmadığına bakılmaksızın sosyal destek, kişiye olumlu duygudurum ve sosyal entegrasyon sağladığı için iyi olma hali ile ilişkilidir (Cohen ve Wills, 1985; Thoits, 2011).

Tampon ile temel etki modellerinin her ikisi de göz önüne alındığında sosyal destek, kişinin olumsuz deneyimlerine ve strese karşı hem koruyucu hem de stresle başa çıkmada iyileştirici bir etkiye sahiptir (Cohen ve Wills, 1985). Thoits (1986, 1995) sosyal desteği birey için önemli olan kişilerden gelen bir baş etme kaynağı olarak değerlendirmektedir. Yıldırım (2004) bu kişilerin anne, baba, kardeş, akraba, arkadaş, komşu, öğretmen, uzman olabileceği gibi partner ya da eşin de sosyal destek kaynağı olabileceğini söylemektedir. Araştırmamızda eş desteği inceleneceği için bu bölümde sosyal destek kaynaklarından eş desteği detaylıca incelenecektir.

2.2.2. Eş Desteği

Sosyal destek araştırmacıları, kişinin çevresindeki bireylerle ve gruplarla deneyimlediği desteği araştırırken aile içi bireylerin desteğini de araştırmışlardır. Bunlar arasında eş desteği, çocukların desteği, ebeveyn desteği gibi aile üyelerinin desteklerini araştıran çalışmalar bulunmaktadır (Antonucci, 1985; Lin vd., 1979; Procidano ve Heller, 1983). Eş desteği, evliliklerde eşlerden birinin diğerine sosyal desteğini ifade eder ve etkisi bakımından diğer sosyal destek türlerine göre öncelikli olduğu söylenir (Thoits, 1986). Evli bireyler, eşlerinin her zaman yanında olması, çözülebilecek problemleri birlikte çözmeye ve çözülemeyecek problemler içinse bir rahatlama kaynağı olması beklentisindedirler (Acitelli, 1996). Bu sebeple, her ne kadar kendi kişisel ağlarından destek görseler de eşler, birbirleri için çok önemli bir destek kaynağıdır (Walen ve Lachman, 2000). Bir diğer deyişle, evli bireylerin evlilik dışı sosyal desteklerinin varlığı, psikolojik olarak eş desteğinin yerini dolduramamaktadır (Coyne ve DeLongis, 1986).

Araştırmalarda eş desteği, biri alınan eş desteği, diğeri algılanan eş desteği olmak üzere iki farklı şekilde incelenmiştir. Alınan eş desteği araştırmacıları destek davranışlarının niceliği ve niteliği ile ilgilenirken; algılanan eş desteği araştırmacıları nicelik ve nitelikten ziyade desteklenen kişinin algılarını araştırmışlardır (Dehle vd., 2001; Thoits, 1986). Eşlerden biri

eşini yeteri kadar desteklediğini zannederken, diğeri ihtiyacı kadar desteklenmediğini düşünüyor olabilir. Bu durum algılanan eş desteğinin alınan eş desteğinden farklı olduğunu göstermektedir. Mevcut araştırmada yararlanılan Eş Destek Ölçeği'ni geliştiren Yıldırım (2004), bir sosyal destek çeşidi olarak algılanan eş desteğini araştırmış ve dört alt boyutu içerdiğini belirtmiştir. Bunlar; duygusal destek, maddi yardım ve bilgi desteği, takdir desteği ile sosyal ilgi desteği. Eş desteğinin alt boyutları önceki araştırmalarda yer alan sosyal destek türleriyle uyumludur (Cobb, 1976; Cohen ve Wills, 1985; Thoits, 1986).

Duygusal destek

Duygusal destekle ilgili çeşitli tanımlamalar bulunmakla beraber pek çok tanım için duygusal destek, birine karşı duyulan ilgi, özen ve sevginin ifade edilmesi olarak kavramsallaştırılmıştır (Burleson, 2003; Cohen ve Wills, 1985). Eşlerin umursandığı, ilgilenildiğinin hissettirildiği (Cobb, 1976), güvence verildiği (Burleson, 2003), yaşantılarının kabul edildiğinin ve değerli olduğunun hissettirildiği (Cohen ve Wills, 1985) destek türüdür. Bu türden bir destekte bulunan kişi, özellikle eşi stresli ve üzüntülü olduğu zamanlarda onun duygularını anlamaya çalışır, onu dinler, empati yapar, duygularını ifade etmesi için onu teşvik eder (Burleson, 2003; Cobb, 1976).

Maddi yardım ve bilgi desteği

Araçsal yardım olarak da ifade edilebilen maddi yardım, rol ve sorumlulukların yerine getirilmesini, finansal ve maddi kaynaklar sağlanmasını içerir (House, 1981; akt. Thoits, 1986). Eşlerin günlük hayatındaki yüklerin azalmasına yardımcı olma olarak da bilinir (Çağ ve Yıldırım, 2013). Maddi yardım, stres oluşturan sorunların doğrudan ortadan kaldırılmasını sağlayabileceği gibi destek verilen eş için eğlence ve keyifli vakit geçirme alanı açması bakımından dolaylı bir stres azaltıcı etkiye de sahip olabilir (Cohen ve Wills, 1985). Bilgi desteği ise bireyin hayatında sorun oluşturan olayları tanımlama, anlama ve başa çıkma konusunda eşinin verdiği yardımı içerir. Diğer adlandırmaları: tavsiye, değerlendirme desteği veya bilişsel rehberliktir. (Burleson, 2003; Cohen ve Wills, 1985).

Takdir desteği

Bir kişinin her haliyle kabul edilmesi, hatalarına ve yaşadığı zorluklara rağmen eşi tarafından saygınlığının korunması, değer verildiğinin hissettirilmesi için yapılan yardımı içerir (Cohen ve Wills, 1985). Bazı araştırmacılar takdir desteğini, duygusal destekle beraber ele almışlardır (Cobb, 1976; Thoits, 1986).

Sosyal ilgi desteği

Aidiyet veya dağıtıcı destek olarak da bilinen sosyal ilgi desteği eşle birlikte boş zaman ve eğence faaliyetleri oluşturmayı içerir. Bu destek kişinin dikkatini eşiyle ilişki kurmaya vermesini sağlayarak dolaylı olarak stres veren olayların olumsuz etkilerini azaltır veya kişinin eğence faaliyetleri esnasında duygu durumunu doğrudan iyileştirebilir (Cohen ve Wills, 1985; Yıldırım, 2004).

Diğer sosyal destek türlerine göre önceliği olması ve çeşitli kanallardan yardımcı olması bakımından eş desteği, kişinin fiziksel sağlığı, ruh sağlığı ve evlilik ilişkisi ile yakından ilişkilidir. Araştırmalarda eş desteği ile hangi faktörlerin ilişkili olduğu bir sonraki başlık altında incelenecektir.

2.2.3. Eş Desteği ile İlişkili Faktörler

Araştırmalar algılanan eş desteği düzeyi ve eş desteğinin etkisi ile pek çok faktörün ilişkili olduğunu göstermektedir. Bunları, (1) demografik faktörler (ocuk sayısı, evlilik süresi, sosyoekonomik durum); (2) ilişkisel faktörler (evlilik kalitesi, ilişki memnuniyeti); (3) bireysel faktörler (cinsiyet, yaş, fiziksel sağlık ve ruh sağlığı durumu) olarak inceleyebiliriz. Eş desteğinin ebeveynlik stresi ile ilişkisi alt başlık olarak ayrıca incelenecektir.

Demografik faktörlerle ilgili olarak ailedeki ocuk sayısı ile algılanan eş desteğinin negatif yönlü bir ilişkisinin olduğu; gelir düzeyi arttıka algılanan eş desteğinin de arttığı; evlilik sresinin kısa olması ile algılanan eş desteğinin yüksek olmasının ilişkili olduğu bulunmuştur (Güven vd., 2011). Ailedeki ocuk sayısı ve eş desteğinin olumsuz ilişkisiyle ilgili olarak, Twenge vd. (2003)'nin yaptığı bir meta-analiz çalışmasında da benzer sonuçlar elde edilmiş; ocuk sayısının artması ile evlilik ilişkisinden duyulan memnuniyetin düşük olması ilişkili bulunmuştur. İlişkisel faktörlerle ilgili olarak, eş desteği, evli bireylerin çatışma çözümünde etkilidir ve eşlerin birbiriyle kurdukları duygusal bağlılık ve destekleyici davranışlar, evlilikte güçlü bir bağ kurulmasını sağlar (ağ ve Yıldırım, 2013). Eş desteğinin evlilik memnuniyeti, evlilik doyumunu ve evlilik kalitesi ile arasında olumlu yönlü ilişki bulunmaktadır (Aycan ve Eskin, 2005; Dehle vd., 2001; Dinçer, 2022; Günaydın ve Kayral, 2024).

Bireysel faktörlerden cinsiyetle ilgili olarak, araştırmalarda uzlaşılan bir sonuç bulunmamaktadır. Bazı araştırmalara göre, desteğin türü fark etmeksizin kadınlar erkeklerden daha fazla eş desteği istemekte fakat iki cinsiyet arasında alınan destek düzeyi farklılık

göstermemektedir (Burleson, 2003; Xu ve Burleson, 2001). Erkeklerin kadınlarinkine kıyasla daha fazla eş desteği algıladıklarını bulan araştırmalar da vardır (Schwarzer ve Gutiérrez-Doña, 2005). Gove vd. (1983)'e göre eş desteğinin psikolojik etkisi, kadınlarda erkekler üzerindeki etkisinden daha anlamlıdır (akt. Walen ve Lachman, 2000). Eş desteği ve yaş ilişkisine bakıldığında, genç yaşta algılanan eş desteğinin orta yaşlara göre daha fazla olduğu görülmektedir (Schwarzer ve Gutiérrez-Doña, 2005). Yine yalnızca genç yetişkinlerde algılanan eş desteğinin azalması, bireylerin olumsuz duygu durumunu yordamaktadır (Walen ve Lachman, 2000).

Bireysel olarak herhangi bir sağlık durumunun varlığı eşler arası desteğin miktarını ve desteğin türünü etkileyebilmektedir. Örneğin, hamilelik döneminde algılanan eş desteği anksiyetenin azalması ve baş etme becerilerinin güçlenmesiyle ilişkilidir (Küçükkaya ve Başgöl, 2023). Ayrıca eş desteği, bireylerin psikolojik iyi oluş düzeyi ve olumlu duygudurumları üzerinde de etkilidir (Aycan ve Eskin, 2005; Walen ve Lachman, 2000). Küçük çocuklara sahip annelerde, eş desteğinin artması depresif semptomlara karşı koruyucu etkiye sahiptir. Yani, eş desteği ve depresyon arasında anlamlı derecede olumsuz yönlü bir ilişki bulunmaktadır (Çağ ve Yıldırım, 2013; Dehle vd., 2001; Manuel vd., 2012).

Ebeveynlik Stresi ile Eş Desteği İlişkisi

Eş desteğinin stres ve depresyona karşı koruyucu bir etkisinin olduğu söylenmektedir (Dehle vd., 2001). Ayrıca ebeveyn stresi ve eş desteği arasında negatif yönlü ilişki bulunmaktadır. Araştırmalara göre eş desteği arttıkça ebeveynlerin ebeveynliğe dair stres seviyeleri azalmaktadır (Eyberg vd., 1993; Malinen vd., 2017; Milkie vd., 2002; Roggman vd., 1994). Özellikle babaların anneleri destekleyici çocuk yetiştirme davranışları azaldıkça, annelerin ebeveynlik stresi artmaktadır (Milkie vd., 2002). Babaların ebeveynlik konusundaki eş destekleri, annelerin ebeveynlik stresi ile evlilik ilişkisinin kalitesi arasında tampon görevi görmektedir (Durtschi vd., 2017). Yine yüksek stres seviyesine sahip olsa bile annelerin ebeveynlik davranışları üzerinde baba desteğinin etkisi bulunmaktadır (Malinen vd., 2017; Simons vd., 1993). Anne ve babaların birbirleriyle geçirdikleri ve birlikte eğlenmeye ayırdıkları vakit arttıkça ebeveynlik stresleri azalmaktadır (Roggman vd., 1994). Bunlarla birlikte, eşlerden birinin çalışmıyor olduğu durumlarda çalışan ebeveynin çocuk yetiştirmeye yönelik çalışmayan ebeveyninden aldığı eş desteğinin artması durumunda da ebeveynlik stresi azalmaktadır (Warfield, 2005).

2.3. Duygu Sosyalleştirme

“Duygu sosyalleştirme” kavramını anlamak için öncelikle literatürde sosyalleşmenin ne anlama geldiğinin bilinmesi gerekmektedir. Sosyalleşme kavramı, insanın toplumda yeterli ve etkin bir üye olması anlamına gelmektedir. Bir başka deyişle, sosyalleşme insanın aile, komşular, yaşadığı şehir ve toplumun bir parçası haline gelme sürecidir. Gelişimin erken dönemlerinde başlayan sosyalleşme süreci hayat boyu sürmektedir. Çocuklar ebeveynlerinin sözel ve sözel olmayan davranışları ile sosyalleşmektedir (Kılıç, 2020). Sosyalleşme süreci tüm yaşam boyu devam etmekle birlikte en önemli etkileri ilk çocukluk döneminde oluşmaktadır. Çocukların sosyalleşme sürecinde anne babanın davranış ve tepkileri kritik bir role sahip olmakla birlikte burada tek yönlü değil karşılıklı bir etkileşimden bahsedilmektedir (Gander ve Gardiner, 2015). Çocuklar yaşamda ilk olarak ebeveynleri rol model aldığından ve çocukların ilk ve en uzun sosyal ilişki kaynağı ailesi olduğundan sosyalleşme sürecinde anne babanın rolü oldukça önemlidir.

Buradan hareketle, Gottman vd. (1996)’a göre duygu sosyalleştirmesi, ebeveynin duyguya ilişkin yaklaşımı, yaklaşımına uyan ve uymayan düşünceleri ile ebeveynlerin çocuklarının duygularına yönelik davranışlarıdır. Sosyalleştiriciler farklı duyguları modelleme yoluyla çocuğa mutluluk, üzüntü, öfke, kaygı gibi duyguların yapısına ilişkin ve bu duyguları nasıl ve ne zaman ifade edeceklerine dair bilgi verirler. Çocuklar ise sıklıkla diğerlerinin duygusal davranışlarını gözlemler, işlemler ve bu öğretileri kendi davranış kalıplarına dâhil ederler. Bu nedenle, ebeveynler bebeklikten ergenliğe kadar duygusal ifadenin kilit rol modelleri olarak ifade edilmektedir (Denham vd., 2007).

2.3.1. Açıklayıcı (Heuristic) Model

Eisenberg vd. (1998) duygu sosyalleştirme ile ilgili sosyalleştirme sürecinde kullanılan yöntemleri ve duygu sosyalleştirmenin çocuğun duygusal gelişimi üzerindeki etkilerini açıklayan kapsamlı bir model ortaya koymuştur. Bu modele göre, duygu sosyalleştirme süreci, çocuğun özelliklerinden (yaş, cinsiyet, mizaç, kişilik), ebeveynin özelliklerinden (kişiliği, değerleri, ebeveynlik stili, duygu düzenlemesi), kültüre ait özelliklerden (duygulara ve duyguların ifade edilmesine yüklenen anlam) ve bağlamsal özelliklerden (çocuğun davranışlarının zaman ve mekân olarak değerlendirilmesi, ebeveyn için çocuğun davranışlarının o durumdaki önemi) etkilenmektedir (Eisenberg vd., 1998).

Açıklayıcı modele göre ebeveyn duygu sosyalleştirme çocukların duygularının farkında olarak veya olmayarak üç yöntemle gerçekleşebilmektedir (Eisenberg vd., 1998) Bunlar:

1. Ebeveynin duygu ifadeleri aracılığıyla çocuğa model olması,
2. Ebeveynin çocuğun duygularına verdiği açık tepkiler,
3. Ebeveynin çocukları ile duygular hakkında konuşması ve çocuğuna duyguları öğretmesi olarak ifade edilmektedir.

Ebeveynlerin bu davranışları, çocuğun duyguları tanınması, duygu düzenlemesi, diğerlerinin duygularına karşı tutumu, olumlu ve olumsuz davranışları, erken dönem şemaları ve anne-babası ile ilişkisinin niteliği üzerinde etkilidir (Eisenberg, 2020; Eisenberg vd., 1998).

2.3.2. Duygu Sosyalleştirme Davranışları

Eisenberg vd. (1998)'nin açıklayıcı modelinde duygu sosyalleştirme ile ilgili alanda yapılan araştırmaları birleştirip sunduğu gibi, duygu sosyalleştirme davranışları üç şekilde incelenmektedir. Model olma, duyguları öğretme ve çocukların duygularına tepki verme duygu sosyalleştirme davranışlarıdır. Bu bölümde bu davranışların nasıl yapıldığı ve neleri kapsadığı ele alınacaktır.

Model olma

Ebeveynlerin çocuklara kendilerinin nasıl hissettiklerini yansıtmalarını, çocukların anne-babalarının duygularını anlamasını ve onları taklit ederek duygularını açığa çıkarmalarını içeren davranışlar bütünüdür (Denham vd., 1997). Ebeveynler aile içinde ve çocuklarına karşı sıklıkla kendi duygularını ifade ederek çocuklarının duyguları ve bu duygulara sebep olan durumları dolaylı olarak öğrenmesini sağlarlar. Ebeveynlerinin duygularını ifade edişini gören çocuklar, kendileri de bu duyguları ebeveynlerinden gördükleri şekliyle ifade etmeye başlayacaklardır. Ebeveyninden olumsuz duyguları olumsuz bir şekilde ifade etmeyi (örneğin öfkelenildiğinde bağırma, üzüldüğünde etrafa zarar verme vb. davranışlar) gören çocuk ebeveyninden olumsuz duyguları olumsuz bir şekilde ifade etmeyi öğrenecektir çünkü çocuklar duyguları anne-babalarını taklit ederek kavramaktadır (Pala vd., 2023). Çocuğun ebeveyninden model alma yoluyla öğrendiği bu davranışlar çocukta davranış problemleriyle ilişkili görülmektedir (Denham vd., 1997).

Duyguları öğretme

Duyguları öğretme davranışının temelinde Gottman vd. (1996)'ın üst düzey duygu felsefesi (meta-emotion philosophy) yaklaşımı bulunmaktadır. Üst düzey duygu felsefesi, ana-babaların kendi duygu farkındalıklarını, kendi duyguları ve çocuklarınıninkiler hakkındaki duyguları, davranışları, tutum ve yaklaşımlarını içermektedir. Bu yaklaşıma göre ebeveynlerin kendi duygularının farkında olması, çocuğunun duygularının farkında olması ve çocuğuyla duygular hakkında konuşması çocuğun duyguyu anlamasını ve ifade etmesini öğrenmesini sağlamaktadır ve bu yaklaşım çocuğun duygusal gelişiminde etkilidir (Gottman vd., 1996). Annelerle yaptığı bireysel görüşmeler neticesinde iki çeşit üst düzey duygu felsefesi olduğunu belirten Gottman (1996), çocuğun duygularını isimlendiren, çocuğun duyguları hakkında onunla konuşan, olumsuz duyguları çocuğuyla yakınlaşmak için bir fırsat olarak kullanan ve olumsuz duygular oluşturan sorunları çocuğuyla birlikte çözmeye çalışan ebeveynlerin duygu koçluğu (emotion coaching) felsefesini benimsediğini söyler. Bunun aksine, kendilerinin ve çocuklarının duygularına dair farkındalık seviyeleri düşük olan, çocuklarının olumsuz duygularını göz ardı eden veya cezalandırıcı tepkiler veren, çocuklarının olumsuz duygular yaratan durumlarla başa çıkmalarında onlara destek olamayan ebeveynlerin ise çocuklarının duygularını göz ardı etme (emotion dismissing) felsefesini benimsediğini söylemektedir (Gottman vd., 1996).

Çocukların Duygularına Verilen Tepkiler

Eisenberg vd. (1998), ebeveynlerin çocukların duygularına verdikleri tepkileri üçü olumlu (destekleyici) tepkiler, üçü olumsuz (destekleyici olmayan) tepkiler şeklinde altı kategoride incelemiştir. Olumlu ya da destekleyici tepkiler, çocuğun duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler, probleme odaklı tepkiler ve duyguya odaklı tepkilerdir. Olumsuz veya destekleyici olmayan tepkilerse; küçümseyici, cezalandırıcı ve ebeveynde sıkıntı oluşturan tepkiler olarak ifade edilmektedir (Eisenberg vd., 1998; Fabes vd., 2002; Yağmurlu ve Altan, 2009).

Çocukların duygularına verilen destekleyici tepkilerden biri çocuğun duygu ifadesini kolaylaştırıcı tepkilerdir (Eisenberg vd., 1998; Fabes vd., 2002). Bu tepkiler, anne-babaların çocuğun duygusunu onaylamasını ve duyguyu ifade etmesini destekleyen ve teşvik eden davranışlarını (örneğin, çocuğun kendisini korkutan şey hakkında konuşmasını sağlamak gibi) içerir (Yağmurlu ve Altan, 2009). Diğer destekleyici tepki, duygu odaklı tepkiler olarak ifade edilmektedir (Eisenberg vd., 1998; Fabes vd., 2002). Duygu odaklı tepkiler, ebeveynin çocuğun

duyguların karşı ilgi ve sıcaklık gösterdiği, çocuğun daha iyi hissetmesine yardımcı olduğu veya çocuğun ilgisini başka yöne çekerek olumsuz duygusunu olumluya çevirmeye çalıştığı (örneğin, çocukla eğlenceli bir şeyler yaparak çocuğun korktuğu şeyi unutmamasını sağlamak gibi) tepkilerdir (Yağmurlu ve Altan, 2009). Eisenberg vd. (1998) tarafından destekleyici veya olumlu olarak sınıflandırılan diğer tepki ise problem odaklı tepkilerdir. Ebeveynin çocuğun olumsuz duygusuna sebep olan problemi ortadan kaldırmaya yardımcı olması veya çocuğun bu problemle başa çıkmasını sağlayacak çözümler önermesi (örneğin, korkudan uyuyamayan bir çocuğa annesinin ışığı açık bırakmayı veya yanına bir bebek almasını söylemesi gibi) problem odaklı tepkilerdir (Fabes vd., 2002; Yağmurlu ve Altan, 2009).

Çocukların duygularına verilen destekleyici olmayan tepkilerden biri küçümseyici tepkilerdir (Eisenberg vd., 1998). Küçümseyici tepkiler, ebeveynin çocuğun duygusunu önemsemediği, görmezden geldiği ve hafife aldığı tepkileri (örneğin, televizyonda gördüğü ürkütücü bir sahne sonrasında korkan ve uyumakta güçlük çeken çocuğuna ebeveynin aşırı tepki verdiğini, korkulacak bir şey olmadığını söylemesi gibi) içermektedir (Yağmurlu ve Altan, 2009). Diğer destekleyici olmayan tepki cezalandırıcı tepkilerdir. Bu tepkiler, ebeveynin çocuğun duygusunu ifade etmesine fiziksel veya sözel olarak ceza verdiği (örneğin, korkudan uyuyamayan çocuğa ebeveynin yatağa gitmesini yoksa bir daha televizyon izlemesine izin vermeyeceğini söylemesi gibi) tepkileri içerir. Destekleyici olmayan diğer tepki ise ebeveynde sıkıntı oluşturan tepkilerdir. Bu tepkiler, ebeveynin çocuklarının olumsuz duygularına karşı sıkıntı ve rahatsızlık hissetmesini ve üzülmesini (örneğin, ebeveynin çocuğu parkta diğer çocuklarla oynarken alay edildiği için canının sıkılması, keyfinin kaçması gibi) içerir (Eisenberg vd., 1998; Fabes vd., 2002; Yağmurlu ve Altan, 2009).

Eisenberg (1998)'e göre destekleyici tepkiler çocuğun duyguları anlamasını, ifade etmesini, düzenlemesini kolaylaştırmakta, problemlerle başa çıkmayı desteklemekte ve böylece çocuğun sosyal-duygusal gelişimine katkıda bulunmaktadır. Bununla birlikte destekleyici olmayan tepkiler, çocukların duygularını ifade etmesini engellemekte, duygu düzenlemelerini zorlaştırmakta ve çocukta davranış problemlerine sebep olmaktadır (Acar-Bayraktar vd., 2019; Eisenberg vd., 1998; Soydan ve Akalın, 2023; Taşdelen vd., 2022).

2.3.3. Duygu Sosyalleştirme ile İlişkili Faktörler

Ebeveyn duygu sosyalleştirmesiyle ilişkili faktörleri ebeveyn-ebeveynliğe ait özellikler, çocuk özellikleri, aile özellikleri ve kültürel özellikler şeklinde dört başlık altında gruplandırmamız mümkündür. Ebeveyne ait özelliklerden birincisi ebeveyn duygu

düzenlemesidir; ebeveynlerin kendi duygu düzenleme becerilerinin gelişmesi çocuklarının duygularına karşı daha çok destekleyici tepkilerle ilişkilidir (Arıkan ve Kumru, 2023; Eisenberg, 2020). İkinci olarak, ebeveynlik stili ve davranışı duygu sosyalleştirme ile ilişkilidir. Duyguları anlama, başa çıkma stratejileri öğretme gibi destekleyici ebeveynlik davranışları çocuklarda duygusal yetkinlik ile ilişkilendirilirken; görmezden gelme, cezalandırma gibi destekleyici olmayan ebeveynlik davranışları çocuklarda duygusal zorluklarla ilişkilidir (Gottman vd., 1996). Ebeveyne ait özelliklerde son olarak, ebeveynlerin depresyon anksiyete, stres gibi olumsuz psikolojik belirtileri çocuklarının duygularına karşı destekleyici olmayan tepkilerle ilişkilidir (Akel Güçlü, 2023; Taşdelen vd., 2022). Duygu sosyalleştirme ile ilişkili çocuk özellikleri çocuğun mizacı (Yağmurlu ve Altan, 2009), cinsiyeti (Root ve Rasmussen, 2017), yaşı ve gelişimsel düzeyi (Denham vd., 1997); aileye ait özellikler güvenli-güvensiz bağlanma (Ahmetoğlu vd., 2018); kültürel özellikler ile kültürel inanışlar (Nelson vd., 2023) ve ailenin sosyoekonomik durumudur (Çorapçı vd., 2018).

Duygu Sosyalleştirme ile Ebeveynlik Stresi İlişkisi

Duygu sosyalleştirmeye ilgili önceki araştırmalar daha çok çocukların duygularına verilen tepkiler ile bunun çocuğun sosyal ve duygusal gelişimi üzerindeki etkilerini incelemişlerdir (Çorapçı, 2012; Denham vd., 1997; Kiel ve Kalomiris, 2015; Shewark ve Blandon, 2015). Bununla birlikte son zamanlarda ebeveynlerin duygu sosyalleştirme davranışını belirleyici ebeveyne ait, çocukla ilgili ve bağlamsal faktörlerle ilgili araştırmalar da yapılmıştır. Ebeveynin özellikleri ile ilgili yapılan araştırmalar ebeveyndeki depresif semptomların varlığı ile ebeveynin çocuğun duygularına verdiği tepkiler arasındaki ilişkiyi incelemişler ve depresif semptomlara sahip ebeveynlerin çocukların duygularına daha az tepki verdiklerini ya da destekleyici olmayan tepkiler verdiklerini (Morris vd., 2007), bu ilişkide ebeveynin kendi duygu düzenleme stratejilerinin aracı olduğunu (Silk vd., 2006) bulmuşlardır. Ebeveynin özellikleriyle ilgili yapılan çalışmalardan bazıları stres ile ebeveyn duygu sosyalleştirme davranışlarının arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmalara göre, anne-babadaki yüksek stres olumsuz ebeveyn davranışları ile ilişkilidir (Crnic vd., 2005; Hu vd., 2019) ve ebeveyn stresinin artması ebeveynin çocukların duygularına verdiği destekleyici tepkilerin azalmasıyla ilişkilidir (Bertie vd., 2021; Nelson vd., 2023; Pinderhughes vd., 2000).

Duygu Sosyalleştirme ile Eş Desteği İlişkisi

Duygu sosyalleştirme araştırmaları Eisenberg vd. (1998)'nin ebeveynlerin duygu sosyalleştirmesi üzerine geliştirdiği açıklayıcı modeli sonrasında yaygınlaşmaya başladığı için

doğrudan eş desteği ve ebeveyn duygu sosyalleştirmesini inceleyen araştırmalar bulunmamıştır. Bununla birlikte ebeveyn duygu sosyalleştirme davranışları, çocukların duygularına verilen destekleyici ve destekleyici olmayan tepkiler olarak dūřünüldüğünde bu konuyu çocuk yetiştirme davranışları bağlamında incelemek mümkündür (Eisenberg vd., 1998). Bu bağlamda incelediğimizde eş desteği ve ebeveyn davranışları arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalara göre eş desteği hem anne hem babaların ebeveynlik davranışları üzerinde doğrudan ve annelerin ebeveynlik davranışı üzerinde depresif semptomları azaltarak dolaylı bir etkiye sahiptir (Simons vd., 1993).

2.4. İlgili Araştırmalar

Bu kısımda duygu sosyalleştirme temelinde, ebeveyn stresi ve eş desteği ile ilişkili konularda ulusal ve uluslararası literatürdeki araştırmalar incelenecektir.

2.4.1. Türkiye’de Yapılan Araştırmalar

Türkiye’de duygu sosyalleştirmesi ile ilgili araştırmalar, 2009 yılında çocukların olumsuz duygularına verilen tepkiler ölçeğinin Türkçe uyarlaması araştırması ile başlamıştır (Yağmurlu ve Altan, 2009). Ülkemizde henüz yeni sayılabilecek bir konu olduğu için bu bölümde Türkiye’de duygu sosyalleştirmesi ile ilgili yapılan araştırmalar, çalışma grubu, araştırma modelleri ve araştırma konuları bağlamında incelenecek ve sonrasında ebeveyn stresi ve eş desteği ile ilgili yapılan araştırmalar aktarılacaktır.

İlgili literatür incelendiğinde, araştırmaların çalışma grubunun çoğunlukla okul öncesi dönemdeki çocukların annelerinden oluştuğu görülmektedir (Acar-Bayraktar vd., 2019; Altan-Aytun vd., 2012; Soydan ve Akalın, 2023; Taşdelen vd., 2022). Bunun yanı sıra okul öncesi çocukların babalarının duygu sosyalleştirmesini (Ahçı vd., 2020; Kaya, 2016) veya öğretmenlerinin duygu sosyalleştirmesini inceleyen araştırmalar da bulunmaktadır (Mutlu, 2022; Üzüm, 2023). İlkokul ve ortaokul dönemindeki çocuk ve ergenlerin ebeveynlerinin duygu sosyalleştirme davranışları da bazı araştırmalarda incelenmiştir (Güven ve Erden, 2017; Kömbe Elazab, 2023).

Araştırmalar genel olarak ilişkisel tarama yöntemi ile öz bildirim veya ebeveyn bildirimine dayalı ölçekler aracılığıyla yapılmaktadır (Ahmetoğlu vd., 2018; Ersay, 2014; İnce ve Ersay, 2022; Kamile, 2022). Fakat öz bildirim dayalı araştırmalardan elde edilen verileri güçlendirmek isteyen bazı araştırmacılar çocuk ve ergen gelişimi laboratuvarlarını kullanarak görev odaklı ve gözleme dayalı (örn. ebeveyn-çocuk birlikte hikâye okuma görevi gibi) ölçme

yöntemleri de kullanmaktadır (Çorapçı vd., 2018; Kaya-Bican vd., 2023). Bununla birlikte deneysel yöntemle ebeveyn duygu sosyalleştirmesini geliştirmeyi amaçlayan müdahale programları da uygulanmıştır (Havighurst vd., 2022; Pamukçu, 2022; Ülker Erdem, 2019).

Araştırma konularına göre incelediğimizde yayınlanan pek çok araştırmanın Türkiye’de yaşayan anne-babaların (özellikle annelerin) çocuklarının duygularına karşı verdikleri tepkileri tanımlayan araştırmalar olması dikkat çekmektedir (Altan-Aytun vd., 2012; Ersay, 2014; İnce ve Ersay, 2022; Pala vd., 2023). Bununla birlikte okul öncesi öğretmenlerinin duygu sosyalleştirmesini ve çocuktaki sosyal duygusal gelişim ile ilişkisini inceleyen araştırmalar da bulunmaktadır (Baysal, 2023; Mutlu, 2022; Üzüm, 2023).

Türkiye’de duygu sosyalleştirmesi ile ilgili yapılan nicel-ilişkisel araştırmalarda çoğunlukla iki ölçek kullanılmaktadır. Bunlardan biri “Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği” (ÇODBEÖ) (Yağmurlu ve Altan, 2009) diğeri ise “Çocukların Duygularına Verilen Tepkiler Ölçeği” (Ersay, 2014)’dir. Bu araştırma kapsamında ebeveynlerin duygu sosyalleştirme davranışlarını ölçmek amacıyla veri toplama aracı olarak birincisi kullanılacağından, sonuçların ilişkilendirilebilmesi için ilgili literatürde ÇODBEÖ’yi (Fabes vd., 2002; Yağmurlu ve Altan, 2009) kullanan araştırmalara değinilecektir.

Bu kapsamda yapılan araştırmaları ayrıntılı inceleyecek olursak, Yağmurlu ve Altan (2009), okul öncesi çocukların annelerinin duygu sosyalleştirmesi davranışları ile çocuğun mizacının onların duygu düzenleme becerileri üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırmaya 4-5 yaşlarındaki 145 çocuk ve anneleri birlikte katılmıştır. Araştırma sonuçları çocuğun mizacının çocuğun duygu düzenlemesiyle ilişkili olduğunu ve anne duyarlılığının çocuklarda duygu düzenlemeyi anlamlı bir şekilde yordadığını göstermektedir.

Cindioğlu (2015) tarafından ebeveyne ait depresif semptomlar ile ebeveyn öz yeterliliğinin ebeveyn duygu sosyalleştirmesiyle ilişkisini inceleme ve depresif semptomları yüksek ve düşük olan anneleri karşılaştırma amaçlı yapılan bir çalışmaya, 3-6 yaş arası çocuğa sahip ve depresyon sebebiyle sağlık kliniğine başvuran 40 anne ile depresyonu olmayan 40 anne katılmıştır. Araştırma sonucuna göre, annelerde depresyon puanları düşük olan annelerin, depresyon puanları yüksek olanlara göre, çocuklarının olumsuz duygularına daha çok destekleyici tepki vermektedirler. Buna karşın, araştırmada çocukların duygularına verilen destekleyici olmayan tepkiler açısından her iki grupta farklılaşma bulunmamıştır.

Okul öncesi çocukların babalarının duygu sosyalleştirmesi ve çocukların sosyoduygusal gelişimi arasındaki ilişkiyi inceleyen Kaya (2016)'nın araştırmasına yaşı 30-84 ay arasında değişen çocuğa sahip 149 anne-baba ikilisi katılmıştır. Araştırma sonucuna göre, babaların destekleyici tepkileri ve geçimlilikleriyle eşleriyle uyumları pozitif bir ilişkiye sahipken, babaların duygusal tutarsızlıkları ve destekleyici tepkileri olumsuz yönde ilişkilidir. Ayrıca, babaların destekleyici olmayan tepkileri ile psikopatolojik belirtileri pozitif yönde ilişkilidir.

Güven ve Erden (2017)'in 9-13 yaş arası 266 çocuk ve ergenin kendisi, anneleri ve öğretmenlerini dahil ettiği araştırmasında, çocuğun davranış problemleri ve çocuk tarafından algılanan anne-baba çatışması arasındaki ilişkide duygu sosyalleştirmesinin aracı rolü incelenmiştir. Araştırmada çocuklar aracılığıyla algılanan anne-baba çatışmasına dair, annelerden duygu sosyalleştirme davranışlarına dair ve öğretmenlerden çocukların davranış problemlerine dair bilgiler toplanmıştır. Araştırma sonucuna göre, çocukların algıladığı anne-baba çatışması ile çatışmalardan kaynaklı çocuğun kendisini suçlama davranışı arttıkça çocuğun davranış problemleri de artmaktadır. Annelerin destekleyici olmayan tepkileri ile çocuktaki davranış problemleri arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur

Türsel'in (2019), yaygın gelişimsel bozukluk tanısı olan 3-18 yaşlarındaki çocukların anne ve babalarının katıldığı 140 ebeveynle gerçekleştirdiği araştırmasında, ebeveynlerin aile uyumu ve duygu sosyalleştirmesi arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Ebeveynlerden stres ve esenlik ölçekleri ile sosyal destek ölçeklerinin de doldurulmasının istendiği araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, anne-babaların ebeveynlik stresi ile çocuğun olumsuz duygularına verilen destekleyici olmayan tepkiler ilişkili bulunmuştur. Ayrıca anne-babaların algıladıkları sosyal destek düzeyinin çocuklarının olumsuz duygularına verdikleri destekleyici tepkilerle arasında olumlu yönlü ilişki bulunmuştur. Destekleyici olmayan tepkilerle arasında negatif yönlü ilişki bulunmuştur. Son olarak çocukların olumsuz duygularına verilen tepkilerin ebeveyn cinsiyetine göre farklılaştığı, annelerin daha çok destekleyici tepkilerde bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Arslan (2021) tarafından okul öncesi çocukların annelerinin evlilik doyumu ile çocukların duygu düzenlemesi arasındaki ilişkide annelerin duygu sosyalleştirmesinin aracı rolünü inceleyen araştırma 3-6 yaşlarda çocuğu olan 421 anneyle yapılmıştır. Annelerin duygu sosyalleştirme davranışının söz konusu ilişkiye aracılık ettiğini ortaya çıkaran araştırma sonuçlarına göre, annelerin çocukların olumsuz duygularına verdikleri destekleyici tepkiler ile evlilik doyumu pozitif yönlü ilişkili bulunmuştur. Destekleyici olmayan tepkilerle evlilik

doyumunu negatif yönlü ilişkili bulunmuştur. Ayrıca annelerin duygu sosyalleştirme davranışları anneye ait demografik verilere göre incelendiğinde, destekleyici ve destekleyici olmayan tepkilerin annenin eğitim düzeyine, çalışma durumuna ve ailedeki toplam çocuk sayısına göre farklılaştığı; çocuğun demografik özelliklerine göre incelendiğinde ise çocuğun yaşına ve cinsiyetine göre verilen tepkilerin farklılaşmadığı bulunmuştur.

Gürses (2022), 48-72 aylık çocukların annelerinin psikolojik dayanıklılık düzeyleri, duygu sosyalleştirmesi ve çocukların duygu düzenleme becerileri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında annelerin psikolojik dayanıklılık düzeyleri ve çocuklarının olumsuz duygularına verdikleri destekleyici tepkileri arttıkça çocuklarının duygu düzenleme becerilerinin arttığını bulmuştur.

Çakmak (2022)'ın annelerin duygu sosyalleştirmesini yordayan bireysel ve büyüdükleri ortama ilişkin özellikleri incelediği araştırmaya, okul öncesi dönemde çocuğa sahip 76 anne ve bu annelerin anneleri (76 anneanne) katılmıştır. Araştırma kuşaklararası bir bağlamda incelenmiş ve anneannenin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme davranışlarının annenin destekleyici olmayan davranışlarını; anneannenin destekleyici duygu sosyalleştirme davranışının annenin destekleyici davranışını yordadığı bulunmuştur.

Görüldüğü üzere ülkemizde duygu sosyalleştirme ile ilgili yapılan araştırmalar daha çok duygu sosyalleştirmenin çocuk üzerindeki etkileri veya duygu sosyalleştirmenin anne-çocuk değişkenleri arasındaki aracı rolünü belirlemeye yöneliktir. Araştırmalarda eş desteği çalışılmamış, ebeveynlik stresi ise yalnızca yaygın gelişimsel bozukluk tanılı çocukların aileleriyle yapılan araştırmada (Türsel, 2019) çalışılmıştır. Fakat 2023'te yapılan bir araştırmada, annelerin ebeveynlik stresi ve duygu sosyalleştirme davranışlarının çocukların duygu düzenleme becerileri üzerindeki etkisi incelenmiştir (Akel Güçlü, 2023).

Mevcut araştırmamızın konusuyla doğrudan ilişkili olduğu düşünülen Akel Güçlü (2023)'nün araştırmasında 2-4 yaşlardaki çocukların duygu düzenleme becerilerini ölçmek amacıyla gözleme dayalı veri toplanmıştır. Annelerden ise ebeveynlik stresini ölçmeye yönelik Anne Baba Stres Ölçeği (Kaymak Özmen ve Özmen, 2012) ile duygu sosyalleştirmesini ölçmeye yönelik Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği (Fabes vd., 2002; Yagmurlu ve Altan, 2009) aracılığıyla veriler toplanmıştır. Araştırmada annelerin ebeveynlik stresi ile destekleyici olmayan tepkilerinden sadece annenin çocukların olumsuz duygularına karşı verdiği sıkıntı-endişe tepkileri ve cezalandırıcı tepkiler arasında anlamlı ilişki

bulunmuştur. Ayrıca, annelerin destekleyici tepkileri ve ebeveynlik stresleri arasında negatif yönlü ilişki bulunmamıştır, yani annelerin ebeveynlik stresleri azaldıkça çocuklarının olumsuz duygularına verdikleri destekleyici tepkiler artmamaktadır (Akel Güçlü, 2023).

2.4.2. Yurtdışında Yapılan Araştırmalar

Ülkemizde ebeveynlik stresi, eş desteği ve ebeveyn duygu sosyalleştirmesini inceleyen araştırmalar yeni gelişmekte olan bir konu olması sebebiyle çok az sayıda olmasına rağmen uluslararası literatür incelendiğinde doğrudan bu konularda yapılmış veya ebeveyn duygu sosyalleştirmesi yerine ebeveynlik stilleri ile ilişkinin incelendiği araştırmalar bulunmaktadır. Bu bölümde uluslararası literatürde bulunan çalışmalar kronolojik olarak incelenecektir.

Pinderhughes vd. (2000) tarafından okul öncesi çocukların ebeveynlerinin sosyoekonomik düzeyi, etnisitesi, ebeveynlik hakkındaki inanışları ve stres seviyelerinin ebeveynlerin çocuk yetiştirmede kullandığı disiplin teknikleri üzerindeki etkisi, yapısal eşitlik modellemesi aracılığıyla araştırılmıştır. Araştırmaya okul öncesi eğitime devam eden 585 çocuk ve ebeveyni katılmıştır. Araştırmaya göre, ebeveynlerin stres seviyeleri arttıkça katı disiplin tepkileri artmıştır. Ayrıca, ebeveynlerin sosyoekonomik düzeyinin katı disiplin tepkileri ile ilişkisi stres seviyesinin artmasına bağlı olarak değişmektedir. Sosyoekonomik seviye düştükçe, stres seviyeleri arttığından katı disiplin tepkileri artmıştır.

Okul öncesi dönem boyunca birikmiş ebeveynlik stresinin anne ve çocuk davranışları üzerindeki etkisini araştıran boylamsal bir çalışmada, annelerin yaşam stresleri ve günlük zorlukları (ikisi birlikte ebeveynlik stresini belirliyor) çocukları 3 ve 5 yaşları arasındayken sırasıyla yılda bir ve altı ayda bir olmak üzere ölçülmüştür (Crnic vd., 2005). Araştırma sonuçlarına göre annelerin yaşam stresleri ve günlük zorlukları okul öncesi dönem boyunca stabildir, yani çocukları 3 yaşındayken yüksek stres düzeyinde belirlenen anneler, çocukları 5 yaşındayken de yüksek stres düzeyindedir. Benzer şekilde çocukları 3 yaşındayken düşük stres düzeyine sahip anneler çocukları 5 yaşına geldiğinde de düşük stres belirtmişlerdir. Araştırmada, annelerin ve çocukların davranışları gözlem yöntemiyle incelenmiş ve birikmiş ebeveynlik stresinin olumsuz ebeveyn ve olumsuz çocuk davranışlarıyla pozitif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur.

Nelson vd. (2009) araştırmasında 7 yaşındaki çocukların anne ve babalarından oluşan 101 evli çift ile, aile stresinin dört bileşeninin (evlilik memnuniyetsizliği, ev kaosu, ebeveynin depresif belirtileri ve iş memnuniyetsizliği) çocukların olumsuz duygularına verilen tepkiler ile

ilişkinin aktör-partner etkileri analizi yaparak incelemiştir. Araştırmada ailenin toplam geliri annelerin çocukların olumsuz duygularına verdikleri tepkileri ve babaların iş memnuniyetsizliklerini yordamaktadır. Araştırma sonuçlarına göre, ebeveynlerin çocukların duygularına verdikleri tepkiler ebeveynin cinsiyeti yönünden farklılaşmakta, annelerin çocuklarının duygularına verdikleri destekleyici tepkiler, babalara göre daha fazladır. Hem anne hem babaların evlilik memnuniyetsizlikleri ve destekleyici tepkileri; bildirdikleri ev kaosu ve destekleyici olmayan tepkileri negatif yönde ilişkili bulunmuştur. Ebeveynlerden birinin iş memnuniyetsizliği, diğer ebeveynin destekleyici tepkileri ile negatif yönde ilişkili bulunmuştur. Ayrıca, ebeveynlerden birinin bildirdiği depresif belirtiler arttıkça, diğerinin destekleyici davranışları artmaktadır.

Mackler vd. (2015) tarafından yapılan araştırmada, ebeveynlik stresinin çocuktaki davranış problemleri üzerindeki etkisi boylamsal bir çalışmayla incelenmiş ve annelerin duygu sosyalleştirmesinin bu ilişkideki aracı rolü araştırılmıştır. Araştırmanın katılımcıları 404 anne ve çocuklarından oluşmaktadır. Araştırma çocuklar 4-5-7 ve 10 yaşlarındayken tekrarlanmıştır. Araştırma sonuçları annenin ebeveynlik stresi çocukta dışsallaştırma davranışları ve annenin destekleyici olmayan tepkileri ile ilişkili bulunmuş; annelerin çocukların duygularına verdikleri tepkiler ebeveynlik stresi ile çocuktaki davranış problemleri arasında aracılık etmemiştir.

Okul öncesi çocukların anne-babalarının stresi ile duyarlı ebeveyn davranışları arasında ebeveyn duygu düzenlemesinin aracı rolünü inceleyen Carreras vd. (2019)'ın araştırmasına, yaşları 3 ve 5 arasında değişen, %92'si çocukların annelerinden oluşan, çocukların temel bakım verenleri katılmıştır. Araştırma sonucuna göre ebeveynin stresinin artması duyarlı ebeveyn davranışlarının azalması ile ilişkilidir. Bununla birlikte ebeveynin duygu düzenlemede yaşadığı zorluklar stres ile duyarlı ebeveyn davranışı arasında aracı role sahiptir.

Ebeveynlerin çocukların duygusal problemlerini kendi başına halletmesi gerektiği (ebeveyn-merkezli duygu sosyalleştirme) inancı ile ebeveynlik stresleri arasındaki ilişkiyi aktör-partner etkileri ile inceleyen güncel bir araştırmaya yaşları 5-8 arasında değişen çocuklara sahip 142 anne ve 60 baba katılmıştır (Nelson vd., 2023). Araştırma sonucuna göre hem annelerin hem babaların çocuklarının duygusal problemlerini kendi başına halletmesi gerektiği inancı (ebeveyn merkezli duygu sosyalleştirme) ile ebeveynlik stresi pozitif yönde bir ilişkiye sahiptir (aktör etkisi). Bununla birlikte babaların ebeveyn merkezli duygu sosyalleştirme inancı, annelerin ebeveynlik stresi ile de pozitif yönde bir ilişkide bulunmuştur (partner etkisi). Çocuğun yaşı bu ilişkileri düzenleyici bir rolde bulunmamıştır.

BÖLÜM 3

3. YÖNTEM

Bu bölüm, araştırma modeli, araştırma tasarım süreci, araştırmanın evren ve örnekleme, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, verilerin toplanması, veri analizi ve araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğine dair bilgileri içermektedir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmamızda okul öncesi çocuk sahibi olan anne-babaların ebeveynlik stresi, eş desteği ve duygu sosyalleşirmesi arasındaki ilişkiyi geliştirilmiş ve uyarlanmış ölçekler aracılığıyla sayısal betimleyici analiz yapmamızı sağlaması için nicel-ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Çünkü, Fawler (2008)'e göre ilişkisel tarama modeli, “*Bir araştırma evreninin eğilim, tutum ya da görüşlerini bu evrendeki bir örnekleme çalışarak nicel ya da sayısal olarak tanımlamaya imkân sağlar*” (akt. Creswell, 2017, s.13). İlişkisel tarama araştırmalarında evrene dair genelleme yapabilmek için yapılandırılmış mülakatlar ve anketler kullanılır. Bununla birlikte, ilişkisel tarama modeliyle yapılan iki ya da ikiden çok değişkenin bulunduğu araştırmalarda, değişkenlere müdahale edilmez ve değişkenlerden her birinin varlığına göre diğerinin veya diğerlerinin değişimi ile değişim derecesi belirlenir (Büyüköztürk vd., 2013). Bu kapsamda, araştırmamızda, anne ve babaların ebeveynliklerine dair yaşadıkları stres düzeyi, algıladıkları eş desteği, çocuklarının duygularına verdikleri tepkiler ve bu üç değişken arasındaki ilişkiler tanımlanmaya çalışılmıştır. Ebeveyn stres düzeyi, eş desteği ve çocuklarının duygularına verdikleri tepkiler önceden geliştirilmiş ölçekler uygulanarak elde edilen nicel verilerle belirlenmiştir.

Süresi bakımından incelendiğinde bu araştırma, kesitsel yöntem kullanılan bir araştırmadır. Kesitsel araştırmalarda elde edilen veriler, katılımcılardan tek seferde toplanmaktadır (Creswell, 2017). Bu doğrultuda, araştırmada anne ve/veya babalardan elde edilen veriler tek seferde toplanmıştır.

3.2. Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Araştırmamızın evreni Türkiye’de yaşayan okul öncesi dönemde kız veya erkek en az bir çocuk sahibi evli anne ve/veya babalardan oluşmaktadır. Araştırma, katılıma gönüllü 6 anaokulu ve online formlar aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların, araştırmacının ulaşabildiği sınırlı çevreden seçildiği örnekleme yöntemi uygun örnekleme yöntemi olarak isimlendirilmektedir (Kılıç, 2013). Bu yöntemle araştırmalar daha az maliyetle, daha hızlı ve

gelişmiş gereçlerle yürütülebilmektedir. Türkiye’de okul öncesi eğitime devam eden öğrenci sayısının 2022-2023 yılı eğitim-öğretim verilerine göre 2.055.350 (Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2022/2023) olduğu düşünüldüğünde, %95 güven düzeyi ile %5 hata payı düşünülerek oluşturulan örneklem büyüklüğünün minimum 385 ebeveynden oluşması planlanmıştır. Bu doğrultuda anlamlı bir sonuç alınabilmesi için araştırma 400 ebeveyn ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayandırılmış ve katılımcılara bilgilendirilmiş onam formu (Ek-1) verilmiştir. Katılımcıların tanımlayıcı özellikleri Tablo 3.1.’dedir.

Tablo 3. 1. Katılımcıların Tanımlayıcı Özellikleri

		n (%)
Katılımcı	Anne	270 (67.5)
	Baba	130 (32.5)
Çocuk cinsiyet	Kız	192 (48.0)
	Erkek	208 (52.0)
Çocuk yaş (yıl)	<i>Ort±Ss</i>	5.60±1.19
	<i>Medyan (Min-Maks)</i>	5.8 (1.9-12.2)
Anne yaş	<i>Ort±Ss</i>	34.29±5.11
	<i>Medyan (Min-Maks)</i>	33 (23-54)
Anne eğitim	Okuryazar	10 (2.5)
	İlkokul-ortaokul	40 (10.0)
	Lise	64 (16.0)
	Üniversite	225 (56.3)
	Lisansüstü	61 (15.3)
Anne iş	Evet	183 (45.8)
	Hayır	217 (54.3)
Baba yaş	<i>Ort±Ss</i>	37.42±5.47
	<i>Medyan (Min-Maks)</i>	36 (25-55)
Baba eğitim	Okuryazar	4 (1.0)
	İlkokul-ortaokul	37 (9.3)
	Lise	81 (20.3)
	Üniversite	186 (46.5)
	Lisansüstü	92 (23.0)
Baba iş	Evet	387 (96.8)
	Hayır	13 (3.3)
Evlilik süresi	<i>Ort±Ss</i>	10.22±4.97
	<i>Medyan (Min-Maks)</i>	8 (3-31)
Çocuk sayısı	1 çocuk	107 (26.8)
	2 çocuk	193 (48.3)
	3 çocuk ve üzeri	100 (25.0)
Toplam gelir düzeyi	Düşük	20 (5.0)
	Orta	199 (49.8)
	Yüksek	181 (45.3)

3.3.1. Araştırmanın Dahil Edilme ve Dışlama Kriterleri

Araştırmamızdaki katılım ölçütleri Şekil 4.'te gösterilmektedir.

Dahil Edilme Kriterleri	Dışlama Kriterleri
<ul style="list-style-type: none"> • Evli olmak, • 3-6 yaş arası en az 1 çocuğu olmak, • Genel sağlık durumu iyi bir çocuğa sahip olmak, • Gönüllü olmak.	<ul style="list-style-type: none"> • Bekar/Boşanmış olmak, • 3-6 yaş arası çocuğu bulunmamak, • Psikiyatrik rahatsızlığı olmak, • Çocuğunda ciddi bir hastalık veya engellilik durumu bulunmak, • Eksik verisi olmak.

Şekil 4. Araştırmanın Dahil Edilme ve Dışlama Kriterleri

3.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmamızda tüm bağımsız değişkenleri ölçmeye yönelik Bilgilendirilmiş Onam Formu dahil 5 bölümden oluşan anket formu kullanılmıştır. Anket formunun bölümlerinde sırasıyla, Bilgilendirilmiş Onam Formu, Demografik Bilgi Formu, Anne-Baba Stres Ölçeği, Eş Destek Ölçeği ve Çocukların Duygularına Verilen Tepkiler Ölçeği yer almaktadır.

3.4.1. Demografik Bilgi Formu

Araştırma kapsamında ebeveynlere ve çocuklara dair genel bilgiler edinmek için Demografik Bilgi Formu oluşturulmuştur. Bilgi formunda araştırmadan elde edilen bulguların ebeveynlerin cinsiyetine, yaşına, eğitim düzeyine, çalışma durumuna, ailenin toplam gelir düzeyine, çocuk sayısına ve evlilik süresine göre incelenmesi için ebeveynleri tanımlayıcı bilgiler yer almaktadır. Ayrıca bu form, araştırma bulgularının çocuğun yaşına ve cinsiyetine göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz edebilmek için çocuğun doğum tarihi ve cinsiyeti bilgilerini içermektedir. Demografik Bilgi Formu Ek-2'de mevcuttur.

3.4.2. Anne-Baba Stres Ölçeği

Araştırmamızda anne-babaların ebeveynlik stresini belirlemek için Özmen ve Özmen (2012)'in geliştirdiği Anne-Baba Stres Ölçeği'nden (ABSÖ) yararlanılmıştır. Bu ölçek, ebeveynlerin günlük yaşamlarında çocukları ile ilişkileri dolayısıyla deneyimledikleri stresi ölçmek amacıyla geliştirilen tek faktörlü bir veri toplama aracıdır. Ölçek geliştirme aşamasında normal gelişime sahip çocukların anne-babalarıyla yapılan çalışmada ölçeğin iç tutarlılık güvenilirliğiyle ilgili Cronbach alpha katsayısı .85 olarak bulunmuştur. Araştırmamızdaki ölçek

iç tutarlılık hesaplamasına göre Cronbach's Alfa katsayı 0,887 bulunmuştur. ABSÖ, 4'lü Likert tipinde bir ölçektir. Sorulara verilen cevaplar, “Her zaman”=4, “Sık sık”=3, “Bazen”=2, “Hiçbir zaman”=1 şeklinde puanlanmaktadır. 16 maddeden oluşmaktadır. Maddelerin faktör yük değerleri .41-.66 arasında değişmektedir. Ölçek sonucunda en fazla 64 puan, en düşük 16 puan alınabilmektedir. Anne babaların ölçekten aldıkları puanları arttıkça ebeveynlik stresinin artması olarak değerlendirilir (Kaymak Özmen ve Özmen, 2012). Anne-Baba Stres Ölçeği Ek-3'te sunulmaktadır.

3.4.3. Eş Destek Ölçeği

Eş Destek Ölçeği (EDÖ)'ni, Türkiye'deki evli çiftlerin birbirlerine desteğini ölçmek için Yıldırım (2004) geliştirmiştir. Ölçeğin geliştirilmesinde 38 maddelik soru formu oluşturularak 248 evli bireye uygulanmıştır. Yapılan faktör analizi sonucu 11 madde ölçekten çıkarılmıştır. EDÖ ile Beck Depresyon Envanteri arasında anlamlı ilişki saptanmıştır. Sonuç olarak EDÖ, 27 madde, 3'lü Likert tipi (3= Bana Uygun, 2= Bana Kısmen Uygun, 1= Bana Uygun Değil) derecelendirme ölçeğidir. Duygusal destek, maddi yardım ve bilgi desteği, takdir etme desteği ve sosyal ilgi desteğinden oluşmaktadır. Dört faktörlüdür. Ölçekte üç madde tersine puanlanmaktadır. Böylelikle ölçekten alınabilecek toplam puan 27-81 aralığındadır. EDÖ'nün güvenirlik analizinde Cronbach alfa katsayısı .95 hesaplanmıştır. Test-tekrar test güvenirlik katsayısı .89 hesaplanmıştır (Yıldırım, 2004). Ölçekten alınan puanın yükselmesi, algılanan eş desteğinin arttığı anlamına gelmektedir. Eş Destek Ölçeği, Ek-4'te sunulmaktadır.

Araştırmamızda Eş Destek Ölçeği iç tutarlılıkları incelendiğinde Cronbach's Alfa değeri “Duygusal destek” için $\alpha=0,905$, “Maddi yardım ve bilgi desteği” için $\alpha=0,845$, “Takdir etme desteği” için $\alpha=0,878$, “Sosyal ilgi desteği” için $\alpha=0,729$ bulunmuştur. EDÖ alt boyut puanlarının dağılımı Şekil 4.1.'de gösterilmektedir. EDÖ toplam puanlarına göre Cronbach's Alfa katsayı 0,958 bulunduğundan, ölçeğimizin yüksek derecede güvenilir olduğunu söyleyebiliriz.

3.4.4. Çocukların Olumsuz Duyguları ile Baş Etme Ölçeği

“Çocukların Olumsuz Duyguları ile Baş Etme Ölçeği” (ÇODBEÖ)'ni anne-babaların çocuklarının olumsuz duygularına verdikleri tepkileri ölçebilmek amacıyla Fabes vd. (1990) geliştirmiştir. Ölçeğin Türkçe uyarlama çalışmasını Yağmurlu ve Altan (2009) gerçekleştirmiştir. ÇODBEÖ, “*problem odaklı, duygu odaklı, duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler, küçümseyici tepkiler, cezalandırıcı tepkiler ve ebeveynde sıkıntı*” olmak üzere altı alt boyuttan oluşmaktadır. ÇODBEÖ çocukların öfke, korku, üzüntü, utanç ve hayal kırıklığı gibi

olumsuz duygular deneyimlediği 12 senaryoyu içermektedir. Her senaryo, ölçeğin alt boyutlarını oluşturan 6 farklı tepkiyi değerlendirmektedir. Sözü edilen bu tepkiler, “Problem odaklı tepkiler” ebeveynlerin çocukta olumsuz duyguya yol açan problemi çözmelerinde çocuğa yardım girişimlerini kapsamaktadır. “Duygu odaklı tepkiler” ebeveynlerin çocuğun duygusal anlamda daha iyi hissetmesine yardımcı olabilecek girişimlerini kapsamaktadır. “Duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler” ise çocuklarının duygusal ifadelerini cesaretlendirici ve destekleyici ebeveyn davranışlarını kapsamaktadır. Buraya kadarki üç alt ölçek birlikte, ebeveynlerin çocuklarının olumsuz duygularına verdikleri destekleyici tepkileri oluşturmaktadır.

Destekleyici olmayan tepkiler ise, sıradaki üç alt ölçeği içermektedir. “Cezalandırıcı tepkiler”, çocukların olumsuz duygularını sözel veya fiziksel cezalarla yaklaşan tepkilerdir. “Küçümseyici tepkiler”, çocukların duygusal tepkilerinin önemini düşüren ve dikkate alınmıyormuşçasına yaklaşan tepkilerdir. “Ebeveynde Sıkıntı”, çocukların olumsuz duygusuna üzüntüyle karşılık veren tepkileri içermektedir (Yağmurlu ve Altan, 2009).

Anne-babalardan bütün senaryoları okuduktan sonra ilgili tepkileri hangi sıklıkla kullandıklarına dair anketi doldurmaları talep edilir. Bütün alt ölçekler için alınan puanların artması söz konusu tepki sıklığının arttığını gösterir. ÇODBEÖ, 5’li Likert tipinde puanlanır (1= hiç böyle yapmam, 5= kesinlikle böyle yaparım). Her alt ölçeğin puanları toplanır ve alt ölçek puanları hesaplanır (Yağmurlu ve Altan, 2009). Fabes vd. (2002) tarafından yapılan çalışmada orijinal ölçeğin iç tutarlık Cronbach Alfa katsayısı “Problem odaklı tepki” .78, “Duygu odaklı tepki”.80, “Duygu ifadesini kolaylaştıran tepki” .85, “Küçümseyici tepki” .78, “Cezalandırıcı tepki” .69 ve “Ebeveynde sıkıntı”.70 hesaplanarak bulunmuştur. Yağmurlu ve Altan (2009) ise ölçeğin iç tutarlık Cronbach Alfa katsayılarını destekleyici ve destekleyici olmayan tepkiler için sırasıyla .84 ve .87 olarak bulmuşlardır. Altan-Aytun vd. (2012) okul öncesindeki 141 çocuğun anneleriyle yaptıkları çalışmada ölçeğin geçerlik güvenirlik hesaplamalarını yapmıştır. İç tutarlık Cronbach Alpha katsayısı “problem odaklı tepkiler”.72, “duygu odaklı tepkiler” .79, “duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler” .87, “küçümseyici tepkiler” .86, “cezalandırıcı tepkiler” .83 ve “ebeveynde sıkıntı” .65 bulunmuştur (Altan-Aytun vd., 2012).

Araştırmamızda ÇODBEÖ iç tutarlılıkları hesaplamasında, “destekleyici tepkiler” $\alpha=0,941$; “duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler” $\alpha=0,886$; “duyguya odaklı tepkiler” $\alpha=0,880$; “probleme odaklı tepkiler” $\alpha=0,849$; “destekleyici olmayan tepkiler” $\alpha=0,881$; “ebeveynde

sıkıntı” $\alpha=0,498$; “cezalandırıcı tepkiler” $\alpha=0,815$ ve “küçümseyici tepkiler” $\alpha=0,842$ ’dir. Çocukların Olumsuz Duyguları ile Baş Etme Ölçeği Ek-5’te yer almaktadır.

Araştırmamızda kullanılan ABSÖ, EDÖ ve ÇODBEÖ toplam puan ve alt boyutlarına ilişkin güvenilirlik analiz sonuçları Tablo 3.2.’de sunulmaktadır.

Tablo 3. 2. Ölçekler ve Alt Boyutlarına İlişkin Güvenirlik Analizi Sonuçları

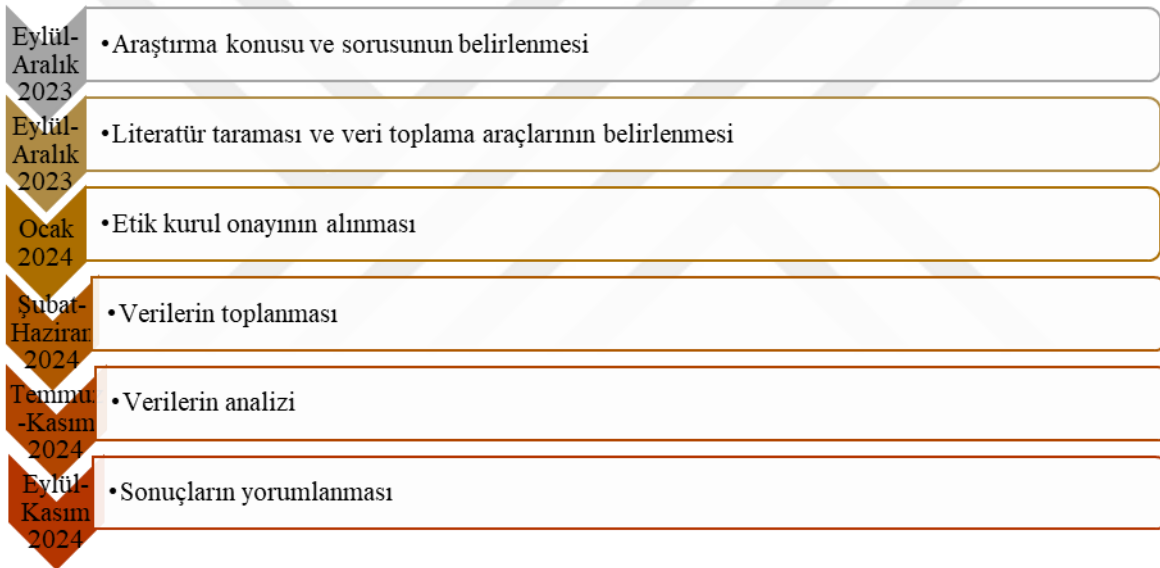
Ölçek	Cronbach’s Alpha
ABSÖ	0.887
EDÖ	0.958
Duygusal destek	0.905
Maddi yardım ve bilgi desteği	0.845
Takdir etme desteği	0.878
Sosyal ilgi desteği	0.729
ÇODBEÖ	
Destekleyici olmayan tepkiler	0.881
Cezalandırıcı tepkiler	0.815
Küçümseyici tepkiler	0.842
Ebeveynde sıkıntı	0.498
Destekleyici tepkiler	0.941
Duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler	0.886
Duyguya odaklı tepkiler	0.880
Probleme odaklı tepkiler	0.849

3.5. Verilerin Toplanması

Araştırmanın tasarım süreci araştırma konusunun belirlenmesi ile başlatılmıştır. Bu kapsamda araştırmacının ilgi alanına giren psikolojik danışmanlık, genel psikoloji ve gelişim psikolojisi ile ilgili güncel araştırmalar incelenmiştir. Araştırma konusu olarak ebeveyn duygu sosyalleştirmesi üzerinde karar verildikten sonra bu konuda özgün bir çalışma yapabilmek amacıyla önceki çalışmalar incelenmiş ve araştırma sorusu oluşturulmuştur. Araştırma sorusuna uygun olarak, araştırmanın bağımlı ve bağımsız değişkenlerini ebeveynler üzerinde ölçen veri toplama araçları taraması yapılmıştır. Veri toplama araçları belirlendikten sonra ilgili literatür incelenerek araştırmanın kuramsal çerçeve bölümü oluşturulmuştur.

Araştırma için Necmettin Erbakan Üniversitesi’nden etik kurul onayı alınmıştır. Araştırma verileri online ve basılı formlar aracılığıyla iki şekilde toplanmıştır. İlk olarak, Ankara’da gönüllü okul öncesi kurumları aracılığıyla 3-6 yaş çocuğu olan ebeveynlerden bilgi toplanmıştır. Hem okul öncesi öğretmenlerinin aracı olduğu hem de araştırmacının ebeveynlerle yüz yüze görüştüğü bu aşamada ebeveynlere çocukları aracılığıyla kapalı zarflar halinde soru formları gönderilmiş ve çalışmaya katılmak isteyen ebeveynlerden iki hafta içinde zarfları kapatarak yine çocukları aracılığıyla öğretmenlere geri göndermeleri istenmiştir. 400

zarfın içinde 800 anne-baba formunun gönderildiği 6 ana okulundan 204 form boş olarak, 229 form doldurularak geri gönderilmiş, bunların arasından 16'sı eksik veri bulunduğundan, 1'i formu dolduran ebeveynin psikolojik rahatsızlığı olması sebebiyle, 7'si çocukta kronik hastalık veya engel bulunması sebebiyle araştırmaya dahil edilmemiştir. Basılı formlar haricinde Google formlar aracılığıyla anket oluşturularak ebeveynlerden veri toplanmıştır. Online 205 katılımcıdan 10'unun çocuğunun yaşı araştırmaya uygun olmadığından analiz dışı bırakılmıştır. Sonuç olarak araştırmada toplam 434 ebeveyn den veri toplanmış, istatistiksel analiz eksik verisi bulunmayan 400 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Veriler Haziran 2024'e kadar toplanmış ve Kasım 2024'e kadar analizi tamamlanmıştır. Sonraki süreçte ise sonuçlar yorumlanarak tartışma, sonuç ve öneriler bölümleri yazılmıştır. Şekil 4.'te araştırmanın tasarım aşamaları gösterilmektedir.

Şekil 5. Araştırmanın Tasarım Aşamaları

3.6. Verilerin Analizi

Verilerin istatistiksel analizinde NCSS (Number Cruncher Statistical System) 2020 Statistical Software (NCSS LLC, Kaysville, Utah, USA) paket programından yararlanılmıştır. Hatalı ya da eksik doldurulan anketler analize dahil edilmemiştir. Verilerin betimsel analizinde, nitel verilerde frekans ve yüzde; nicel verilerde ortalama, standart sapma, medyan, minimum ve maximum değerleri gösterilmiştir. Verilerin normal dağılıma uygunluklarının değerlendirilmesinde Shapiro Wilks test ve Box Plot grafikleri kullanılmıştır.

Normal dağılıma sahip niceliksel iki grup karşılaştırmalarında Student t-test; üç ve daha fazla grubun (ebeveynin eğitim durumu, gelir düzeyi, çocuk sayısı gibi) karşılaştırmasında

Oneway ANOVA testi ve farklılığa neden olan grupları bulmak için Bonferroni testi kullanılmıştır. Normal dağılıma sahip olmayan değişkenlerin iki grup karşılaştırmasında Mann Whitney-U test kullanılmıştır. Değişkenler arası ilişkiler değerlendirilirken dağılıma göre Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Sonuçlar değerlendirilirken güven aralığı %95 ve istatistiksel anlamlılık düzeyi $p<0.05$ kabul edilmiştir.

BÖLÜM 4

4. BULGULAR

Bu bölümde, yapılan istatistiksel veri analizine göre elde edilen araştırmanın değişkenlerine dair betimleyici bulgular ve değişkenler arası ilişkilere yer verilmiştir.

4.1. Araştırma Değişkenlerinin Sosyodemografik Özelliklere Göre Farklılaşması

Araştırma değişkenlerinin, çocuğa ait özellikler (çocuğun cinsiyeti), aileye ait özellikler (ailedeki çocuk sayısı ve ailenin toplam gelir düzeyi) ve ebeveyne ait özelliklere (ebeveyn cinsiyeti, anne eğitim düzeyi, anne iş durumu, baba eğitim düzeyi ve baba iş durumu) göre farklılaşp farklılaşmadığını anlamak için Student t-test, Mann Whitney-U testi, One Way Anova ve Bonferroni testleri yapılmıştır.

4.1.1. Ebeveynlik Stresinin Sosyodemografik Özelliklere Göre Farklılaşması

Çocuğa ait bilgilerden çocuğun cinsiyetine göre ebeveynlik stresinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$). Aileye ait bilgilerden ailedeki toplam çocuk sayısı ile ebeveynlik stresi arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$). Ailedeki toplam gelir düzeyine göre ebeveynlik stresinde anlamlı farklılık bulunmuştur ($p=0.006$; $p<0.01$). Gelir düzeyi yüksek olan ebeveynlerin ($n=181$; Ort=30.44; SS=7.20) ABSÖ toplam puanları, gelir düzeyi orta olan ebeveynlerden ($n=199$; Ort=28.25; SS=6.69) istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksektir ($p=0.07$; $p<0.01$).

Ebeveyn cinsiyetine göre, annelerin ebeveynlik stresi ($n=270$; Ort=30.09; SS=7.13), babalardan ($n=130$; Ort=27.15; SS=6.97) istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksektir ($p=0.001$; $p<0.01$). Ebeveyne ait bilgilerden, annenin eğitim düzeyi ile ebeveynlik stresi anlamlı farklı bulunmuştur ($p=0.006$; $p<0.01$). Anne eğitim düzeyi üniversite ($n=225$; Ort=30.39; SS=6.95) ve lisansüstü ($n=61$; Ort=30.18; SS=8.04) olan katılımcıların ölçekten aldığı toplam puanlar, anne eğitim düzeyi ortaokul ve altı ($n=50$; Ort=25.88; SS=7.26) ile lise ($n=64$; Ort=26.28; SS=5.55) olan ebeveynlerden anlamlı derecede yüksektir (sırasıyla $p=0.001$; $p=0.001$; $p=0.020$; $p=0.012$; $p<0.05$). Annenin iş durumu ile ebeveynlik stresi arasındaysa anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$). Ebeveyne ait bilgilerden, babanın eğitim düzeyi ile ebeveynlik stresi istatistiksel olarak anlamlı farklı bulunmuştur ($p=0.001$; $p<0.01$). Baba eğitim düzeyi üniversite olan katılımcıların ($n=186$; Ort=30.10; SS=6.83) ölçekten aldığı toplam puanlar, baba eğitim düzeyi ortaokul ve altı ($n=41$; Ort=26.61; SS=7.43) ve lise olan ($n=81$; Ort=27.22; SS=7.19) ebeveynlerden anlamlı derecede yüksektir (sırasıyla $p=0.038$; $p=0.014$;

p<0.05). Babanın çalışma durumu ile ebeveynlik stresi arasında ise anlamlı farklılık saptanmamıştır (p>0.05).

Ebeveynlik stresinin çocuk, aile ve ebeveyne ait sosyodemografik özelliklere göre farklılaşmasına dair bulgular Tablo 4.1.'de gösterilmektedir.

Tablo 4. 1. Ebeveynlik Stresinin Sosyodemografik Özelliklere Göre Farklılaşması

		ABSÖ Toplam Puan		
		Ort±Ss	Medyan (Min-Maks)	
Çocuğa ait bilgiler				
Çocuk cinsiyet	Kız (n=192)	29.51±7.76	28 (16-58)	^a 0.324
	Erkek (n=208)	28.79±6.64	28 (17-47)	
Aileye ait bilgiler				
Çocuk sayısı	1 çocuk (n=107)	28.91±7.53	28 (16-53)	^c 0.606
	2 çocuk (n=193)	28.94±7.02	28 (16-58)	
	3 ve üzeri çocuk (n=100)	29.76±7.23	29 (17-52)	
Gelir düzeyi	Düşük (n=20)	26.10±9.89	22 (16-51)	^c 0.006**
	Orta (n=199)	28.25±6.69	27 (17-52)	
	Yüksek (n=181)	30.44±7.20	29 (17-58)	
Ebeveyne ait bilgiler				
Ebeveyn cinsiyet	Anne	30.09±7.13	29 (17-58)	^a 0.001**
	Baba	27.15±6.97	26 (16-53)	
Anne eğitim	Ortaokul ve altı (n=50)	25.88±7.26	25 (16-42)	^c 0.001**
	Lise (n=64)	26.28±5.55	25 (16-50)	
	Üniversite (n=225)	30.39±6.95	30 (17-58)	
	Lisansüstü (n=61)	30.18±8.04	28 (18-53)	
Anne iş	Evet (n=183)	29.79±7.15	29 (17-58)	^a 0.094
	Hayır (n=217)	28.58±7.22	27 (16-52)	
Baba eğitim	Ortaokul ve altı (n=41)	26.61±7.43	25 (16-51)	^c 0.001**
	Lise (n=81)	27.22±7.19	27 (16-58)	
	Üniversite (n=186)	30.10±6.83	30 (17-50)	
	Lisansüstü (n=92)	29.99±7.35	29 (18-53)	
Baba iş	Evet (n=387)	29.12±7.13	28 (16-58)	^b 0.958
	Hayır (n=13)	29.46±9.43	27 (16-42)	
	Hayır (n=13)	29.46±9.43	27 (16-42)	

^aStudent t Test ^bMann Whitney-U Test ^cOne Way Anova Test & Bonferroni Test **p<0.01

4.1.2. Eş Desteğinin Sosyodemografik Özelliklere Göre Farklılaşması

Çocuğa ait bilgilerden çocuğun cinsiyeti; aileye ait bilgilerden ailedeki toplam çocuk sayısı ve ailenin gelir düzeyi; ebeveyne ait bilgilerden ebeveyn cinsiyeti, ebeveynlerin eğitim düzeyi, ebeveynlerin iş durumu ile EDÖ puanları anlamlı derecede farklılık göstermemektedir (p>0.05). Sosyodemografik özelliklere göre EDÖ bulgularımız Tablo 4.2'de gösterilmektedir.

Tablo 4. 2. Eş Desteğinin Tanımlayıcı Özelliklere Göre Farklılaşması

		EDÖ Toplam Puan		
		Ort±Ss	Medyan (Min-Maks)	
Çocuğa ait bilgiler				
Çocuk cinsiyet	Kız (n=192)	68.52±10.61	71 (34-81)	^a 0.458
	Erkek (n=208)	67.64±12.83	72.5 (29-81)	
Aileye ait bilgiler				
Çocuk sayısı	1 çocuk (n=107)	69.5±11.22	73 (29-81)	^b 0.710
	2 çocuk (n=193)	67.97±11.97	72 (29-81)	
	3 ve üzeri çocuk (n=100)	66.69±12.04	71.5 (35-81)	
Gelir düzeyi	Düşük (n=20)	64.9±15.71	70 (29-80)	^c 0.651
	Orta (n=199)	68.28±12.18	73 (29-81)	
	Yüksek (n=181)	68.18±10.9	71 (35-81)	
Ebeveyne ait bilgiler				
Ebeveyn cinsiyet	Anne	67.34±12.19	71 (29-81)	^a 0.077
	Baba	69.57±10.88	73.5 (29-81)	
Anne eğitim	Ortaokul ve altı n=50)	70.5±10.65	75 (41-81)	^a 0.184
	Lise (n=64)	67.81±13.27	73 (29-81)	
	Üniversite (n=225)	67.22±12.23	71 (33-81)	
	Lisansüstü (n=61)	69.44±9.05	70 (49-81)	
Anne iş	Evet (n=183)	67.34±11.94	71 (29-81)	^a 0.261
	Hayır (n=217)	68.67±11.69	73 (29-81)	
Baba eğitim	Ortaokul ve altı (n=41)	68.80±12.19	72 (34-81)	^a 0.696
	Lise (n=81)	68.74±12.62	75 (29-81)	
	Üniversite (n=186)	67.30±12.19	71 (29-81)	
	Lisansüstü (n=92)	68,67±10.08	70.5 (43-81)	
Baba iş	Evet (n=387)	68.42±11.58	72 (29-81)	^b 0.002**
	Hayır (n=13)	57.46±14.03	61 (34-75)	

^aStudent t Test ^bMann Whitney-U Test ^cOne Way Anova Test & Bonferroni Test **p<0.01 *p<0.05

4.1.3. Duygu Sosyalleştirmenin Sosyodemografik Özelliklere Göre Farklılaşması

Çocukların olumsuz duygularına verilen tepkilerin farklılaşıp farklılaşmadığını gösteren bulgular Tablo 4.3'te gösterilmektedir.

Tablo 4. 3. Çocukların Olumsuz Duygularına Verilen Tepkilerin Tanımlayıcı Özelliklere Göre Farklılaşması

		Destekleyici Tepkiler			Destekleyici Olmayan Tepkiler		
		Ort±Ss	Medyan (Min-Maks)		Ort±Ss	Medyan (Min-Maks)	
Çocuğa ait bilgiler							
Çocuk cinsiyet	Kız (n=192)	3.97±0.58	4 (1.3-5)	^a 0.192	1.96±0.43	1.9 (1.2-3.5)	^a 0.044 *
	Erkek (n=208)	4.05±0.61	4.1 (1.1-5)		2.06±0.50	2 (1.3-3.9)	
Aileye ait bilgiler							
Çocuk sayısı	1 çocuk (n=107)	4.01±0.57	4 (2.1-5)	^c 0.975	1.99±0.54	1.9 (1.2-3.9)	^c 0.359
	2 çocuk (n=193)	4.02±0.61	4.1 (1.3-5)		2±0.43	2 (1.3-3.4)	
	3 ve üzeri (n=100)	4.00±0.61	4.1 (1.1-5)		2.07±0.46	2 (1.3-3.6)	
Gelir düzeyi	Düşük (n=20)	4.44±0.40	4.6 (3.6-5)	^c 0.001 **	2.27±0.45	2.3 (1.5-3.2)	^c 0.004 **
	Orta (n=199)	4.06±0.64	4.2 (1.3-5)		2.05±0.52	2 (1.2-3.9)	
	Yüksek (n=181)	3.91±0.54	3.9 (1.1-4.9)		1.95±0.40	1.9 (1.3-3.2)	
Ebeveyne ait bilgiler							
Ebeveyn cinsiyet	Anne	4.04±0.58	4.1 (1.3-5)	^a 0.245	1.95±0.46	1.9 (1.2-3.9)	^a 0.001
	Baba	3.96±0.64	4 (1.1-5)		2.14±0.47	2.1 (1.3-3.7)	**
Anne eğitim	Ortaokul ve altı (n=50)	4.22±0.60	4.3 (1.1-5)	^c 0.053	2.29±0.59	2.2 (1.4-3.7)	^c 0.001 **
	Lise (n=64)	4.04±0.67	4.2 (2.1-4.9)		2.05±0.50	2 (1.3-3.6)	
	Üniversite (n=225)	3.98±0.58	4 (1.3-5)		1.97±0.44	1.9 (1.2-3.9)	
	Lisansüstü (n=61)	3.93±0.56	4 (1.9-4.7)		1.90±0.37	1.9 (1.3-3)	
Anne iş	Evet (n=183)	3.90±0.57	3.9 (1.9-4.9)	^a 0.001 **	1.98±0.45	2 (1.3-3.9)	^a 0.213
	Hayır (n=217)	4.11±0.61	4.2 (1.1-5)		2.04±0.49	2 (1.2-3.7)	
Baba eğitim	Ortaokul ve altı (n=41)	4.20±0.56	4.3 (2.1-5)	^c 0.025 *	2.17±0.51	2.1 (1.4-3.7)	^c 0.010 *
	Lise (n=81)	4.10±0.52	4.2 (2.8-4.9)		2.13±0.59	2 (1.3-3.9)	
	Üniversite (n=186)	3.98±0.59	4 (2-5)		1.96±0.42	2 (1.2-3.6)	
	Lisansüstü (n=92)	3.91±0.67	4 (1.1-4.9)		1.94±0.39	1.9 (1.3-3.2)	
Baba iş	Evet (n=387)	4.01±0.60	4.1 (1.1-5)	^b 0.861	2.01±0.47	2 (1.2-3.9)	^b 0.682
	Hayır (n=13)		4.11±0.50		2.05±0.5	2 (1.3-3)	

^aStudent t Test   ^bMann Whitney-U Test   ^cOne Way Anova Test & Bonferroni Test   **p<0.01

Tablo 4.3'te gösterildiği gibi, çocuğa ait bilgilere göre, çocuk cinsiyeti erkek olan katılımcıların *destekleyici olmayan tepkiler* puanları (n=208; Ort=2.06; SS=0.50), çocuk cinsiyeti kız olan ebeveynlerden (n=192; Ort=1.96; SS=0.43) istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksektir (p=0.044; p<0.05). Çocukların cinsiyetlerine göre *destekleyici tepkiler* puanları anlamlı derecede farklı bulunmamıştır (p>0.05).

Aileye ait bilgilerden ailedeki çocuk sayısına göre, ebeveynlerin destekleyici ve destekleyici olmayan tepkileri istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmamaktadır (p>0.05). Aileye ait bilgilerden gelir düzeyine göre, ebeveynlerin *destekleyici tepkiler* puanları, istatistiksel olarak anlamlı derecede farklı bulunmuştur (p=0.001; p<0.01). Gelir düzeyi yüksek olan katılımcıların *destekleyici tepkiler* puanları (n=181; Ort=3.97; SS=0.54), gelir düzeyi düşük (n=20; Ort=4.44; SS=0.40) ve orta olan ebeveynlerden (n=199, Ort=4.06; SS=0.64) istatistiksel olarak anlamlı düşüktür (p=0.001; p=0.038; p<0.05). Gelir düzeyi düşük olan ebeveynlerin *destekleyici tepkiler* puanları (n=20; Ort=4.44; SS=0.40), gelir düzeyi orta olan ebeveynlerden (n=199, Ort=4.06; SS=0.64) istatistiksel olarak yüksektir (p=0.020; p<0.05). Aileye ait bilgilerden gelir düzeylerine göre, ebeveynlerin *destekleyici olmayan tepkiler* puanları, istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmaktadır (p=0.004; p<0.01). Gelir düzeyi düşük olan katılımcıların *destekleyici olmayan tepkiler* puanları (n=20; Ort=2.27; SS=0.45), gelir düzeyi yüksek olan katılımcılardan (n=181; Ort=1.95; SS=0.40) anlamlı derecede yüksektir (p=0.015; p<0.05).

Katılımcı ebeveynin cinsiyetine göre *destekleyici tepkiler* puanları, istatistiksel olarak anlamlı farklı bulunmuştur (p>0.05). Babaların *destekleyici olmayan tepkiler* puanları (n=130; Ort=2.14; SS=0.47), annelere (n=270; Ort=1.95; SS=0.46) göre anlamlı derecede yüksektir (p=0.001; p<0.01).

Ebeveyne ait bilgilerden, anne eğitim düzeylerine göre *destekleyici tepkiler* puanları anlamlı derecede farklılaşmamaktadır (p>0.05). Anne eğitim düzeylerine göre *destekleyici olmayan tepkiler* puanları anlamlı derecede farklılaşmaktadır (p=0.001; p<0.01). Anne eğitim düzeyi ortaokul ve altı olan katılımcıların *destekleyici olmayan tepkiler* puanları (n=50; Ort=2.29; SS=0.59), anne eğitim düzeyi üniversite (n=225; Ort=1.97; SS=0.44) ve lisansüstü (n=61; Ort=1.90; SS=0.37) olan ebeveynlerden anlamlı derecede yüksektir (p=0.004; p=0.001; p<0.01).

Annenin iş durumu incelendiğinde, annenin çalışmadığını bildiren katılımcıların *destekleyici tepkiler* alt boyut puanları (n=217; Ort=4.11; SS=0.61), annenin çalıştığını bildiren katılımcılardan (n=183; Ort=3.90; SS=0.57) anlamlı derecede yüksektir (p=0.001; p<0.01). Anne iş durumuna göre *destekleyici olmayan tepkiler* puanları anlamlı derecede farklılaşmamaktadır (p>0.05).

Ebeveyne ait bilgilerden, baba eğitim düzeyi ortaokul ve altı olan katılımcıların *destekleyici tepkiler* alt boyut puanları (n=41; Ort=4.20; SS=0.56), baba eğitim düzeyi üniversite (n=186; Ort=3.98; SS=0.59) ve lisansüstü (n=92; Ort=3.91; SS=0.67) olan ebeveynlerden anlamlı derecede yüksektir (p=0.049; p<0.05).

Baba eğitim düzeyi lise olan katılımcıların *destekleyici olmayan tepkiler* puanları (n=81, Ort=2.13; SS=0.59), baba eğitim düzeyi üniversite (n=186; Ort=1.96; SS=0.42; p=0.039; p<0.05) ve lisansüstü olan ebeveynlerden (n=92; Ort=1.94; SS=0.39; p=0.041; p<0.05) anlamlı derecede yüksektir. Babanın iş durumu incelendiğinde, *destekleyici tepkiler* ve *destekleyici olmayan tepkiler* puanları anlamlı derecede farklılaşmamaktadır (p>0.05).

4.2. Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiler

Burada sırasıyla çocuk, aile ve ebeveyne ait bazı tanımlayıcı özellikler (çocuk yaş, anne yaş, baba yaş, evlilik süresi) ile ebeveynlik stresi, algılanan eş desteği ve duygu sosyalleşirmesi arasındaki ilişkiler ve sonra ölçek puanları arasındaki ilişkilere dair bulgular yer almaktadır.

4.2.1. Çocuk, Anne, Baba Yaşları ve Evlilik Süresi ile Ölçek Puanları Arasındaki İlişkiler

Çocuk, anne, baba yaşları ve evlilik süresi ile ABSÖ (Anne-Baba Stres Ölçeği), EDÖ (Eş Destek Ölçeği), ÇODBEÇ (Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği) puanları arasındaki ilişkiler Tablo 4.4.'te bulunmaktadır.

Tablo 4. 4. Çocuk, Anne, Baba Yaşları ve Evlilik Süresi ile Ölçek Puanları Arasındaki İlişki

		Çocuk yaş	Anne yaş	Baba yaş	Evlilik süresi
ABSÖ (Anne-Baba Stres Ölçeği)					
Toplam puan	r	-0.205	-0.031	-0.125	-0.140
	p	0.001**	0.534	0.012*	0.005**
EDÖ (Eş Desteği Ölçeği)					
Toplam puan	r	-0.006	-0.053	-0.011	-0.002
	p	0.897	0.289	0.825	0.961
DS-ÇODBEÖ					
Destekleyici tepkiler	r	-0.044	-0.089	-0.087	-0.015
	p	0.383	0.077	0.083	0.757
Destekleyici olmayan tepkiler	r	0.076	0.147	0.118	0.152
	p	0.132	0.003**	0.018*	0.002**

Not: Pearson's korelasyon katsayısı kullanılmıştır, ** $p < 0.01$ * $p < 0.05$

Çocuk yaş ile ABSÖ puanları istatistiksel olarak anlamlı olumsuz yönde ilişkilidir ($r = -0.205$; $p = 0.001$; $p < 0.01$). Çocuk yaşı arttıkça ebeveynlik stresi azalmaktadır. Çocuk yaş ile EDÖ ve ÇODBEÇ destekleyici tepkiler, destekleyici olmayan tepkiler puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler bulunmamıştır ($p > 0.05$).

Anne yaş ile ABSÖ, EDÖ, ÇODBEÖ destekleyici tepkiler puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmamıştır ($p > 0.05$). Annenin yaşı ve ÇODBEÖ destekleyici olmayan tepkiler arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü ilişki bulunmuştur ($r = 0.147$; $p = 0.003$; $p < 0.01$).

Babanın yaş ve ABSÖ puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı negatif yönlü ilişki saptanmıştır ($r = -0.125$; $p = 0.012$; $p < 0.05$). Baba yaş ile EDÖ; baba yaş ile ÇODBEÖ destekleyici tepkiler puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler görülmemiştir ($p > 0.05$). Babanın yaşı ve destekleyici olmayan tepkiler arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü ilişki saptanmıştır ($r = 0.118$; $p = 0.018$; $p < 0.05$).

Evlilik süresi ile ebeveynlik stresi arasında istatistiksel olarak anlamlı negatif yönlü ilişki bulunmuştur ($r = -0.140$; $p = 0.005$; $p < 0.01$). Evlilik süresi ve eş desteği; evlilik süresi ve destekleyici tepkiler arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler bulunmamıştır ($p > 0.05$). Evlilik süresi ve destekleyici olmayan tepkiler arasında istatistiksel olarak anlamlı olumlu yönde ilişki saptanmıştır ($r = 0.152$; $p = 0.002$; $p < 0.01$).

4.2.2. Ebeveynlik Stresi, Eş Desteği ve Duygu Sosyalleştirme Arasındaki İlişkiler

Ebeveynlik stresi, eş desteği ve duygu sosyalleştirme (çocukların olumsuz duygularına verilen tepkiler) arasındaki ilişkiler Tablo 4.5.'te bulunmaktadır.

Tablo 4. 5. Ebeveynlik Stresi, Eş Desteği ve Duygu Sosyalleştirme Arasındaki İlişkiler

		Ebeveynlik stresi	Eş desteği
Destekleyici tepkiler	r	-0.078	0.137
	p	0.119	0.006**
Problem odaklı tepkiler	r	-0.058	0,137
	p	0.244	0.006**
Duygu odaklı tepkiler	r	-0.114	0.084
	p	0.023*	0.095
Duygu ifadesini kolaylaştırıcı tepkiler	r	-0.041	0,141
	p	0.419	0,005**
Destekleyici olmayan tepkiler	r	0.042	-0.063
	p	0.400	0.206
Küçümseyici tepkiler	r	-0.135	0.019
	p	0.007**	0.709
Cezalandırıcı tepkiler	r	0.062	-0.062
	p	0.218	0.216
Ebeveynde sıkıntı	r	0.255	-0.142
	p	0.001**	0.005**
Eş desteği	r	-0.276	-
	p	0.001**	-

Pearson korelasyon katsayısı kullanılmıştır, * $p < 0.05$ ** $p < 0.01$ *** $p < 0.001$

Tablo 4.5.'e göre, ebeveynlik stresi ile eş desteği ($r = -0.276$; $p = 0.001$; $p < 0.01$) arasında istatistiksel olarak anlamlı olumsuz yönde ilişki bulunmuştur. Ebeveynlik stresi arttıkça algılanan eş desteği azalmaktadır.

Ebeveynlik stresi ile *duyguya odaklı tepkiler* ($r = -0.114$; $p = 0.023$; $p < 0.05$) ve *küçümseyici tepkiler* ($r = -0.135$; $p = 0.007$; $p < 0.01$) arasında istatistiksel olarak anlamlı olumsuz yönlü ilişki saptanmıştır. Ebeveynlik stresiyle *ebeveynde sıkıntı* ($r = 0.255$; $p = 0.001$; $p < 0.01$) arasında istatistiksel olarak anlamlı olumlu yönde ilişki bulunmuştur. Ebeveynlik stresi arttıkça ebeveynde sıkıntı tepkileri artmaktadır. Ebeveynlik stresi ile *destekleyici tepkiler*, *problem odaklı tepkiler*, *duygu ifadesini kolaylaştırıcı tepkiler*, *destekleyici olmayan tepkiler* ve *cezalandırıcı tepkiler* arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmamıştır ($p > 0.05$).

Eş desteğiyle çocukların olumsuz duygularına verilen *destekleyici tepkiler* ($r = 0.137$; $p = 0.006$; $p < 0.01$), *problem odaklı tepkiler* ($r = 0.137$; $p = 0.006$; $p < 0.01$) ve *duygu ifadesini kolaylaştırıcı tepkiler* ($r = 0.141$; $p = 0.005$; $p < 0.01$) arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü ilişki saptanmıştır. Ebeveyn tarafından algılanan eş desteği arttıkça çocuğun olumsuz duygularına verilen destekleyici tepkiler artmaktadır. Eş desteği ile *duygu odaklı tepkiler*, *destekleyici olmayan tepkiler*, *küçümseyici tepkiler* ve *cezalandırıcı tepkiler* arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler saptanmamıştır ($p > 0.05$). *Ebeveynde sıkıntı* ve eş desteği ($r = -0.142$; $p = 0.005$; $p < 0.01$) arasındaysa istatistiksel olarak anlamlı olumsuz yönde ilişki bulunmuştur. Eş desteği azaldıkça ebeveynde sıkıntı tepkileri artmaktadır.

BÖLÜM 5

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmamız, anne-babaların ebeveynlik stresi düzeyi, algılanan eş desteği düzeyi, çocukların olumsuz duygularına verilen destekleyici ve destekleyici olmayan tepkileri ile bu değişkenlerin birbirleriyle ilişkisi konularında pek çok önemli bulguyu içermektedir. Bununla birlikte çalışmamızda, bu bulguların çeşitli sosyodemografik özelliklere göre nasıl farklılaştığı ortaya koyulmaktadır. Bu bölümde bulgularımıza ilişkin tartışma, sonuçlar, araştırma ve uygulama önerileri ele alınacaktır.

5.1. Tartışma

Burada sırasıyla, araştırmamızda incelenen değişkenlerin çocuğa, ebeveyne ve aileye ait özelliklere göre incelenmesi ve ebeveynlik stresi, eş desteği ve duygu sosyalleştirme arasındaki ilişkiler önceki araştırma bulgularıyla birlikte tartışılacaktır.

5.1.1. Değişkenlerin Sosyodemografik Özelliklere Göre İncelenmesi

Ebeveynlik Stresinin Ebeveyne, Çocuğa ve Aileye Ait Özelliklere Göre İncelenmesi

Araştırmamızda annelerin ebeveynlik stresi, babalara göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Bulgularımız, annelerin babalara göre daha yüksek ebeveynlik stresi yaşadığını gösteren önceki çalışmalarla uyumludur (Çalışkan, 2020; Koç, 2023; Widarsson vd., 2013). Her ebeveyn bir ölçüde ebeveynlik stresi yaşayabilir fakat ebeveyn cinsiyeti stresin yaşanmasında etkili olabilir. Erkekler için babalık rollerinin kadınlar için analık rollerinden daha az belirgin olduğu, ailedeki duygusal yükü ve çocuklara bakım sorumluluğunu çoğunlukla annelerin çektiği düşünüldüğünde bulgularımız şaşırtıcı değildir (Nelson vd., 2023; Ponnet vd., 2013; Scher ve Sharabany, 2005). Buna rağmen, aynı evde yaşayan anne ve babaların ebeveynlik stresi düzeyinin birbirlerinden çok farklı olmadığı, daha benzer olduğu söylenmektedir (Deater-Deckard, 1998; Deater-Deckard ve Scarr, 1996). Nitekim çiftler arasında anne-baba ebeveynlik stresinin farklılaşmadığını bulan araştırmalar da bu görüşü desteklemektedir (Cappa vd., 2011; Delvecchio vd., 2015; Seah ve Morawska, 2016). O yüzden bundan sonra yapılacak araştırmalarda anne-baba çift olarak değerlendirildiğinde bulguların farklılaşabileceği göz önüne alınmalıdır.

Araştırmamızda anne yaşı ve ebeveynlik stresi anlamlı derecede ilişkili değildir. Literatürde annenin yaşıyla ebeveynlik stresi arasında anlamlı ilişki veya farklılık bulmayan pek çok araştırma bulunmaktadır (Ateşoğlu, 2024; Fang vd., 2024; Schellinger vd., 2020; Sher-

Censor vd., 2018). Araştırmamızda baba yaşı ile ebeveynlik stresi arasında istatistiksel olarak anlamlı olumsuz yönde ilişki bulunmuştur. Babanın yaşı arttıkça katılımcı ebeveynin stresi azalmaktadır. Babaların ebeveynlik stresini inceleyen Alaylı (2023) bizimle benzer şekilde yaş arttıkça ebeveynlik stresinin azaldığını bulmuştur.

Araştırmamızda hem anne hem baba eğitim düzeylerine göre ebeveynlik stresi farklılaşmaktadır. Annenin eğitimi üniversite ve lisansüstü olan katılımcıların ebeveynlik stresi, annenin eğitimi ortaokul ve altı ve lise olan ebeveynlerden anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Babanın eğitimi üniversite olan katılımcıların ebeveynlik stresi, babanın eğitimi ortaokul ve altı ve lise olan ebeveynlerden anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Schellinger vd. (2020)'nin araştırmasında lise üstü eğitimi olan katılımcıların ebeveynlik stresi, eğitim düzeyi lise ve altı olanlara göre yüksek bulunmuştur. Literatürde ebeveynlik stresinin ebeveynlerin eğitim düzeyi ile bizimkinden ters yönde farklılık bulan (Algarvio vd., 2018; Fang vd., 2024; Qian vd., 2021) ve anlamlı farklılık bulmayan araştırmalar da vardır (Ateşoğlu, 2024; Delvecchio vd., 2015; Guo vd., 2014). Bu konuda literatürde bir tutarlılık bulunmaması ve eğitim düzeyi ile ebeveynlik stresi arasında doğrusal bir ilişkinin bulunmaması sonraki araştırmalarda yeniden incelenmesini gerekli kılmaktadır.

Araştırmamızda ebeveynlik stresinin hem anne hem babanın iş durumuna (çalışıyor veya çalışmıyor olmasına) göre anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur. Literatürde babanın çalışma durumuna göre fark bulmayan (Alaylı, 2023) ve annenin çalışma durumuna göre fark bulmayan (McBride vd., 2002) araştırmalar bulunmaktadır. Bununla birlikte, literatürde çalışma durumuna göre ebeveynlik stresinin farklılaştığı araştırmalar da bulunmaktadır (Algarvio vd., 2018; Craig ve Churchill, 2019). Örneğin, Çetin (2023) çalışan annelerin ebeveynlik stresinin çalışmayan annelerden daha yüksek olduğunu bulmuştur. Araştırmamızın önceki araştırmalarla farklılıklarında dikkate değer iki husus vardır: birincisi katılımcı ebeveynin çalışma durumunun katılımcı ebeveynin ebeveynlik stresi ile ilişkisini bilmememizdir, ikincisi bazı araştırmalarda çalışma durumu, eğitim durumu ve gelir düzeyinin sosyoekonomik statü şeklinde tek faktörde toplanmış olmasıdır. Ebeveynlik stresinin sadece çalışma durumu ile değil, ailenin toplam gelir düzeyi ve ebeveynlerin eğitim durumu ile de ilgili olabileceği düşünülmelidir. Gelecek araştırmalarda bu hususlara dikkat ederek analiz yapılabilir.

Araştırmamızda çocuğun cinsiyetine göre ebeveynlik stresinin anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur. Buna göre, kız veya erkek çocuğa sahip olmak ebeveynlik rolüne

dair yaşanan stres düzeyini değiştirmemektedir. Önceki araştırmalara baktığımızda çocuğun cinsiyeti ile ebeveynlik stresi arasında farklılık bulmayanların çoğunlukta olduğu görölmekte ve bu durum bulgumuzu desteklemektedir (Akel Güçlü, 2023; Ateşoğlu, 2024; Delvecchio vd., 2015; Guo vd., 2014; Raikes ve Thompson, 2005; Schellinger vd., 2020; Sher-Censor vd., 2018; Westerberg vd., 2020). Fang vd. (2024)'nin ebeveynlik stresi ile ilişkili faktörleri araştırdığı ve 1980-2021 yılları arasında yapılan 29 araştırmanın dahil edildiği sistematik derleme çalışmasına göre, kız veya erkek çocuğa sahip olmak ebeveynlik stresini değiştirmemektedir. Buna karşın literatürde, erkek çocuğu olanların ebeveynlik stresini kız çocuğu olanlara göre daha fazla veya tam tersini bulan araştırmalar da mevcuttur (Algarvio vd., 2018; McBride vd., 2002; Qian vd., 2021; Scher ve Sharabany, 2005). Fakat çocuğun cinsiyeti ile ebeveynlik stresi arasında farklılık bulan araştırmalarda dikkate değer bazı aracı ve düzenleyici değişkenler olabilmektedir. Çocuğun cinsiyetine göre ebeveynlik stresi farklılıklarında, cinsiyete göre kültürel beklentiler (Algarvio vd., 2018), çocuğun mizacına dair ebeveyn algılarının çocuğun cinsiyetiyle birlikte değerlendirilmesi (McBride vd., 2002), ebeveyn cinsiyetinin çocuğun cinsiyeti ve ebeveyn stresi arasındaki ilişkiye etkisi (Scher ve Sharabany, 2005) ve birden fazla çocuklu ailelerde kardeşler arası cinsiyet kombinasyonunun etkisi (Qian vd., 2021) kontrol edilmelidir. Yani, çocuğun cinsiyetini ebeveynlik stresinin doğrudan ve tek belirleyicisi olarak düşünmek yerine, ebeveynlerin çocuğun cinsiyetine dair kültürel beklentilerinin, çocuğun mizacına dair ebeveyn algılarının, ebeveyn ile çocuğun aynı veya farklı cinsiyete sahip olmalarının ebeveyn-çocuk ilişkisine etkisinin ve birden fazla çocuklu ailelerde aynı veya farklı cinsiyette kardeşlerin bulunmasının ebeveynlik rolüne dair algıları ve yaşanan stresi etkileyebileceği düşünölmelidir.

Araştırmamızda çocuğun yaşı ile ebeveynlik stresi olumsuz yönde ilişkilidir. Buna göre, çocuğun yaşı arttıkça ebeveynlik stresi azalmaktadır. Literatürde bulgumuzu destekleyen çalışmalar bulunmaktadır. 5-8 yaş arası çocukların ebeveynleriyle yapılan araştırmada, çocuğun yaşı arttıkça babaların ebeveynlik stresinin azaldığı bulunmuştur (Nelson vd., 2023). Fakat literatürde çocuğun yaşı ve ebeveynlik stresi arasında anlamlı ilişki bulmayan çalışmalar vardır (Delvecchio vd., 2015; DesChamps vd., 2020; Westerberg vd., 2020). Bizim bulgumuzun aksine, çocuğun yaşını ebeveynlik stresiyle pozitif yönde anlamlı ilişkili bulan araştırmacılar da (Özyazıcı ve Yaray, 2022) vardır. Bulgular incelenirken dikkat edilmesi gereken nokta, çocuğun yaş aralığı ve içinde bulunduğu gelişimsel dönemin ebeveyne yaşattığı zorluklardır. Özyazıcı ve Yaray (2022), 0-18 yaş arası çocukların ebeveynleriyle yaptığı araştırmada, çocuğun yaşı arttıkça ebeveynlik stresinin arttığını bulmuştur. Ergenlik dönemindeki bir çocuğa

ebeveynlik yapmanın getirdiği sıkıntılar, bebeklik döneminde ebeveynlik yapmanın getirdiklerine göre daha fazla olabilmektedir. Bizim araştırmamız ise erken çocukluk dönemindeki çocukların ebeveynleriyle gerçekleştirilmiştir. Bulgularımızın, bu dönemde çocuğun yaşı arttıkça ebeveynin bakım sorumluluğunun azalması ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmamızda ailedeki çocuk sayısı, ebeveynlik stresini anlamlı derecede farklılaştırmamaktadır. Literatürde bulgularımızla uyumlu araştırmalar mevcuttur (Koç, 2023; Schellinger vd., 2020). Krieg (2007)'e göre ebeveynlik ikinci kez yaşandığında ne daha kolay ne daha zor olmaktadır. Bir veya daha fazla çocuğa sahip olmak evliliğin dinamiklerini farklılaştırdığından, anne babaların stres kaynakları da değişmektedir.

Araştırmamızda ailenin gelir düzeyine göre ebeveynlik stresi anlamlı derecede farklılaşmaktadır. Yüksek gelirlili olan ebeveynlerin orta gelir düzeyindekilere göre ebeveynlik stresi daha yüksektir. Düşük gelirlili ailelerde ebeveynlik stresinin daha yüksek olduğunu gösteren araştırmalar da vardır (Qian vd., 2021). Literatürde gelir düzeyine göre farklılık bulmayan araştırmalar da mevcuttur (Akel Güçlü, 2023). Fang vd. (2024)'nin ebeveynlik stresiyle ilişkili faktörleri incelediği sistematik derleme çalışmasına göre önceki araştırmalarda gelir düzeyi ile ebeveynlik stresi arasında bir tutarlılık bulunmamaktadır. Sadece gelir düzeyi ile ebeveynlik stresine dair bir ilişki aramaktansa, ebeveynlerin eğitim düzeyi, iş durumu, ailenin gelir düzeyi ve yapılan mesleklerin tümü birden değerlendirilebilir.

Eş Desteğinin Ebeveyne, Çocuğa ve Aileye Ait Özelliklere Göre İncelenmesi

Araştırmamızda eş desteği ile ebeveyne, çocuğa ve aileye ait hiçbir değişken arasında ilişki bulunmamıştır. Bunlar arasından ebeveyn cinsiyeti, ailedeki çocuk sayısı ve eş desteği arasında önceki araştırmalarda anlamlı farklılık tespit edenler vardır. Literatürde erkeklerin algıladığı eş desteğinin, kadınların algıladığından daha yüksek olduğunu saptayan çalışmalar bulunmaktadır (Aycan ve Eskin, 2005; Dinçer, 2022; Schwarzer ve Gutiérrez-Doña, 2005). Bizim araştırmamızda, annelerin algıladığı eş desteği ve babaların algıladığı eş desteği anlamlı derecede farklılaşmamaktadır. Benzer şekilde, Günsel (2013)'in araştırmasında cinsiyete göre algılanan eş desteği değişmemektedir. Xu ve Burleson (2001)'nin cinsiyetler arası destek miktarını araştırdığı çalışmasında, erkekler ve kadınların, eşlerinden aldıkları destek düzeyleri açısından farklılaşmadığı ancak kadınların, eşlerinden erkeklere kıyasla önemli ölçüde daha yüksek düzeyde destek istedikleri bulunmuştur. Bundan yola çıkarak, literatürdeki bulguların farklılığının bir sebebinin araştırmalarda kullanılan veri toplama aracının hangi eş desteğini

(algılanan-alınan) ölçtüğüyle ilgili olabileceği düşünülmektedir. Algılanan eş desteğinin ölçüldüğü durumlarda bireysel ve kültürel beklentiler ile bu beklentilerin ne kadar karşılandığının ön plana çıkabileceği düşünülmelidir. Çocuk sayısı ile ilgili olarak literatürde çocuk sayısı arttıkça eş desteğinin azaldığını gösteren araştırma bulunmaktadır (Güven vd., 2011). Fakat aynı zamanda çocuk sayısı ile eş desteği arasında ilişki bulunmayan da vardır (Acibal vd., 2023). Krieg (2007)'e göre ailedeki çocuk sayısının fazla olması evlilik doyumunu etkilemektedir. Twenge vd. (2003)'nin yaptığı bir meta analiz çalışmasına göre ailedeki çocuk sayısının fazla olması evlilik uyumsuzluğu ile ilişkilidir. Öyleyse, sadece çocuk sayısı ile eş desteği arasında bir ilişki aramaktan ziyade, artan çocuk sayısının evlilik uyumu ve evlilik doyumunu nasıl etkilediği ve bunun eş desteğine ilişkisine bakılabileceği düşünülmelidir.

Literatürde genel olarak sosyodemografik özellikler ile eş desteği ilişkisi arasında bir uyum bulunmamaktadır. Literatürdeki bu uyumsuzluğun, kullanılan veri araçları (algılanan eş desteği ölçümü ile alınan eş desteği ölçümü farkı), eş desteğinin hem bireysel hem kültürel algı ve beklentilere göre değişebilmesi ve evlilik ilişkisi (evlilik uyumu, doyumu, çatışması vb.) gibi faktörlerden etkilenebileceği düşünülmektedir. Bu konuda daha fazla çalışmayla ilişkiler detaylandırılabilir.

Duygu Sosyalleştirmenin Ebeveyne, Çocuğa ve Aileye Ait Özelliklere Göre İncelenmesi

Ebeveynin cinsiyetine göre çocukların olumsuz duygularına karşı verdikleri destekleyici tepkiler istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmamaktadır. Babaların destekleyici olmayan tepkileri, annelere nispeten anlamlı derecede yüksektir. Benzer şekilde, babalarla karşılaştırıldığında anneler çocukların olumsuz duygularına daha destekleyici, duyguları yönlendiren yanıtlar verme eğiliminde bulunurken, babaların destekleyici olmayan tepkileri daha yüksek bulunmuştur (Nelson vd., 2009). Türk, Alman, İran ve Çin kültürlerinde yapılan bir karşılaştırma araştırmasına göre, farklı dillerde kullanılan duygu kelimelerinin miktarı, duygular ve ifade edilişi ile ilgili kültürel inanışlar, ebeveynlerin kendi ailelerinde yaşadığı deneyimler ve ebeveyn duygu okur-yazarlığının ebeveynlere duygu sosyalleştirmesi stratejileri öğretirken çeşitli güçlükler sebep olduğu bilinmektedir (Havighurst vd., 2022). Ayrıca hem anne hem babalarda ebeveynlerin çocukların olumsuz duyguları hakkındaki daha kabullenici inanışları, daha az destekleyici olmayan tepkilerle ilişkilidir (Wong vd., 2009). Bu bilgiler doğrultusunda, bulguların Nelson vd. (2009)'den farklılaşmasında, ebeveynin cinsiyetinin destekleyici ve destekleyici olmayan tepkileri belirlemesinden öte, ebeveynlerin çocukların

olumsuz duyguları hakkındaki inanışları ve kültürel farklılıkların ebeveynlerin çocukların olumsuz duygularına karşı verdiği tepkilerde önemli bir rol oynayabileceği düşünülmektedir.

Annenin eğitim düzeyine göre katılımcı ebeveynin destekleyici tepkilerinde anlamlı farklılık bulunmamıştır. Destekleyici olmayan tepkiler ise anne eğitim düzeyine göre farklılaşmaktadır. Annenin eğitimi ortaokul ve altı olan ebeveynlerin destekleyici olmayan tepkileri, anne eğitimi üniversite ve lisansüstü olan ebeveynlerden anlamlı derecede yüksektir. Babanın eğitim düzeyine göre katılımcı ebeveynin destekleyici ve destekleyici olmayan tepkilerinde anlamlı farklılık bulunmuştur. Baba eğitim düzeyi ortaokul ve altı olan katılımcıların destekleyici tepkileri, baba eğitim düzeyi üniversite ve lisansüstü olanlardan anlamlı derecede yüksektir. Baba eğitim düzeyi lise olan katılımcıların destekleyici olmayan tepkileri, baba eğitim düzeyi üniversite ve lisansüstü olanlardan anlamlı derecede yüksektir. Anne-baba eğitim düzeyi bulguları, ailenin toplam gelir düzeyinin destekleyici ve destekleyici olmayan tepkilere göre farklılaştığı bulgularımızla benzerlik göstermektedir.

Ailenin gelir düzeyi düşük olan ebeveynlerin hem destekleyici hem de destekleyici olmayan tepkileri, gelir düzeyi yüksek olanlardan anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Literatürde gelir düzeyi ile ilişki bulmayan (Akel Güçlü, 2023) ve gelir düzeyi ile annelerin destekleyici tepkileri arasında pozitif yönlü (Nelson vd., 2009; Taşdelen vd., 2022), destekleyici olmayan tepkileri arasında negatif yönlü (Taşdelen vd., 2022) ilişki bulan araştırmalar mevcuttur. Bu araştırmalar, bulgularımızdaki destekleyici olmayan tepkilerin düşük gelirli ailelerde daha yüksek olmasına destek olurken, düşük gelirli ailelerde destekleyici tepkilerin daha yüksek bulunmasına destek olacak bir araştırma bulunmamıştır. Bulgularımızın sonraki araştırmalarda yeniden incelenmesi, belki yalnız gelir düzeyi ile değil; gelir düzeyi, iş durumu ve eğitim düzeyinin birlikte değerlendirildiği bir sosyoekonomik düzey ilişkisine bakılması önerilebilir.

Erkek çocuğu olduğunu bildiren ebeveynlerin destekleyici olmayan tepkileri, kız çocuğu olanlara göre anlamlı derecede yüksektir. Çocukların cinsiyetlerine göre destekleyici tepkilerde anlamlı farklılık bulunmamıştır. Literatürde çocuk cinsiyetine göre ebeveynlerin destekleyici ve destekleyici olmayan tepkilerinde farklılık veya yordayıcı ilişki bulmayan araştırmalar vardır (Akel Güçlü, 2023; Nelson ve Boyer, 2018; Taşdelen vd., 2022). Fakat, beklenen cinsiyet rollerinin ve ebeveyn-çocuk cinsiyeti farklılaşmasının ebeveynlerin çocukların duygularına verdiği tepkileri etkileyebileceği söylenmektedir (Çorapçı, 2012). Örneğin, annelerin kız çocuklarının üzüntü duygularına karşı daha destekleyici ve tolere edici

bir yaklaşımı varken, erkek çocuklarının üzüntü ve korku gibi duygularına karşı daha destekleyici olmayan tepkiler verdikleri bilinmektedir (Chaplin vd., 2005). Bu durum, katılımcıların üçte ikisini annelerin oluşturduğu araştırmamızda erkek çocuklarının olumsuz duygularına verilen destekleyici olmayan tepkilerin kızlara göre daha yüksek bulunmasını açıklamaktadır.

Çocuğun yaşıyla ebeveynlerin tepkileri anlamlı olarak ilişkili değildir. Literatürde bulgularımızla uyumlu araştırmalar mevcuttur (Akel Güçlü, 2023; Taşdelen vd., 2022). Benzer şekilde 5-8 yaş arası çocukların ebeveynleriyle yapılan bir araştırmada çocuğun yaşı ile annelerin ebeveyn odaklı duygu sosyalleştirme inanışları arasında bir ilişki bulunmamıştır (Nelson vd., 2023). Ebeveynlerin çocuklarının duygularına verdiği tepkilerin, çocuğun gelişimsel dönemine göre farklılaşabileceği (Nelson ve Boyer, 2018), örneklem grubunu sadece okul öncesi dönemdeki çocukların oluşturduğu durumlarda ebeveyn tepkilerinin benzer olduğu (Çorapçı, 2012) söylenmektedir. Buna göre araştırmamızda aynı gelişimsel dönemdeki (okul öncesi dönemi) çocukların incelenmesi çocuğun yaşına göre ebeveyn tepkilerinde farklılık bulunmayışını açıklamaktadır.

5.1.2. Ebeveynlik Stresi ile Eş Desteği Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Araştırmamızda ebeveynlik stresi ile algılanan eş desteği arasında istatistiksel olarak anlamlı olumsuz yönde ilişki vardır. Algılanan eş desteğinin artması ebeveynlik stresinin azalmasıyla ilişkilidir. Bu sonuç ve Belsky (1984)'nin ebeveynlik modeli ve Abidin (1990, 1992)'in ebeveynlik stresi modeli ile tutarlıdır. Belsky (1984)'e göre ebeveynler için en önemli stres ya da destek kaynağı evlilik ilişkisidir. Bir başka ifadeyle, evlilik ilişkisindeki anlaşmazlıklar ebeveynlerin stres seviyelerinin artmasıyla ve evlilikteki destek ebeveynlerin stres seviyelerinin azalmasıyla karşılıklı ilişkilidir. Abidin (1990) ise, eş ilişkileri ve bir sosyal destek kaynağı olarak eş desteğinin ebeveynlik rolüne dair yaşanan sıkıntılarla baş etmede önemli bir kaynak olduğunu ve ebeveynlik stresi üzerinde belirleyici etkisi olduğunu söylemektedir.

Önceki çalışmalar incelendiğinde, ebeveynlik stresi ve eş desteği ilişkisine dair bulgumuzu destekler nitelikte pek çok araştırma olduğu görülmektedir. Bu araştırmalardan bazıları doğrudan ebeveynlik stresi ile eş desteği ilişkisini araştırırken; bazıları stres, depresyon ve evlilik ilişkisi gibi benzer değişkenlerin ilişkisini incelemiştir. Ebeveynlik stresi ve eş desteği ilişkisini doğrudan araştıran çalışmalara bakıldığında, okul çağındaki tek çocuklu ailelerde ebeveynlik stresinin eş desteğiyle ilişkisini inceleyen bir araştırmada, eş desteği ebeveynlik

stresinin anlamlı yordayıcılarından biri olarak bulunmuştur (Çalışkan, 2020). Hamile annelerle yapılan bir çalışmada, eş desteğinin ebeveynlik stresinin azalmasında ve doğuma dair özyeterlilik inancının artmasında etkili olduğu bulunmuştur (Küçükkaya ve Başgöl, 2023). Ailecek geçirilen vaktin ve sosyal desteğin ebeveynlik stresi ile ilişkisinin incelendiği bir çalışmada hem anneler hem babalar için anne-babaların birlikte geçirdiği zaman ile ebeveynlik stresleri arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur (Roggman vd., 1994). Anne-babaların birlikte zaman geçirmesi ve birbirlerinin yanındayken eğlenmeleri eş desteği alt boyutlarından olan sosyal ilgi desteği olarak adlandırılmaktadır (Yıldırım, 2004). Sosyal ilgi desteği, doğrudan veya dikkati stres verici etkenlerden uzaklaştırarak dolaylı bir şekilde stresi azaltabilir (Cohen ve Wills, 1985).

Literatürde eş desteğini ebeveynlik rolüne katılım olarak inceleyen araştırmalar bulunmaktadır. Araştırmalarda, özellikle babaların ebeveynlik konusundaki eş destekleri ve çocuk yetiştirme davranışlarına katılımı azaldıkça annelerin ebeveynlik stresinin arttığı (Milkie vd., 2002), babaların desteğinin annelerin ebeveynlik stresi ile evlilik ilişkisinin kalitesi arasında tampon görevi üstlendiği (Durtschi vd., 2017) ve annelerin stres seviyesi ve ebeveynlik davranışı üzerinde baba desteğinin etkili olduğu (Malinen vd., 2017; Simons vd., 1993) bulunmuştur. Eş desteği, çocuğun problemleri ile ebeveynlik stresi arasında ebeveynlik stresini azaltarak tampon etkisi görebilmektedir (Eyberg vd., 1993). Ebeveynlik stresi ile ilişkisine ek olarak, eş desteği genel olarak stres ve depresif semptomlarla da anlamlı derecede negatif yönde ilişkili bulunmuştur (Çağ ve Yıldırım, 2013; Manuel vd., 2012). Stres ve depresyona karşı eş desteği bireyi koruyucu bir etkiye sahiptir (Dehle vd., 2001).

Mevcut çalışmada özel olarak çocuk yetiştirme davranışlarına katılım ile ilişkili eş desteği değil; eşlerin genel olarak algıladığı destek düzeyi, sevildiğini, değer verildiğini, takdir edildiğini hissetmesi, maddi yardım ve bilgi desteği algılaması, incelenmiştir. Genel olarak eş desteği incelenmesine rağmen, algılanan eş desteği ebeveynlik stresi ile negatif yönde anlamlı derecede ilişkili bulunmuştur. Bulgularımız önceki araştırmaların sonuçlarıyla beraber değerlendirildiğinde, Belsky (1984)'nin önerdiği şekilde eş desteğinin ebeveynlik rolüne dair yaşanan stresi azaltmada en etkili destek kaynağı olabileceği ve ebeveynlik davranışlarını olumlu yönde etkileyebileceği düşünülmektedir. Bu yüzden bulgularımızın, gelecek araştırmalarda etki analizleri ve aracı analizler yaparak eş desteğinin ebeveynlik stresi ile ebeveynlik davranışı arasındaki rolünün incelenmesine kaynak oluşturduğu düşünülebilir.

5.1.3. Ebeveynlik Stresi ile Duygu Sosyalleştirme Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Bu araştırmada ebeveynlik stresi ile çocukların olumsuz duygularına verilen destekleyici tepkiler, probleme odaklı tepkiler, duygu ifadesini kolaylaştırıcı tepkiler, destekleyici olmayan tepkiler ve cezalandırıcı tepkiler arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Ebeveynlik stresi ile destekleyici tepkilerin alt boyutlarından sadece duyguya odaklı tepkiler arasında istatistiksel olarak anlamlı olumsuz yönlü ilişki vardır. Yani, ebeveynlik stresinin artmasıyla ebeveynlerin çocuğun dikkatini eğlenceli ve mutlu edici başka şeylere çekerek daha iyi hissetmesine yardımcı olduğu duygu odaklı tepkiler azalmaktadır. Ebeveynlik stresinin azalmasıyla duygu odaklı tepkiler artmaktadır. Ebeveynlik stresi ile destekleyici olmayan tepkilerin alt boyutlarından ebeveynde sıkıntı oluşturan tepkiler anlamlı derecede pozitif yönde ilişkilidir. Bir diğer ifadeyle, ebeveynlik stresinin artmasıyla ebeveynlerin çocuklarının olumsuz duygularına karşı can sıkıntısı, keyfinin kaçması gibi rahatsızlık hisleri artmakta; ebeveynlik stresinin azalmasıyla destekleyici olmayan ebeveynde sıkıntı tepkileri azalmaktadır.

Bulgular, ebeveyn stresinin işlevsel olmayan ebeveynlik davranışlarıyla sonuçlanacağını söyleyen Abidin (1990, 1992)'in Ebeveyn Stresi Modeli ve Eisenberg (1998)'in ebeveyne bağlı faktörlerin ebeveynin duygu sosyalleştirme davranışlarını etkilediğini söyleyen açıklayıcı modeli ile kısmi olarak tutarlılık göstermektedir. Teorik çerçevede araştırma beklentimiz ebeveynlik stresi ile destekleyici tepkilerin olumsuz yönde ilişkili olması ve ebeveynlik stresiyle destekleyici olmayan tepkilerin olumlu yönde ilişkili olmasıydı. Fakat bulgularımız ebeveynlik stresi ile sadece destekleyici tepkilerin alt boyutu olan duygu odaklı tepkiler arasında olumsuz bir ilişkinin ve sadece destekleyici olmayan tepkilerin alt boyutu olan ebeveynde sıkıntı tepkileri arasında olumlu bir ilişkinin varlığını göstermektedir. Bu sonucun önceki araştırmalarla benzerlik gösterdiği ve onlardan farklılaştığı bazı noktalar bulunmaktadır.

Literatürde ebeveynlik stresi ile çocukların olumsuz duygularına verilen tepkiler arasında ilişkinin araştırıldığı iki araştırma bulunmuştur (Akel Güçlü, 2023; Mackler vd., 2015). Bunlardan Mackler'in boylamsal araştırmasında ebeveynlik stresi ile çocukların olumsuz duygularına verilen destekleyici olmayan tepkiler ilişkili bulunmuştur fakat Mackler bu ilişkinin iki yönlü olduğunu, yani hem ebeveynlik stresinin hem çocuğun dışsallaştırılmış davranışlarının destekleyici olmayan tepkileri etkilediğini bulmuştur. Bizim araştırmamızda çocuğun davranışlarının incelenmemesi ve ebeveyn-çocuk arasında iki yönlü bir analizin yapılmaması sonuçlarımızın farklılığını açıklamaktadır. Kesitsel bir araştırma yapan Akel Güçlü (2023) ise, araştırmasında annelerin ebeveynlik stresi ile destekleyici olmayan

tepkilerinden sadece annenin çocukların olumsuz duygularına karşı verdiği sıkıntı tepkileri ve cezalandırıcı tepkiler arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Ek olarak, annelerin destekleyici tepkileri ve ebeveynlik stresleri arasında negatif yönlü ilişki bulunmamıştır. Akel Güçlü (2023)'nün araştırması hem ebeveynde sıkıntı tepkileri ve ebeveynlik stresi arasında anlamlı pozitif ilişki bulması hem de destekleyici tepkilerle (probleme odaklı tepkiler ve duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler) ebeveynlik stresi arasında anlamlı ilişki bulunmaması bakımından bulgularımızla tutarlıdır. Yaygın gelişimsel bozukluk tanılı çocukların ebeveynleriyle yapılan bir araştırmada ise, anne-babaların ebeveynlik stresi ile çocuğun olumsuz duygularına verilen destekleyici olmayan tepkiler ilişkili bulunmuştur (Türsel, 2019). Örneklem grubundaki farkın (klinik tanılı gruba karşı normal gelişimsel özellikler gösteren çocuklar), sonuç üzerinde etkili olabileceği düşünülebilir. Çünkü ebeveyn stresini ve ebeveynlik davranışını çocuktan kaynaklanan faktörlerin de etkileyebileceği bilinmektedir (Abidin, 1990, 1992).

Nelson vd (2009), aile stresi ve çocukların olumsuz duygularına verilen tepkileri incelediği araştırmasında aile stresinin artmasının, bizim bulgularımızla benzer şekilde ebeveynlerin çocuklarının olumsuz duygularına verdikleri destekleyici tepkilerin azalması ve destekleyici olmayan tepkilerin artmasıyla ilişkili olduğunu bulmuştur. Yalnız bu araştırmanın bizimkinden farklılaştığı iki husus bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, araştırmada yalnızca ebeveynlikten kaynaklanan stres araştırılmamış, evlilik memnuniyetsizliği, mesleki memnuniyetsizlik, ev kaosu ve depresif semptomların tümü birden aile stresi olarak incelenmiştir. Araştırmada ailede stres verici etkenleri bütüncül bir açıdan değerlendirmesi bakımından bizim araştırmamızdan farklılık göstermektedir -bizde sadece ebeveynlik rolünden kaynaklanan stres çalışılmıştır. İkinci olarak destekleyici ve destekleyici olmayan tepkilerin alt boyutları incelenmemiştir. Alt boyutlar çalışılmadığı için sonuçlarımızın benzerliği hakkında kesin bir yorum yapmaksızın kısmi olarak tutarlı sonuçlar elde ettiğimiz söylenebilir.

Stres, depresyon ve ebeveynlik davranışlarının ilişkisini inceleyen diğer araştırmalar incelendiğinde, bulgularımızla benzer şekilde anne-babadaki yüksek stresin olumsuz ebeveynlik davranışları ile ilişkili olduğu (Crnic vd., 2005; Hu vd., 2019) ve ebeveyn stresinin artmasının ebeveynin çocukların duygularına verdiği destekleyici tepkilerin azalmasıyla ilişkili (Nelson vd., 2023; Pinderhughes vd., 2000) olduğu bulunmuştur. Fakat bu ilişkilerde ebeveynin kendi duygu düzenleme stratejilerinin aracı olabileceği (Silk vd., 2006) unutulmamalıdır. Nitekim literatürde yer alan araştırmalar arasındaki tutarsızlıklarda, ebeveynlik stresi ile duygu sosyalleştirme arasındaki ilişkide ebeveynlerin kendi duygu düzenleme stratejilerinin ve

araştırmaların çoğunun kesitsel ve tek yönlü (ebeveynden çocuğa) analizlerle gerçekleştirilmesi, çocuktan kaynaklanan faktörlerin incelenmemesinin etkili olabileceği düşünölmektedir (Bertie vd., 2021; Mackler vd., 2015).

Önceki araştırmalarla benzerlik ve farklılıklarını göz önünde bulundurarak araştırma bulgularımızı incelersek, araştırmamızda destekleyici olmayan (cezalandırıcı, küçümseyici, sıkıntı) tepkilerden, ebeveynlik stresinin küçümseyici ve sıkıntı tepkileriyle ilişkili olduğu bulunmuştur. Ebeveynin beklentilerinin kaynaklarını aştığı durumlarda ebeveynlik stresinin ortaya çıktığı söylenmektedir (Abidin, 1990; Holly vd., 2019). Yani bir ebeveyn, çocuğuna iyi bir ebeveynlik yapabilmek için abalmasına ve olumlu ebeveynlik davranışları göstermesine rağmen ebeveynlik rolünden memnun olmayıp daha iyi olmayı arzuluyorsa da ebeveynlik stresi artabilmektedir. Bu açıdan incelendiğinde, ebeveynlik stresinin cezalandırıcı tepkilerle ilişkili olmayışı, ebeveynlik stresinin her zaman olumsuz ebeveynlik davranışlarıyla ilgili olmayabileceği şeklinde açıklanabilir. Araştırmamızda ebeveynlik stresi ile sıkıntı tepkileri arasında anlamlı pozitif bir ilişkinin bulunması, ebeveynlik stresinin ebeveynde olumsuz duyguları (kaygı, öfke gibi) artırması ve ebeveynin kendi duygularını yönetmede zorlanmasıyla ilişkili olabilir (Akel Güçlü, 2023). Bir yandan kendi olumsuz duygularını yönetmekle uğraşan ebeveyn, bunun üzerine bir de çocuğun olumsuz duyguları eklendiğinde daha fazla sıkıntı ve rahatsızlık hissedebilir. Ebeveynlik stresi azaldıkça, ebeveynler kendi olumsuz duygularını daha uygun ve etkili stratejilerle yönetme becerisi kazanabilecek ve böylece çocukların olumsuz duygularına verilen sıkıntı ve rahatsızlık tepkisi azalacaktır (Bertie vd., 2021). Destekleyici olmayan tepkilerden küçümseyici tepkilerle ebeveynlik stresi arasında anlamlı negatif yönlü ilişki bulmamız ise Abidin (1990)'in ebeveynlik stresinin işlevsel olmayan ebeveynlik davranışlarına yol açacağını öneren Ebeveyn Stres Modeline aykırıdır. Bu bulgunun sebebi, ebeveynlik stresinin ebeveynlerde olumsuz duyguları artırmasıyla birlikte ebeveynin olumsuz duygulara karşı hassasiyet kazanması ve böylece çocuklarının olumsuz duygularına karşı küçümseyici tepkilerinin azalması şeklinde açıklanabilir. Bulgular, gelecek araştırmalarda detaylıca incelenmelidir.

Araştırmada, ocukların olumsuz duygularına verilen destekleyici (problem odaklı ve duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler) tepkiler ile ebeveynlik stresi arasında anlamlı negatif ilişki bulunmamasının sebebi ebeveynlerin kendi duygu düzenleme süreçleri (Bertie vd., 2021) veya çocuklarının olumsuz duygularla kendi kendilerine baş etmeyi öğrenmeleri gerektiğine dair inanışları olabilir (Nelson vd., 2023). Bilişsel yeniden değerlendirme gibi duygu

düzenleme stratejileri, yüksek düzeyde ebeveynlik stresi yaşasa dahi, ebeveynlik stresinin bir ebeveynin çocuklarının olumsuz duygularına karşı destekleyici tepkilerini etkilememesini sağlayabilir (Akel Güçlü, 2023; Bertie vd., 2021). Ebeveynlik stresi ile destekleyici ilişkiler arasında bir ilişkinin bulunmamasının bir başka sebebi ebeveynlerin çocuklarının olumsuz duygularıyla kendi kendilerine baş etmeyi öğrenmeleri gerektiğine dair inanışları olabilir. Çocukların olumsuz duygularıyla baş etmeyi ebeveynleri aracılığıyla öğreneceğini savunan çocuk merkezli duygu sosyalleştirme yaklaşımına (Wilson vd., 2012) zıt olarak çocukların duyguları kendi kendilerine öğrenmesini savunan ebeveyn merkezli duygu sosyalleştirme yaklaşımı yüksek ebeveynlik stresi ile ilişkilidir (Nelson vd., 2023). Önceki araştırmalarda da ebeveynlik stresi ile çocukların olumsuz duygularına verilen tepkilerin ilişkisine dair bizim bulgularımızla benzer ve farklı yönler olduğu düşünüldüğünde bu konunun daha fazla araştırılması gerektiği söylenebilir.

5.1.4. Eş Desteği ile Duygu Sosyalleştirme Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Araştırmada eş desteği ile çocukların olumsuz duygularına verilen destekleyici tepkiler, problem odaklı tepkiler ve duygu ifadesini kolaylaştırıcı tepkiler arasında anlamlı pozitif yönde ilişki bulunmuştur. Eş desteği ile çocukların olumsuz duygularına verilen destekleyici olmayan tepkiler, cezalandırıcı tepkiler ve küçümseyici tepkiler arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Destekleyici olmayan tepkilerden ebeveynde sıkıntı ve eş desteği arasında ise olumsuz yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Bulgularımız evlilik ilişkisi ile ebeveyn-çocuk arasındaki ilişkinin karşılıklı ilişkili olduğunu söyleyen Belsky (1981)'nin ebeveynlik modeliyle uyumludur. Belsky (1984) eşleri tarafından değerli olduğu hissettirilen ebeveynlerin özgüven ve iyi oluşlarının artacağını ve dolayısıyla çocuklarına daha ilgili ve sıcak davranma ihtimallerinin artacağını önermektedir.

Literatür incelendiğinde doğrudan eş desteği ve duygu sosyalleştirme ilişkisini inceleyen çalışmalar bulunmadığından, eş desteği evlilik ilişkisi bağlamında ve çocukların olumsuz duygularına verilen tepkiler çocuk yetiştirme davranışları bağlamında değerlendirilecektir (Eisenberg vd., 1998). Bu bağlamda eş desteğinin anne babaların ebeveynlik davranışlarını hem doğrudan hem de depresif semptomları azaltarak dolaylı olarak etkilediği bulunmuştur (Simons vd., 1993). Ayrıca yüksek eş desteği ve eşler arası daha az çatışma, daha az talepkâr ve daha duyarlı ebeveynlik ile ilişkili bulunmuştur (Erel ve Burman, 1995).

Literatürde eş desteğinin duygu sosyalleştirmeyeyle ilişkisine dair bakabileceğimiz bir diğer alan sosyal destek ve ebeveynlik ilişkisidir. Çünkü eş desteği bize hem evlilik ilişkisine dair bilgi vermekte hem de aile içi bir sosyal destek türü olarak ebeveynlerin algıladığı sosyal destekle ilgili bilgi vermektedir (Thoits, 1986; Yıldırım, 2004). Ebeveyn inanışları ile sosyal desteğin ilişkisini inceleyen Respler-Herman vd. (2012)'nin araştırmasında, sosyal destek arttıkça, refah-koruma ve duyarlılık gibi olumlu ebeveynlik göstergelerinin öneminin arttığı bulunmuştur. Buna karşın bağlanma, disiplin, eğitim ve olumsuzluk alanlarında ebeveynliğin önemine ilişkin göstergeler sosyal destekten etkilenmemiştir. Bu bulgu, ebeveynlerin algıladıkları sosyal destek arttıkça çocuklarının sorunlarına yanıt verme ve temel bakım verme becerilerinin artabileceğini; bunun tersine, temel bakım vermeden daha fazlasını gerektiren ebeveynlik özelliklerinin (bağlanma, eğitim, disiplin, olumsuzluk gibi) sosyal destekle ilgili olmayabileceğini göstermektedir. Simons vd. (1993) de, araştırmasında sosyal destek ve eş desteğinin, destekleyici ebeveynlik davranışları üzerinde etkili olduğunu hatta eş desteğinin sosyal bağlantı desteğinden daha fazla etkili olduğunu bulmuştur. Respler-Herman vd. (2012) ve Simons vd. (1993)'nin araştırmaları, eş desteği arttıkça ebeveynlerin çocukların olumsuz duygularına verdiği destekleyici tepkilerin arttığı, buna rağmen destekleyici olmayan tepkilerin (ebeveynde sıkıntı hariç) azalmadığını gösteren bulgularımızla tutarlıdır. O halde bulgularımıza dair, destekleyici tepkilerin artmasının eş desteğiyle ilişkili olabileceği fakat destekleyici olmayan tepkilerin azalmasıyla eş desteğinden farklı bir değişkenin ilişkili olabileceği söylenebilir. Bu kapsamda, Erel ve Burman (1995) evlilik ilişkisi ve ebeveyn-çocuk ilişkisinin bağlantısı araştırılırken, aralarında bağlantı olsun veya olmasın düzenleyici faktörlerin incelenmesi gerektiğini önermektedir. Bu düzenleyicilerin ebeveynin cinsiyeti, çocuğun cinsiyeti, ebeveyn-çocuk cinsiyet uyumu, çocuğun yaşı, doğum sırası, veri toplama aracı ve araştırma yöntemi olabileceğini söylemektedir. O halde ebeveynlerin destekleyici olmayan tepkilerinin azalmasıyla ilişkili daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulduğu ve bu araştırmalarda moderatör analizlerin yapılabileceği söylenebilir.

Destekleyici olmayan tepkilerden ebeveynde sıkıntı tepkileri ile eş desteği arasında negatif yönlü bir ilişkinin bulunması ise sosyal desteğin tampon modeli ile uyumlu bir bulgudur. Tampon modeline göre, sosyal destek, stres altındaki kişi ile stresli yaşam olaylarının zarar verici etkileri arasında tampon görevi görür (Cohen ve Wills, 1985; Yıldırım, 2004). Eyberg vd. (1993), eş desteğinin, çocuğun problemlili davranışları ile ebeveynlik stresi arasında ebeveynlik stresini azaltarak tampon etkisi görebileceğini söylemektedir. Öyleyse, çocuğun

olumsuz duygularının ebeveynde oluşturduğu sıkıntı ve rahatsızlığın, ebeveynin algıladığı eş desteği arttıkça azalmasının sebebi sosyal desteğin tampon etkisi olarak yorumlanabilir.

5.2. Sonuç

Sonuç olarak bu araştırma, ebeveynlik stresi, algılanan eş desteği ve anne-babaların çocuklarının duygularına verdikleri tepkiler arasındaki ilişkileri inceleyerek bilimsel literatüre katkı sunmuştur. Araştırma, ulusal literatürde çocukların sosyal ve duygusal gelişimi için önemli olan erken çocukluk döneminde hem annelerin hem babaların duygu sosyalleştirmesinin ebeveynlik stresi ile ilişkisini inceleyen ilk çalışmadır. Bununla birlikte normal gelişim gösteren ve herhangi bir hastalığı bulunmayan çocukların anne-babalarında ebeveynlik stresi ve eş desteğinin ilişkisini incelemesi çalışmamızın bir diğer özgün yönüdür. Ek olarak araştırma hem ulusal hem uluslararası literatürde eş desteğinin çocukların olumsuz duygularına verilen tepkiler ile ilişkisini ortaya koyması bakımından önemli sonuçlar açığa çıkarmıştır.

Ebeveynlik stresi ile duygu odaklı tepkiler ve ebeveynde sıkıntı tepkilerinin ilişkisi düşünüldüğünde, klinik uygulama yapanların (aile danışmanlığı, terapistler vb.) aile bağlarını tanımlayarak risk altında olabilecek aileleri daha iyi belirlemeleri ve ebeveynleri duygularına daha fazla dikkat etmeye teşvik edecek destekleyici duygu sosyalleştirme uygulamalarını öğretmeleri önemlidir. Böylece ebeveyn stresinin çocukların gelişimi üzerindeki olumsuz etkisi en aza indirilebilir.

Anne babaların ebeveynlik rolüne dair yaşadıkları stres ile algıladıkları eş desteği arasında olumsuz yönde bir ilişkinin varlığı, ailede stres yönetimi veya eş ilişkilerini geliştiren aile müdahale programlarının aile içi ilişkileri ve ebeveynliğe dair rolleri güçlendirebileceğini düşündürmektedir. Ayrıca bulgularımız, psikolojik danışmanlık uygulamalarında, ebeveynlerden birinin yaşadığı stresle çalışırken aile içi ilişkileri değerlendirmenin ve diğer ebeveynin sürece katılımını desteklemenin önemini ortaya koymaktadır.

Son olarak, anne babaların algıladıkları eş desteği ile çocuklarının olumsuz duygularına verdikleri destekleyici tepkileri arasında olumlu yönde ilişkiler bulunması; evlilik ilişkisinde eşlerin birbirine desteğini artıracak müdahale programlarının dolaylı olarak çocuğun sosyal duygusal gelişimine katkı yapacağını düşündürmektedir. Ya da bir diğer açıdan değerlendirildiğinde, ebeveynlik programlarına eşlerin dahil edilmesinin programların çocuk açısından sonuçlarını olumlu etkileyebileceği ortaya koyulmaktadır. Ailedeki duygusal yükün çoğunluğunu annenin yüklediği düşünülecek olursa, özellikle babaların ebeveynlik

programlarına dahil edilmesi destekleyici bir ortak ebeveynlik ilişkisi geliştirilmesine yardımcı olacaktır. Örneğin, çocukların sosyal-duygusal gelişimini desteklemek amacıyla uygulanan Çocukları Dikkate Almak (The Tuning in to Kids) (Ülker Erdem, 2019; Wilson vd., 2012) gibi ebeveynlere duygu koçluğunu öğreten programlarda, eşlerin birbiriyle görüş alışverişi yaptığı ve stratejiler geliştirdiği bir ortam sağlanmasının programın etkisini artırabileceği düşünülmelidir.

5.3. Öneriler

Araştırmanın hem güçlü yönleri hem de bazı dikkate değer sınırlılıkları vardır. Bu bölümde güçlü yönler ve sınırlılıklar, gelecek araştırmalar için öneriler sunulacak şekilde açıklanacaktır. İlk olarak, mevcut araştırmamızda öz bildirim dayalı veri toplanmıştır. Verilerin öz bildirim dayalı şekilde toplanması, katılımcıların bilgilerini anonimleştirdiğinden ebeveynlik rolüne dair yaşadıkları stresi, evlilik ilişkilerine dair algıladıkları eş desteği ve çocuklarının olumsuz duygularına verdikleri tepkileri gizlemeden ifade edebilmelerine olanak sağlaması bakımından araştırmanın güçlü yönüdür. Fakat aynı zamanda, ebeveyn stres vericilerinin ve çocukların olumsuz duygularına verilen tepkilerin öz bildirim yöntemi ile toplanması cevaplarda tepki yanlılığı olabileceğini düşündürmektedir. Bu sebeple, mevcut değişkenlerin araştırılmasında alternatif veri toplama yöntemlerinin eklenmesi tepki yanlılığı oluşma ihtimalini azaltacaktır.

Araştırmanın ikinci özelliği bulguların nedensellik içermemesidir. Tüm değişkenler aynı anda ölçülmüştür ve etkinin yönü ayırt edilememektedir. Betimsel veriler, zamanla yaşanabilecek değişimleri değerlendirmemizi engeller. Oysa, ebeveynlik rolünde stres verici etkenler, bireyin duygudurumuna göre değişebilmektedir. Ayrıca çocuğun içinde olduğu gelişimsel dönemin de ebeveynlik stresini ve ebeveyn tepkilerini değiştirebileceği düşünülmelidir. Örneğin, bir ergen anne-babası olmak ergenlik döneminin zorluklarından dolayı daha stres verici olabilir ve bu durum ebeveyn tepkilerini de değiştirebilir. Dolayısıyla hem bu değişimleri hem de duygu sosyalleştirmenin çocuk üzerindeki sonuçlarını incelemek için boylamsal araştırmalarla, çocuğun içinde bulunduğu gelişimsel döneme göre ebeveynlik stresi, eş desteği ve duygu sosyalleştirme arasındaki ilişkiler yeniden çalışılabilir.

Araştırmanın bir diğer sınırlılığı bulguların, normal gelişim gösteren ve hastalığı bulunmayan çocuk ve ebeveynlerinden alınan verilere dayanmasıdır. Bundan sonraki araştırmalarda ebeveynlik stresi, eş desteği ve duygu sosyalleştirmesi değişkenleri ve ilişkisinin ebeveyn ve çocuk kronik hastalıklarına göre farklılaşması incelenebilir. Çünkü tıbbi yayınlarda

ebeveyn ve çocuk kronik hastalıkları ile ilgili çok sayıda araştırma yapılırken; psikolojide çok az araştırma, ebeveyn ve çocuk kronik hastalıkları ile ebeveynlik davranışı arasındaki ilişkileri araştırmıştır. Bu yüzden araştırma değişkenlerinin farklı örneklem gruplarıyla yeniden incelenmesi önerilmektedir.

Araştırmaya dair son olarak, çocukla ilgili yetersiz bilgiye sahip olduğumuz düşünülmelidir. Her ne kadar çocuğun yaşı ve cinsiyeti verilerimiz arasında yer alsada çocuğa dair diğer (çocuğun mizacı, davranışsal özellikleri gibi) özelliklerin de ebeveynlik stresi ve duygu sosyalleşirmesi ile ilişkili olabileceği düşünülmelidir. Sonraki araştırmalarda ebeveyn-çocuk ikilisinde çift yönlü ilişkiler incelenebilir.

KAYNAKLAR

- Abidin, R. R. (1990). Introduction to the special issue: The stresses of parenting. *Journal of Clinical Child Psychology*, 19(4), 298-301. https://doi.org/10.1207/S15374424JCCP1904_1
- Abidin, R. R. (1992). The determinants of parenting behavior. *Journal of Clinical Child Psychology*, 21(4), 407-412. https://doi.org/10.1207/S15374424JCCP2104_12
- Acar-Bayraktar, A. V., Cakmak, Z. ve Saritas-Atalar, D. (2019). Parenting and children's prosocial and problem behaviors in middle childhood: The role of Turkish mothers' emotion socialization practices. *Social Development*, 28(2), 333-346. <https://doi.org/10.1111/SODE.12344>
- Acibal, B., Kaya, M., Fernández-Batanero, J. M. ve Çötök, N. A. (2023). The relationship between perceived spouse support and levels of psychological resilience in married individuals. *International Journal of Educational Research and Innovation*, 2023(19), 67-79. <https://doi.org/10.46661/IJERI.7381>
- Acitelli, L. K. (1996). The neglected links between marital support and marital satisfaction. İçinde G. R. Pierce, B. R. Sarason, ve I. G. Sarason (Ed.), *Handbook of Social Support and the Family* (ss. 83-103). Springer US. https://doi.org/10.1007/978-1-4899-1388-3_5
- Ahçı, Z. G., Akdeniz, S., Harmancı, H., Akaroğlu, E. G. ve Seçer, İ. (2020). The validity and reliability study of the Turkish version of Parent Emotion Regulation Scale. *European Journal of Education Studies*, 6(11), 221-229. <https://doi.org/10.46827/EJES.V0I0.2826>
- Ahmetoglu, E., Ildiz, G. I., Acar, I. H. ve Encinger, A. (2018). Children's Emotion Regulation and Attachment to Parents: Parental Emotion Socialization as a Moderator. *Social Behavior and Personality*, 46(6), 969-984. <https://doi.org/10.2224/SBP.6795>
- Akel Güçlü, G. (2023). *Küçük çocukların duygu düzenleme becerileri: Annelerin ebeveynlik stresinin rolü ve çocukların duygularına tepkileri* [Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi]. Kadir Has Üniversitesi.

- Alaylı, P. (2023). *4-10 yaş aralığında çocuğu olan babaların baba katılım düzeylerini açıklamada babalık rolü algısı, ebeveynlik stresi ve psikolojik iyi oluşun rolü* [Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi]. Başkent Üniversitesi.
- Algarvio, S., Leal, I. ve Maroco, J. (2018). Parental Stress Scale: Validation study with a Portuguese population of parents of children from 3 to 10 years old. *Journal of Child Health Care*, 22(4), 563-576. <https://doi.org/10.1177/1367493518764337>
- Altan-Aytun, Ö., Yagmurlu, B. ve Yavuz, H. M. (2012). Turkish mothers' coping with children's negative emotions: A brief report. *Journal of Child and Family Studies*, 22(3), 437-443. <https://doi.org/10.1007/S10826-012-9597-X/TABLES/2>
- Antonucci, T. C. (1985). Social Support: Theoretical Advances, Recent Findings and Pressing Issues. *Social Support: Theory, Research and Applications*, 21-37. https://doi.org/10.1007/978-94-009-5115-0_2
- Arikan, G. ve Kumru, A. (2023). A person-based approach to emotion socialization in toddlerhood: Individual differences in maternal emotion regulation, mental-health and parental sense of competence. *Scientific Reports*, 13(1), 1-10. <https://doi.org/10.1038/s41598-023-40850-x>
- Arslan, E. S. (2021). *Okul öncesi çocukların duygu düzenlemeleri ile annelerin evlilik doyumu arasındaki ilişkide duygu sosyalleştirmenin aracı rolü* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi].
- Ateşoğlu, M. N. (2024). *Okul öncesi dönemde çocuğu olan annelerin ebeveynlik stresi, iş-aile çatışması, algılanan sosyal destek ile evlilik uyumu düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi].
- Aycan, Z. ve Eskin, M. (2005). Relative contributions of childcare, spousal support, and organizational support in reducing work-family conflict for men and women: The case of Turkey. *Sex Roles*, 53(7-8), 453-471. <https://doi.org/10.1007/S11199-005-7134-8>
- Bakoula, C., Kolaitis, G., Veltsista, A., Gika, A. ve Chrousos, G. P. (2009). Parental stress affects the emotions and behaviour of children up to adolescence: A Greek prospective, longitudinal study. *Stress*, 12(6), 486-498. <https://doi.org/10.3109/10253890802645041>

- Baysal, D. (2023). *Okul öncesi öğretmenlerinin duyu sosyalleştirme yaklaşımlarının duygusal yeterlilikleriyle ilişkisinin incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi].
- Belsky, J. (1981). Early human experience: A family perspective. *Developmental Psychology*, 17(1), 3-23. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.17.1.3>
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A Process Model. *Child Development*, 55(1), 83. <https://doi.org/10.2307/1129836>
- Bertie, L. A., Johnston, K. ve Lill, S. (2021). Parental emotion socialisation of young children and the mediating role of emotion regulation. *Australian Journal of Psychology*, 73(3), 293-305. <https://doi.org/10.1080/00049530.2021.1884001>
- Burleson, B. R. (2003). The experience and effects of emotional support: What the study of cultural and gender differences can tell us about close relationships, emotion, and interpersonal communication. *Personal Relationships*, 10(1), 1-23. <https://doi.org/10.1111/1475-6811.00033>
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Cappa, K. A., Begle, A. M., Conger, J. C., Dumas, J. E. ve Conger, A. J. (2011). Bidirectional relationships between parenting stress and child coping competence: Findings from the Pace Study. *Journal of child and family studies*, 20(3), 334-342. <https://doi.org/10.1007/S10826-010-9397-0>
- Carreras, J., Carter, A. S., Heberle, A., Forbes, D. ve Gray, S. A. O. (2019). Emotion regulation and parent distress: Getting at the heart of sensitive parenting among parents of preschool children experiencing high sociodemographic risk. *Journal of child and family studies*, 28(11), 2953-2962. <https://doi.org/10.1007/S10826-019-01471-Z>
- Cassano, M. C., Zeman, J. L. ve Sanders, W. M. (2014). Responses to children's sadness: Mothers' and fathers' unique contributions and perceptions. *Merril-Palmer Quarterly-Journal of Developmental Psychology*, 60(1), 1-23.

- Cindioğlu, M. D. (2015). *3-6 yaş çocuğu olan depresyonlu ve depresyonu olmayan annelerin ebeveyn öz yeterlikleri çocuk mizaç algısı ve duymu sosyalleştirme tepkilerinin karşılaştırılması* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi].
- Cobb, S. M. (1976). Social support as a moderator of life stress: Psychosomatic medicine. *Journal of Biobehavioral Medicine*, 38(5), 300-314.
- Cohen, S. ve Wills, T. A. (1985). Stress, social support, and the buffering hypothesis. *Psychological Bulletin*, 98(2), 310-357. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.98.2.310>
- Copeland, D. ve Harbaugh, B. L. (2005). Differences in parenting stress between married and single first time mothers at six to eight weeks after birth. *Issues in comprehensive pediatric nursing*, 28(3), 139-152. <https://doi.org/10.1080/01460860500227556>
- Corapci, F., Benveniste, H ve Bilge, S. (2018). Does mothers' self-construal contribute to parenting beyond socioeconomic status and maternal efficacy? An exploratory study of Turkish Mothers. *Frontiers in Psychology*, 9(JUL), 290776. <https://doi.org/10.3389/FPSYG.2018.01245/BIBTEX>
- Corthorn, C. ve Milicic, N. (2016). Mindfulness and Parenting: A Correlational Study of Non-meditating Mothers of Preschool Children. *Journal of Child and Family Studies*, 25(5), 1672-1683. <https://doi.org/10.1007/S10826-015-0319-Z>
- Cousino, M. K. ve Hazen, R. A. (2013). Parenting stress among caregivers of children with chronic illness: a systematic review. *Journal of pediatric psychology*, 38(8), 809-828. <https://doi.org/10.1093/JPEPSY/JST049>
- Cox, M. J. ve Paley, B. (1997). Families as systems. *Annual Review of Psychology*, 48, 243-267. <https://doi.org/10.1146/ANNUREV.PSYCH.48.1.243>
- Coyne, J. C., & DeLongis, A. (1986). Going beyond social support. The role of social relationships in adaptation. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 54(4), 454-460. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.54.4.454>
- Craig, L. ve Churchill, B. (2019). Labor force status, transitions, and mothers' and fathers' parenting stress: Direct and cross-spousal influences. *Journal of Marriage and Family*, 81(2), 345-360. <https://doi.org/10.1111/JOMF.12540>

- Creswell, J. W. (2017). *Araştırma Deseni: Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları* (S. B. Demir, Ed.; 4. Baskı). Eğiten Kitap.
- Crnic, K. A., Gaze, C. ve Hoffman, C. (2005). Cumulative parenting stress across the preschool period: Relations to maternal parenting and child behaviour at age 5. *Infant and Child Development, 14*(2), 117-132. <https://doi.org/10.1002/ICD.384>
- Cutrona, C. E. ve Suhr, J. A. (1992). Controllability of stressful events and satisfaction with spouse support behaviors. <http://dx.doi.org/10.1177/009365092019002002>, *19*(2), 154-174. <https://doi.org/10.1177/009365092019002002>
- Çağ, P. ve Yıldırım, İ. (2013). Evlilik doyumunu yordayan ilişkisel ve kişisel değişkenler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 7*(1), 343-354. <https://doi.org/10.2/JQUERY.MIN.JS>
- Çakmak, Z. (2022). *Duygu sosyalleştirme davranışları ve gelişimsel çocuk sonuçları: Kuşaklararası bir inceleme* [Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi].
- Çalışkan, M. N. (2020). *Tek çocuklu ailelerde ebeveynlik stresinin psikolojik esneklik ve eş desteği ile ilişkisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi].
- Çekiç, A., Akbaş, T. ve Hamamcı, Z. (2015). Adaptation of Parenting Stress Index into Turkish: The validity and the reliability study. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 14*(3), 647-667. <https://doi.org/10.21547/JSS.256755>
- Çetin, B. B. (2023). Annelerin algıladıkları sosyal destek ile ebeveynlik stres düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 11*(1), 1-14. <https://doi.org/10.52826/MCBUEFD.1167056>
- Çorapçı, F. (2012). Ailede duygu sosyalleştirme süreci ve çocuğun sosyo-duygusal gelişimi. İçinde M. Sayıl ve B. Selçuk (Ed.), *Ana Babalık: Kuram ve Araştırma* (3. Baskı, ss. 271-296). Koç Üniversitesi Yayınları.
- De Stasio, S., Boldrini, F., Ragni, B. ve Gentile, S. (2020). Predictive factors of toddlers' sleep and parental stress. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 17*(7), 2494. <https://doi.org/10.3390/IJERPH17072494>

- Deater-Deckard, K. (1998). Parenting stress and child adjustment: Some old hypotheses and new questions. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 5(3), 314-332. <https://doi.org/10.1111/J.1468-2850.1998.TB00152.X>
- Deater-Deckard, K. (2014). Parenting Stress. İçinde *Yale University Press*. Yale University Press. <https://doi.org/10.12987/YALE/9780300103939.001.0001>
- Deater-Deckard, K. ve Scarr, S. (1996). Parenting stress among dual-earner mothers and fathers: Are there gender differences? *Journal of Family Psychology*, 10(1), 45-59. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.10.1.45>
- Dehle, C., Larsen, D. ve Landers, J. E. (2001). Social support in marriage. *American Journal of Family Therapy*, 29(4), 307-324. <https://doi.org/10.1080/01926180126500>
- Delvecchio, E., Sciandra, A., Finos, L., Mazzeschi, C. ve Di Riso, D. (2015). The role of co-parenting alliance as a mediator between trait anxiety, family system maladjustment, and parenting stress in a sample of non-clinical Italian parents. *Frontiers in psychology*, 6. <https://doi.org/10.3389/FPSYG.2015.01177>
- Denham, S. A., Bassett, H. H. ve Wyatt, T. (2007). The Socialization of Emotional Competence. İçinde *The handbook of socialization* (ss. 614-637). Guilford.
- Denham, S. A., Mitchell-Copeland, J., Strandberg, K., Auerbach, S. ve Blair, K. (1997). Parental contributions to preschoolers' emotional competence: Direct and indirect effects. *Motivation and Emotion*, 21(1), 65-86. <https://doi.org/10.1023/A:1024426431247/METRICS>
- DesChamps, T. D., Ibañez, L. V., Edmunds, S. R., Dick, C. C. ve Stone, W. L. (2020). Parenting stress in caregivers of young children with ASD concerns prior to a formal diagnosis. *Autism research : official journal of the International Society for Autism Research*, 13(1), 82-92. <https://doi.org/10.1002/AUR.2213>
- Dilworth-Bart, J. E., Khurshid, A. ve Vandell, D. L. (2007). Do maternal stress and home environment mediate the relation between early income-to-need and 54-months attentional abilities? *Infant and Child Development*, 16(5), 525-552. <https://doi.org/10.1002/ICD.528>

- Dinçer, M. (2022). Evli bireylerin algıladıkları eş desteği ile evlilik kalite düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 297-312. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/okad/issue/74264/1121203>
- Durtschi, J. A., Soloski, K. L. ve Kimmes, J. (2017). The dyadic effects of supportive coparenting and parental stress on relationship quality across the transition to parenthood. *Journal of marital and family therapy*, 43(2), 308-321. <https://doi.org/10.1111/JMFT.12194>
- Eisenberg, N. (2020). Findings, issues, and new directions for research on emotion socialization. *Developmental psychology*, 56(3), 664. <https://doi.org/10.1037/DEV0000906>
- Eisenberg, N., Cumberland, A. ve Spinrad, T. L. (1998). Parental socialization of emotion. *Psychological Inquiry*, 9(4), 241-273. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI0904_1
- Eo, Y. S. ve Kim, J. S. (2017). Parenting stress and maternal–child interactions among preschool mothers from the Philippines, Korea, and Vietnam: A cross-sectional, comparative study. <https://doi.org/10.1177/1043659617747686>, 29(5), 449-456. <https://doi.org/10.1177/1043659617747686>
- Erel, O. ve Burman, B. (1995). Interrelatedness of marital relations and parent-child relations: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 118(1), 108-132. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.118.1.108>
- Ersay, E. (2014). Parental socialization of emotion: How mothers respond to their children's emotions in Turkey. *International Journal of Emotional Education*, 6(1), 33-46. www.um.edu.mt/cres/ijee
- Eyberg, S. M., Boggs, S. R. ve Rodriguez, C. M. (1993). Relationships between maternal parenting stress and child disruptive behavior. *Child & Family Behavior Therapy*, 14(4), 1-9. https://doi.org/10.1300/J019V14N04_01
- Fabes, R. A., Poulin, R. E., Eisenberg, N. ve Madden-Derdich, D. A. (2002). The Coping with Children's Negative Emotions Scale (CCNES): Psychometric properties and relations with children's emotional competence. *Marriage and Family Review*, 34(3-4), 285-310. https://doi.org/10.1300/J002V34N03_05

- Fang, Y., Luo, J., Boele, M., Windhorst, D., van Grieken, A. ve Raat, H. (2024). Parent, child, and situational factors associated with parenting stress: a systematic review. *European Child and Adolescent Psychiatry*, 33(6), 1687-1705. <https://doi.org/10.1007/S00787-022-02027-1/TABLES/3>
- Friedlmeier, W., Corapci, F. ve Cole, P. M. (2011). Emotion socialization in cross-cultural perspective. *Social and Personality Psychology Compass*, 5(7), 410-427. <https://doi.org/10.1111/J.1751-9004.2011.00362.X>
- Gottman, J. M., Katz, L. F. ve Hooven, C. (1996). Parental meta-emotion philosophy and the emotional life of families: Theoretical models and preliminary data. *Journal of Family Psychology*, 10(3), 243-268. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.10.3.243>
- Grusec, J. E. (2010). Socialization processes in the family: Social and emotional development. 62, 243-269. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.121208.131650>,
- Guo, N., Bindt, C., Te Bonle, M., Appiah-Poku, J., Tomori, C., Hinz, R., Barthel, D., Schoppen, S., Feldt, T., Barkmann, C., Koffi, M., Loag, W., Nguah, S. B., Eberhardt, K. A., Tagbor, H., Bass, J. K., N'Goran, E., Ehrhardt, S., Baum, J., ... Tannich, E. (2014). Mental health related determinants of parenting stress among urban mothers of young children--results from a birth-cohort study in Ghana and Côte d'Ivoire. *BMC psychiatry*, 14(1). <https://doi.org/10.1186/1471-244X-14-156>
- Günaydın, H. D. ve Kayral, I. E. (2024). A Model into Relations Between Spousal Support, Financial Satisfaction, and Marital Satisfaction. *Journal of Family and Economic Issues*, 45(3), 723-740. <https://doi.org/10.1007/S10834-023-09908-W/TABLES/8>
- Günsel, D. A. (2013). *Evli bireylerin algıladıkları eş desteğinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi: KKTC örneği* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi].
- Güre, A. (2012). Evlilik İlişkisi ve Ana Babalık. İçinde M. Sayıl & B. Selçuk (Ed.), *Ana Babalık: Kuram ve Araştırma* (ss. 365-400). Koç Üniversitesi Yayınları.
- Gürses, D. (2022). *Annelerin psikolojik dayanıklılık düzeyleri ve duygu sosyalleştirme stratejileri ile 48-72 aylık çocukların duygu düzenleme becerileri arasındaki ilişki* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Işık Üniversitesi].

- Güven, E. ve Erden, H. G. (2017). Duygu sosyalleştirmenin çocuklarda gözlenen davranış sorunlarına katkısı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 32(79), 18-35. <http://search/yayin/detay/262189>
- Güven, S., Şener, A. ve Yildirim, B. (2011). Sociocontextual variables that affect spousal perception of social support. *Social Behavior and Personality*, 39(9), 1153-1160. <https://doi.org/10.2224/SBP.2011.39.9.1153>
- Havighurst, S. S., Choy, R., Ulker, A., Otterpohl, N., Aghaie Meybodi, F., Edrissi, F., Qiu, C., Kar-man Shum, K., Radovini, A., Hosn, D. A. ve Kehoe, C. E. (2022). A preliminary evaluation of the cultural appropriateness of the Tuning in to Kids Parenting Program in Germany, Turkey, Iran and China. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 2022, Vol. 19, Page 10321, 19(16), 10321. <https://doi.org/10.3390/IJERPH191610321>
- Holly, L. E., Fenley, A. R., Kritikos, T. K., Merson, R. A., Abidin, R. R. ve Langer, D. A. (2019). Evidence-base update for parenting stress measures in clinical samples. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 48(5), 685-705. <https://doi.org/10.1080/15374416.2019.1639515>
- Hu, X., Han, Z. R., Bai, L. ve Gao, M. M. (2019). The mediating role of parenting stress in the relations between parental emotion regulation and parenting behaviors in Chinese families of children with autism spectrum disorders: A dyadic analysis. *Journal of autism and developmental disorders*, 49(10), 3983-3998. <https://doi.org/10.1007/S10803-019-04103-Z>
- Hupcey, J. E. (1998). Clarifying the social support theory-research linkage. *Journal of Advanced Nursing*, 27(6), 1231-1241. <https://doi.org/10.1046/J.1365-2648.1998.01231.X>
- İldeniz, B. S. ve Karadeniz, G. (2022). Koronavirüs pandemisinde annelerin ebeveynlik stresleri, aile dayanıklılıkları ve çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkiler. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(26), 279-296. <https://doi.org/10.38155/KSBD.1055194>
- İnce, S. ve Ersay, E. (2022). Okul Öncesi Dönem Çocuğuna Sahip Anne ve Babaların Duygu Sosyalleştirme Davranışlarının İncelenmesi. *Gelişim ve Psikoloji Dergisi*, 3(5), 1-17. <https://doi.org/10.51503/GPD.1067801>

- Jarvis, P. A. ve Creasey, G. L. (1991). Parental stress, coping, and attachment in families with an 18-month-old infant. *Infant Behavior and Development*, 14(4), 383-395. [https://doi.org/10.1016/0163-6383\(91\)90029-R](https://doi.org/10.1016/0163-6383(91)90029-R)
- Kaya, E. (2016). *Babaların duygu sosyalleştirme uygulamaları ve bu uygulamaların okul öncesi çocuklarının sosyal ve duygusal gelişimlerdeki rolü* [Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi].
- Kaya-Bican, E., Altan-Atalay, A. ve Saritas-Atalar, D. (2023). The link between maternal emotion socialization practices and Turkish preschoolers' emotion regulation: Moderating roles of paternal emotional support. *Current Psychology*, 42(33), 29539-29548. <https://doi.org/10.1007/S12144-022-03964-5/FIGURES/1>
- Kaymak Özmen, S. ve Özmen, A. (2012). Anne Baba Stres Ölçeğinin geliştirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 42(196), 20-35.
- Kılıç, S. (2013). Örneklem Yöntemleri. *Journal of Mood Disorders*, 3(1), 44-46. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/109746>
- Kılıç, Ş. (2020). *Duygu sosyalleştirme: Kuramdan araştırmaya*. Pegem Akademi.
- Kiel, E. J. ve Kalomiris, A. E. (2015). Current themes in understanding children's emotion regulation as developing from within the parent-child relationship. *Current Opinion in Psychology*, 3, 11-16. <https://doi.org/10.1016/J.COPSYC.2015.01.006>
- Koç, Y. Z. (2023). *Ebeveynlik stresi ile evlilik doyumu arasındaki ilişkide evlilik çatışması ve bilişsel duygu düzenlemenin rolünün incelenmesi: Bir düzenlenmiş aracılık analizi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Kömbe Elazab, Z. (2023). *Türk ergenlerinin sosyo-duygusal gelişiminde ebeveyn aktif takip etme ve duygu sosyalleştirme davranışları: Bir yordama modeli* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Boğaziçi Üniversitesi.
- Krieg, D. B. (2007). Does motherhood get easier the second-time around? Examining parenting stress and marital quality among mothers having their first or second child. *PARENTING: SCIENCE AND PRACTICE*, 7(2), 149-175. <https://doi.org/10.1080/15295190701306912>

- Küçükkaya, B. ve Başgöl, Ş. (2023). The effect of perceived spousal support on childbirth self-efficacy on pregnant women in turkey. *BMC Pregnancy and Childbirth*, 23(1), 1-8. <https://doi.org/10.1186/S12884-023-05508-6/TABLES/5>
- Lazarus, R. S. (1993). From psychological stress to the emotions: A history of changing outlooks. *https://doi.org/10.1146/annurev.ps.44.020193.000245*, 44(1), 1-22. <https://doi.org/10.1146/ANNUREV.PS.44.020193.000245>
- Lazarus, R. S. ve Folkman, S. (1984). *Stress, Appraisal, and Coping*.
- Lin, N., Ensel, W. M., Simeone, R. S. ve Kuo, W. (1979). Social support, stressful life events, and illness: A model and an empirical test. *Journal of Health and Social Behavior*, 20(2), 108-119. <https://doi.org/10.2307/2136433>
- Louie, A. D., Cromer, L. D. ve Berry, J. O. (2017). Assessing parenting stress: Review of the use and interpretation of the Parental Stress Scale. *Family Journal*, 25(4), 359-367. https://doi.org/10.1177/1066480717731347/ASSET/IMAGES/LARGE/10.1177_1066480717731347-FIG1.JPEG
- Mackler, J. S., Kelleher, R. T., Shanahan, L., Calkins, S. D., Keane, S. P. ve O'Brien, M. (2015). Parenting stress, parental reactions, and externalizing behavior from ages 4 to 10. *Journal of Marriage and Family*, 77(2), 388-406. <https://doi.org/10.1111/JOMF.12163>
- Malinen, K., Rönkä, A., Sevón, E. ve Schoebi, D. (2017). The difficulty of being a professional, a parent, and a spouse on the same day: Daily spillover of workplace interactions on parenting, and the role of spousal support. *Journal of Prevention & Intervention in the Community*, 45(3), 156-167. <https://doi.org/10.1080/10852352.2016.1198121>
- Manuel, J. I., Martinson, M. L., Bledsoe-Mansori, S. E. ve Bellamy, J. L. (2012). The influence of stress and social support on depressive symptoms in mothers with young children. *Social science & medicine* (1982), 75(11), 2013-2020. <https://doi.org/10.1016/J.SOCSCIMED.2012.07.034>
- McBride, B. A., Schoppe, S. J. ve Rane, T. R. (2002). Child characteristics, parenting stress, and parental involvement: Fathers versus mothers. *Journal of Marriage and Family*, 64(4), 998-1011. <https://doi.org/10.1111/J.1741-3737.2002.00998.X>

- McCurdy, K. (2005). The influence of support and stress on maternal attitudes. *Child Abuse & Neglect*, 29(3), 251-268. <https://doi.org/10.1016/J.CHIABU.2004.12.007>
- Menaghan, E. G. (1983). Individual Coping Efforts and Family Studies: Conceptual and Methodological Issues. İçinde H. I. Mc Cubbin, M. B. Sussman, & J. M. Paterson (Ed.), *Social Stress and the Family* (ss. 113-136). The Hawort Press.
- Milkie, M. A., Bianchi, S. M., Mattingly, M. J. ve Robinson, J. P. (2002). Gendered division of childrearing: Ideals, realities, and the relationship to parental well-being. *Sex Roles*, 47(1-2), 21-38. <https://doi.org/10.1023/A:1020627602889/METRICS>
- Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2022/2023*. (t.y.). Geliş tarihi 10 Ocak 2024, gönderen https://sgb.meb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?KNO=508
- Minuchin, P. (1985). Families and individual development: Provocations from the field of family therapy. *Child Development*, 56(2), 289. <https://doi.org/10.2307/1129720>
- Morris, A. S., Silk, J. S., Steinberg, L., Myers, S. S. ve Robinson, L. R. (2007). The Role of the Family Context in the Development of Emotion Regulation. *Social development (Oxford, England)*, 16(2), 361. <https://doi.org/10.1111/J.1467-9507.2007.00389.X>
- Mutlu, K. (2022). *5-6 yaş çocukların mizaç özellikleri ile öz düzenleme becerileri arasındaki ilişkide ebeveyn ve öğretmen duygu sosyalleştirme davranışlarının aracı ve düzenleyici etkilerinin incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karatay Üniversitesi].
- Nam, Y., Wikoff, N. ve Sherraden, M. (2015). Racial and ethnic differences in parenting stress: Evidence from a statewide sample of new mothers. *Journal of Child and Family Studies*, 24(2), 278-288. <https://doi.org/10.1007/S10826-013-9833-Z/TABLES/4>
- Nelson, J. A., Aguas, A. B. ve Katz, J. M. (2023). “Work through it on your own”: parent-centered emotion socialization beliefs and parenting stress. *Family Process*. <https://doi.org/10.1111/FAMP.12939>
- Nelson, J. A. ve Boyer, B. P. (2018). Maternal responses to negative emotions and child externalizing behavior: Different relations for 5-, 6-, and 7-year-olds. *Social Development*, 27(3), 482-494. <https://doi.org/10.1111/SODE.12296>

- Nelson, J. A., O'Brien, M., Blankson, A. N., Calkins, S. D. ve Keane, S. P. (2009). Family stress and parental responses to children's negative emotions: Tests of the spillover, crossover, and compensatory hypotheses. *Journal of Family Psychology*, 23(5), 671-679. <https://doi.org/10.1037/A0015977>
- Öztürk, A. (2022). *Ebeveynlerin iyi oluşlarında bilinçli farkındalık, öz-anlayış ve ebeveynlik stresinin rolü: Bursa ili örneği* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Uludağ Üniversitesi.
- Özyazıcı, K. ve Yaray, Y. (2022). Ebeveynlik stresinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 1(2), 50-59.
- Pala, F. C., Gökdağ, C., Özsoy, D. ve Hastaoğlu, Z. Ş. (2023). How parents assist children's emotion regulation in Turkey: The Turkish adaptation of the parental assistance with child emotion regulation (PACER) questionnaire. *Current Psychology*, 42(9), 7797-7811. <https://doi.org/10.1007/S12144-022-03784-7/TABLES/6>
- Pamukçu, D. (2022). *4-6 yaş çocuğu olan asker babalara ve eşlerine verilen "çocukları dikkate almak" programının etkililiğinin incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karatay Üniversitesi].
- Pinderhughes, E. E., Bates, J. E., Dodge, K. A., Pettit, G. S. ve Zelli, A. (2000). Discipline responses: Influences of parents' socioeconomic status, ethnicity, beliefs about parenting, stress, and cognitive-emotional processes. *Journal of Family Psychology*, 14(3), 380-400. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.14.3.380>
- Ponnet, K., Mortelmans, D., Wouters, E., Van Leeuwen, K., Bastaits, K. ve Pasteels, I. (2013). Parenting stress and marital relationship as determinants of mothers' and fathers' parenting. *Personal Relationships*, 20(2), 259-276. <https://doi.org/10.1111/J.1475-6811.2012.01404.X>
- Procidano, M. E. ve Heller, K. (1983). Measures of perceived social support from friends and from family: three validation studies. *American journal of community psychology*, 11(1), 1-24. <https://doi.org/10.1007/BF00898416>

- Qian, G., Mei, J., Tian, L. ve Dou, G. (2021). Assessing mothers' parenting stress: differences between one- and two-child families in China. *Frontiers in Psychology*, *11*, 609715. <https://doi.org/10.3389/FPSYG.2020.609715>
- Raikes, H. A. ve Thompson, R. A. (2005). Efficacy and social support as predictors of parenting stress among families in poverty. *Infant Mental Health Journal*, *26*(3), 177-190. <https://doi.org/10.1002/IMHJ.20044>
- Respler-Herman, M., Mowder, B. A., Yasik, A. E. ve Shamah, R. (2012). Parenting beliefs, parental stress, and social support relationships. *Journal of Child and Family Studies*, *21*(2), 190-198. <https://doi.org/10.1007/S10826-011-9462-3/METRICS>
- Roggman, L. A., Moe, S. T., Hart, A. D. ve Forthun, L. F. (1994). Family leisure and social support: Relations with parenting stress and psychological well-being in head start parents. *Early Childhood Research Quarterly*, *9*(3-4), 463-480. [https://doi.org/10.1016/0885-2006\(94\)90020-5](https://doi.org/10.1016/0885-2006(94)90020-5)
- Root, A. E. ve Rasmussen, K. E. (2017). Maternal emotion socialization: The contribution of inhibited behaviour and mothers' dissatisfaction with the parent-child relationship. *Infant and Child Development*, *26*(1), e1955. <https://doi.org/10.1002/ICD.1955>
- Schellinger, K. B., Murphy, L. E., Rajagopalan, S., Jones, T., Hudock, R. L., Graff, J. C., Palmer, F. B. ve Tylavsky, F. A. (2020). Toddler externalizing behavior, social support, and parenting stress: Examining a moderator model. *Family Relations*, *69*(4), 714-726. <https://doi.org/10.1111/FARE.12478>
- Scher, A. ve Sharabany, R. (2005). Parenting anxiety and stress: does gender play a part at 3 months of age? *The Journal of genetic psychology*, *166*(2), 203-214. <https://doi.org/10.3200/GNTP.166.2.203-214>
- Schwarzer, R. ve Gutiérrez-Doña, B. (2005). More spousal support for men than for women: A comparison of sources and types of support. *Sex Roles*, *52*(7-8), 523-532. <https://doi.org/10.1007/S11199-005-3718-6>
- Seah, C. K. F. ve Morawska, A. (2016). When mum is stressed, is dad just as stressed? Predictors of paternal stress in the first six months of having a baby. *Infant mental health journal*, *37*(1), 45-55. <https://doi.org/10.1002/IMHJ.21546>

- Selye, H. (1946). The General Adaptation Syndrome and the diseases of adaptation. *The Journal of Clinical Endocrinology & Metabolism*, 6(2), 117-230. <https://doi.org/10.1210/JCEM-6-2-117>
- Sher-Censor, E., Shulman, C. ve Cohen, E. (2018). Associations among mothers' representations of their relationship with their toddlers, maternal parenting stress, and toddlers' internalizing and externalizing behaviors. *Infant behavior & development*, 50, 132-139. <https://doi.org/10.1016/J.INFBEH.2017.12.005>
- Shewark, E. A. ve Blandon, A. Y. (2015). Mothers' and fathers' emotion socialization and children's emotion regulation: A Within-Family Model. *Social Development*, 24(2), 266-284. <https://doi.org/10.1111/SODE.12095>
- Shumaker, S. A. ve Brownell, A. (1984). Toward a Theory of Social Support: Closing Conceptual Gaps. *Journal of Social Issues*, 40(4), 11-36. <https://doi.org/10.1111/J.1540-4560.1984.TB01105.X>
- Silk, J. S., Shaw, D. S., Skuban, E. M., Oland, A. A. ve Kovacs, M. (2006). Emotion regulation strategies in offspring of childhood-onset depressed mothers. *Journal of child psychology and psychiatry, and allied disciplines*, 47(1), 69-78. <https://doi.org/10.1111/J.1469-7610.2005.01440.X>
- Simons, R. L., Lorenz, F. O., Wu, C. I. ve Conger, R. D. (1993). Social network and marital support as mediators and moderators of the impact of stress and depression on parental behavior. *Developmental Psychology*, 29(2), 368-381. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.29.2.368>
- Soydan, S. B. ve Akalin, N. (2023). Emotional regulation and aggression in children: The regulatory role of Turkish mothers' emotion socialization reactions. *Family Relations*, 72(4), 1709-1724. <https://doi.org/10.1111/FARE.12785>
- Suárez, L. M., Baker, B. L. ve Suarez, L. M. (1997). Child externalizing behavior and parents' stress: The role of social support. *Family Relations*, 46(4), 373. <https://doi.org/10.2307/585097>
- Tan, S. Y. ve Yip, A. (2018). Hans Selye (1907–1982): Founder of the stress theory. *Singapore Medical Journal*, 59(4), 170. <https://doi.org/10.11622/SMEDJ.2018043>

- Taraban, L. ve Shaw, D. S. (2018). Parenting in context: Revisiting Belsky's classic process of parenting model in early childhood. *Developmental Review*, 48, 55-81. <https://doi.org/10.1016/J.DR.2018.03.006>
- Taşdelen, A. S., Kumru, A. ve Arıkan, G. (2022). The role of socio-economic status, mother's psychopathology, reflective functioning and emotion socialization on toddlers' behavior problems. *Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology*, 4(1), 3-12. <https://doi.org/10.35365/CTJPP.22.1.01>
- Thoits, P. A. (1986). Social support as coping assistance. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 54(4), 416-423. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.54.4.416>
- Thoits, P. A. (1995). Stress, coping, and social support processes: where are we? What next? *Journal of Health and Social Behavior, Spec No*, 53-79. <https://doi.org/10.2307/2626957>
- Thoits, P. A. (2011). Mechanisms linking social ties and support to physical and mental health. *Journal of Health and Social Behavior*, 52(2), 145-161.
- TÜİK. (2023). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Aile-2023-53784>
- Türsel, E. G. (2019). *İkili ABCX stres modeli kapsamında bir inceleme: Yaygın gelişimsel bozukluk tanılı çocukların ebeveynlerinin aile uyumu ve duygu sosyalleştirme tepkileri* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi].
- Twenge, J. M., Campbell, W. K. ve Foster, C. A. (2003). Parenthood and Marital Satisfaction: A Meta-Analytic Review. *Journal of Marriage and Family*, 65(3), 574-583. <https://doi.org/10.1111/J.1741-3737.2003.00574.X>
- Ülker Erdem, A. (2019). *Duygu sosyalleştirmeye yönelik ebeveyn müdahale programının etkililiği* [Yayımlanmış Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Üzüm, S. (2023). *Erken çocukluk eğitimcilerinin duygu düzenlemesi ve duygu sosyalleştirmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Walen, H. R. ve Lachman, M. E. (2000). Social support and strain from partner, family, and friends: Costs and benefits for men and women in adulthood. *Journal of Social and Personal Relationships*, 17(1), 5-30. <https://doi.org/10.1177/0265407500171001>

- Warfield, M. E. (2005). Family and work predictors of parenting role stress among two-earner families of children with disabilities. *Infant and Child Development*, 14(2), 155-176. <https://doi.org/10.1002/ICD.386>
- Westerberg, D., Newland, R. ve Mendez, J. L. (2020). Beyond the classroom: The protective role of student–teacher relationships on parenting stress. *Early Childhood Education Journal*, 48(5), 633-642. <https://doi.org/10.1007/S10643-020-01024-W/METRICS>
- Widarsson, M., Engström, G., Rosenblad, A., Kerstis, B., Edlund, B. ve Lundberg, P. (2013). Parental stress in early parenthood among mothers and fathers in Sweden. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 27(4), 839-847. <https://doi.org/10.1111/J.1471-6712.2012.01088.X>
- Wilson, K. R., Havighurst, S. S. ve Harley, A. E. (2012). Tuning in to Kids: an effectiveness trial of a parenting program targeting emotion socialization of preschoolers. *Journal of family psychology : JFP : journal of the Division of Family Psychology of the American Psychological Association (Division 43)*, 26(1), 56-65. <https://doi.org/10.1037/A0026480>
- Xu, Y. ve Burleson, B. R. (2001). Effects of sex, culture, and support type on perceptions of spousal social support: An assessment of the “Support Gap” hypothesis in early marriage. *Human Communication Research*, 27(4), 535-566. <https://doi.org/10.1111/J.1468-2958.2001.TB00792.X>
- Yagmurlu, B. ve Altan, O. (2009). Maternal socialization and child temperament as predictors of emotion regulation in Turkish preschoolers. *Infant and Child Development*, 19(3), 275-296. <https://doi.org/10.1002/ICD.646>
- Yıldırım, İ. (2004). Eş Destek Ölçeğinin geliştirilmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(22), 19-26. <https://doi.org/10.17066/PDRD.95605>
- Younger, J. B. (1991). A model of parenting stress. *Research in nursing & health*, 14(3), 197-204. <https://doi.org/10.1002/NUR.4770140306>
- Yüceol, G. P. (2016). *Ebeveynliğin belirleyicileri modeli temelinde evlilik uyumu, algılanan sosyal destek, çalışma durumu, değerler ve anne çocuk ilişkisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.

EKLER

EK-1: Bilgilendirilmiş Onam Formu

Değerli Anne-Babalar,

Bu araştırma Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nün izni ile “Okul Öncesi Çocukların Anne Babalarının Ebeveynlik Stresi, Eş Desteği ve Duygu Sosyalleşirmesi Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezi kapsamında, Prof. Dr. Şahin KESİCİ danışmanlığında, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı yüksek lisans öğrencisi Büşra POTUR tarafından yürütülmektedir. Araştırmada okul öncesi dönemdeki (3-6 yaş) çocukların anne-babalarının ebeveynlik rolüne dair yaşadıkları stres, algıladıkları eş desteği ve çocuklarının olumsuz duyguları ile baş etme tepkileri arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda sizlere bazı anketler uygulanacaktır. Bu anketlerdeki sorulara verdiğiniz cevaplar ve araştırmadan elde edilen veriler gizli tutulacak olup, cevaplarınız yalnızca bilimsel amaçlar için kullanılacaktır. Soruların doğru veya yanlış cevabı bulunmamaktadır. Tüm soruları içtenlikle ve eksiksiz bir şekilde yanıtlamanız beklenmektedir. Araştırmamız ortalama 12-15 dk sürmektedir.

Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelmektedir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahipsiniz. Araştırmamıza gösterdiğiniz ilgi ve katılımınız için şimdiden teşekkür ederiz.

Araştırma ile ilgili soru ve önerileriniz için “ ” e-posta adresi ile iletişime geçebilirsiniz.

Not: 3-6 yaş arasında birden fazla çocuğunuz varsa bu anketi yalnızca bir tanesini düşünerek doldurduğunuzdan emin olunuz.

Bilgilendirme yazısını okudum ve araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul ediyorum.

EK-2: Demografik Bilgi Formu

Formu Doldurduğunuz Tarih: ...../...../.....

Formu Dolduran Kişi: Anne ( ) Baba ( )

A. Çocuğunuza Dair Bilgiler:

1. Çocuğunuzun Doğum Tarihi: ...../...../.....
2. Çocuğunuz Cinsiyeti: ( ) Kız ( ) Erkek
3. Çocuğunuzun kronik bir rahatsızlığı/hastalığı veya gelişimsel bir bozukluğu var mı? Evet ( ) Hayır ( ) Varsa yazınız .....

B. Ebeveyne Dair Bilgiler

4. Annenin yaşı: ..... Babanın yaşı: .....
5. Annenin eğitim durumu: Okuryazar ( ) İlk-Ortaokul ( ) Lise ( ) Üniversite ( ) Lisansüstü ( )
Babanın eğitim durumu: Okuryazar ( ) İlk-Ortaokul ( ) Lise ( ) Üniversite ( ) Lisansüstü ( )
6. Anne şu anda çalışıyor mu? Evet ( ) Hayır ( )
Baba şu anda çalışıyor mu? Evet ( ) Hayır ( )
7. Evlilik süreniz (yıl): .....
8. Çocuk sayınız: .....
9. Ailenin toplam gelir durumu:
  - a. ( ) 17.000 TL ve altı
  - b. ( ) 17.000 TL-34.000 TL
  - c. ( ) 34.000 TL-51.000 TL
  - d. ( ) 51.000 TL-85.000 TL
  - e. ( ) 85.000 TL ve üstü
10. Anne veya babanın herhangi bir psikiyatrik/psikolojik rahatsızlığı var mı?
Evet ( ) Hayır ( ) Varsa yazınız .....

EK-3: Anne Baba Stres Ölçeği

		Her zaman	Sık sık	Bazen	Hiçbir zaman
	Sevgili Anne Babalar Aşağıda sizlerin anne babalığa ilişkin duygu ve düşünceleriniz ile ilgili ifadeler yer almaktadır. Lütfen aşağıdaki her ifadeyi okuyunuz ve size en uygun gelen seçeneği işaretleyiniz. Lütfen hiçbir soruyu boş bırakmayınız. Teşekkürler.				
1.	Çocuğumu mutlu etmek benim için çok zor.				
2.	Çocuğumun bakımı ile ilgili sorumluluklarım beni öyle yoruyor ki başka bir şey yapmaya isteğim olmuyor.				
3.	Anne/ Baba olmanın zor olduğunu düşünüyorum.				
4.	Çocuğumun bazı şeyleri beni kızdırmak için yaptığını düşünüyorum.				
5.	Çocuk sahibi olduğumdan beri kendime zaman ayıramıyorum.				
6.	Anne/Baba olduğumdan beri kendimi daha yaşlı hissediyorum.				
7.	Çocuğum bir hata yaptığında bundan kendimi sorumlu tutuyorum.				
8.	Çocuğuma kızdığımında davranışlarımı kontrol etmekte zorlanıyorum.				
9.	Anne/Babalığa ilişkin sorumluluklarım beni psikolojik açıdan zorluyor.				
10.	Çocuğumun diğer çocuklara göre daha zor bir çocuk olduğunu düşünüyorum.				

EK-4: Eş Destek Ölçeği

EŞİM;		Bana uygun	Kısmen uygun	Bana uygun değil
1.	Bana hoş espriler yapar.			
2.	Yaptıklarımı destekler.			
3.	Benimle olmak için zaman yaratmaya çalışır.			
4.	Kazancını ve tüm eşyalarını benimle paylaşır.			
5.	Başarılarımı takdir eder.			
6.	Bana sarılır, üzerime titrer.			
7.	Evimizle ilgili her türlü sorunla ilgilenir.			
8.	Benimle sohbet eder, dertleşir.			
9.	Bana yanımda olduğunu hissettirir.			
10.	Bana suçlayıcı, yargılayıcı davranır.			

EK-5: Çocukların Olumsuz Duygularıyla Baş Etme Ölçeği

- Aşağıda günlük yaşamınızda, çocuğunuzla ilişkilerinizde karşılaşılabileceğiniz bazı durumlar maddeler halinde verilmiştir. Her durumun altına da anne-baba olarak gösterebileceğiniz bazı davranışlar sıralanmıştır.
- Lütfen bu davranışların her birini ne kadar sıklıkla yaptığınızı belirtiniz. Örneğin, birinci maddede belirtilen durumla ilgili olarak 6 davranış seçeneğinin her birini ne sıklıkla yaptığınızı 1’den 5’e kadar sayılardan uygun olanı daire içine alarak belirtiniz. Böylece her bir durumla ilgili 6 davranış için de cevap vermiş olacaksınız.
- Eğer çocuğunuzun daha önce böyle bir durumla karşılaşmadığını düşünüyorsanız, “böyle olsaydı ne yapardım” diye düşünerek yanıtlayınız.

4) Eğer çocuğum iğneden korkuyor ve iğne olma sırasını beklerken titreyip ağlıyorsa, ben;

	Hiç böyle yapmam	Nadiren böyle yaparım	Belki böyle yaparım	Büyük olasılıkla böyle yaparım	Kesinlikle böyle yaparım
a) Ona, kendini toparlamasını yoksa yapmaktan hoşlandığı bir şeye izin vermeyeceğimi söylerim (örneğin televizyon seyretmek gibi).	1	2	3	4	5
b) Hissettiği korku hakkında konuşması için çocuğumu cesaretlendiririm.	1	2	3	4	5
c) Ona, iğne olmayı büyük bir mesele haline getirmemesini söylerim.	1	2	3	4	5
d) Ona ağlayarak bizi utandırmamasını söylerim.	1	2	3	4	5
e) İğneden önce ve sonra onu rahatlatırım.	1	2	3	4	5
f) Çocuğuma ne yaparsa iğnenin daha az acıtacağını anlatırım (örneğin, kendini kasmaz veya derin nefes alırsa daha az acıyacağı gibi).	1	2	3	4	5

9) Eğer çocuğum televizyonda ürkütücü bir program seyrettikten sonra korkuya kapılıp uyuyamıyorsa, ben;

	Hiç böyle yapmam	Nadiren böyle yaparım	Belki böyle yaparım	Büyük olasılıkla böyle yaparım	Kesinlikle böyle yaparım
a) Çocuğumu, onu korkutan şey konusunda konuşması için cesaretlendiririm	1	2	3	4	5
b) Anlamsız hareketinden dolayı çocuğuma öfkelenirim.	1	2	3	4	5
c) Çocuğuma aşırı tepki gösterdiğini söylerim.	1	2	3	4	5

d) Çocuğuma uyuyabilmesi için neler yapabileceğini düşünmesinde yardımcı olurum (örneğin, yatağa bir oyuncak alması, ışığı açık bırakması gibi).	1	2	3	4	5
e) Ona yatağa gitmesini yoksa bundan sonra televizyon seyretmesine hiç izin vermeyeceğimi söylerim.	1	2	3	4	5
f) Çocuğumla eğlenceli bir şeyler yaparak korktuğu şeyi unutmaması için ona yardımcı olurum.	1	2	3	4	5

10) Eğer parkta çocuklar oyunlarına katılmasına izin vermedikleri için çocuğum ağlamaklı olursa, ben;

	Hiç böyle yapmam	Nadiren böyle yaparım	Belki böyle yaparım	Büyük olasılıkla böyle yaparım	Kesinlikle böyle yaparım
a) Sakin kalırım, keyfim kaçmaz.	1	2	3	4	5
b) Çocuğuma, ağlamaya başlarsa doğruca eve gideceğimizi söylerim.	1	2	3	4	5
c) Çocuğuma, kendini kötü hissettiğinde ağlamasının doğal olduğunu söylerim.	1	2	3	4	5
d) Çocuğumu rahatlatırım ve mutluluk veren şeyler düşünmesini sağlamaya çalışırım.	1	2	3	4	5
e) Çocuğuma başka şeyler yapmayı düşünmesi için yardımcı olurum.	1	2	3	4	5
f) Çocuğuma kendini birazdan daha iyi hissedeceğini söylerim.	1	2	3	4	5

Lütfen her durum için önerilmiş 6 davranış seçeneğinin her birini cevaplamış olduğunuzu kontrol ediniz.

EK-6: Etik Kurul Kararı

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU
ETİK KURUL KARARI

Etik Kurul Toplantı Tarihi/Sayısı ve Karar No	Tarih :19/01/2024 Toplantı Sayısı:02 Karar No :2024/90
Araştırmanın Başlığı	Okul Öncesi Çocukların Anne Babalarının Ebeveynlik Stresi, Eş Desteği ve Duygu Sosyalleşirmesi Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi.
Sorumlu Araştırmacı	Prof. Dr. Şahin KESİCİ
Yardımcı Araştırmacı	Büşra POTUR Lisansüstü Öğrenci
Etik Kurul Kararı	17619 sayılı başvuru Etik Kurul tarafından değerlendirilmiş olup, başvurunun bilimsel araştırma etiği açısından “Uygun” olduğuna karar verilmiştir.

